

İDARE

Dahiliye vekâletinin aylık mecmuası

Yıl: 8

Ağustos 1935

Sayı : 89

RESMÎ KISIM

Tayinler

935 temuz ayı içinde takdir edilenler.

Kıdem vaziyetine itiraz edenler.

Tahdidi sinne tâbi tutularak tekaüde çıkarılanlar.

Kararnameler.

Talimatnameler.

Tamimler.

935 temmuz ayı içinde idare Teşkilâtında yapılan değışiklikler.

Aramızdan ayrırlanlar.

GAYRÎ RESMÎ KISIM

Belediyeler.

K. Naci Kıcman

İdarî ve Adlî Otoriteler tefrikine ait

Prensipin müeyyedeleri (Mabait)

İbrahim Âli Erberk

İdarenin kazaî murakabesine ait sis-

temler — Belçika ve Yuğoslavya sis-

Haşan Şükrü Adal

temleri.

Kronik . . .

Gazetecilik ve Matbaacılık T. A. Ş.

1935

Resmî Kısım

TAYİNLER

UMUMÎ MÜFETTİŞLER ve VALİLER

Açık bulunan Trakya Umumî Müfettişliğine İzmir valisi Kâzım Dirik'in, İzmir valiliğine Bursa valisi Fazlı Güleç'in, Bursa vâililiğine Yalova kaymakamı Şefiğin tayinleri; Dahiliye Vekilliğinin 9-8-935 tarih ve 6831 sayılı tezkeresile vaki teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 9-8-935 tarihinde tasvip ve kabul olunmuştur.

9/8/935

MÜŞAVİRLER

No: 11490

Açık olan Trakya Umumî Müfettişliği Asayiş Müşavirliğine İskân Müşaviri Hulusi Devrimenin tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

24. 7. 935

No: 11505

Açık olan Trakya Umumî Müfettişliği İskân müşavirliğine
Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü dördüncü şube müdürü Osman
Sabri Adalın tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

24. 7. 935

Açık olan Birinci Umumî Müfettişlik İstihbarat
Müdürlüğüne Polis müfettişi Ceminin tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

8. 8. 935

KAYMAKAMLAR

Açık olan Yalova kaymakamlığına hukuk mezunlarından
Hüsnünün tayini tensip edilmiştir.

Bu kararnamenin icrasına Dahiliye Vekili memurdur.

11. 8. 935

NÜFUS MÜDÜRLERİ

Görülen lüzum üzerine Çankırı nüfus müdürü Hilminin
Amasya nüfus müdürlüğüne, Gümüşhane nüfus müdürü Şahabın
Çankırı nüfus müdürlüğüne, Gümüşhane nüfus müdürlüğüne
Malatya nüfus müdürü Şevketin, Malatya nüfus müdürlüğüne
Kastamonunun İğdır nahi-

yesi müdürü Basrının, Manisa nüfus müdürlüğüne Zonguldak nüfus müdürü İhsanın, Zonguldak nüfus müdürlüğüne İstanbul Alemdar nüfus memurlarından Naimin Kütahya nüfus müdürü Memduh ide Eskişehir nüfus müdürü Tahirin tahakkuk eden sıhhi vaziyetlerinden ötürü maaşlarile tahvillerine, Tekirdağ iskân müdürü Halidin Edirne iskân müdürlüğüne, İzmir iskân müdürü Münirin Tekirdağ iskân müdürlüğüne, Manisa nüfus müdürü Tahsin in üçüncü sınıf iskân müdürü olarak 35 lira maaşla İzmir iskân müdürlüğüne, Birinci sınıf iskân müdürü olup merkezde çalışan Nurinin maaş ve kadro sile Çanakkale iskân müdürlüğüne naklen ve yeniden tayinleri 24-6-935 te Vekâlet yüksek makamınca onaylanmıştır.

2/7/935

Nüfus işleri umum müdürlüğü birinci şube üçüncü bürosunda 25 lira maaşlı dosya memuru hukuk mektebi mezunlarından Abdülhalimin 25 lira maaşla Tokat nüfus müdürlüğüne naklen, açık olan Edirne nüfus müdürlüğüne vekâletinde bulunan nüfus başkâtibi Hayrullahın 2000 kuruş maaşla terfian, Samsun iskân kâtipliğinden açıkta bulunan ve açık maaşı alan 22 lira maaşlı Halidin hakkı müktesebi baki kalmak üzere açık olan 20 lira maaşlı Kırşehir nüfus müdürlüğüne, 30 lira maaş almakta iken vekâlet emrine alınan ve memuriyetine iadesine kanunî bir engel bulunmayan Seyhan nüfus müdürü Ekrem in müktesep hakkı baki kalmak üzere açık olan Urfa nüfus müdürlüğüne 25 lira maaşla tayinleri 16/6/935 te Vekâlet yüksek makamınca onaylanmıştır.

2/7/935

TEKAÜDE SEVKEDİLENLER
Tahdidi sinne tâbi tutularak tekaüde çıkarılanlar
VALİLER

Vekâlet Yüksek Makamına

Ordu valisi Nazım, doğum tarihi itibarile 13 Temmuz 935 tarihinde altmış beş yaşını ikmail edeceğinden Memurin Kanununun 71 inci maddesi mucibince resen tekaüde sevkine yüksek müsaadeleri arz olunur.

13-7-935

KAYMAKAMLAR

Vekâlet Yüksek Makamına

Niğde Bor kaymakamı Avni	1291 doğumlu
Tokat Niksar kaymakamı Sermet Yaşar	1291 „
Sinop Gerze kaymakamı Fahri	1291 „
Trabzon Akçaabat kaymakamı Fikri	1291 „

Yukarda isim ve memuriyetleri yazılı birinci sınıf kaymakamlar doğum tarihleri itibarile 13 Temmuz 935 tarihinde 50 yaşını ikmal edeceklerinden 2169 numaralı kanun mucibince mezkûr tarihten itibaren tekaüde sevklerine yüksek müsaadeleri arz olunur.

13. 7. 935

NAHİYE MÜDÜRLERİ

Vekâlet Yüksek Makamına

İsim ve memuriyeti	Tevellüdü	Vilâyeti
Kuyucak nahiyesi müdürü Abdurrahman	1296	Malatya
Kabadüz " " Kemal	1296	Ordu
Gemerek " " Rifat	1296	Sivas
Aslanapa " " Arif	1296	Kütahya
Kuzca " " Etem	1296	Antalya
Ardanuç " " Murtaza	1296	Çoruh
Beşkonak " " Şerif Hayri	1296	Antalya
Direkli " " Mahmut Nedim	1296	Sivas
Karaçor " " İbrahim	1296	Elâziz

Yukarda isim ve memuriyetleri yazılı nahiye müdürleri doğum tarihleri itibarile 13 Temmuz 935 tarihinde elli beş yaşını ikmal edeceklerinden 2169 numaralı kanun mucibince resen tekaüde sevklerine yüksek müsaadeleri arz olunur.

13. 7. 935

NÜFUS MÜDÜRLERİ

Vekâlet Yüksek Makamına

Muş nüfus müdürü Sait Doğum tarihi itibarile 13 Temmuz 935 tarihinde altmış beş yaşını ikmal etmiş bulunacağından resen tekaüde sevkine yüksek müsaadeleri arz olunur.

13. 7. 935

TAKDİRLER

935 Temmuz ayı içinde takdir edilenler
VALİLER

Kastamonu valisi Fazıl
Özelçi

Nüfus sayımının temeli olan numaralama işlerinde gösterilen başarıştan ötürü Başvekâlet yüksek makamınca takdir edilmiştir.

MÜLKİYE MÜFETTİŞLERİ

İkinci Sınıf Mülkiye Mf.
Yalvaç:

Maraş vali vekili iken Kay Şevki seri - Maraş yolunun mükellef amele ile az zamanda tekerlekli vasıtaların geçmesini temin edecek tarzda yaptırmasına muvaffak olduğundan ötürü Genel Kurmay Başkanlığının gösterdiği lüzum üzerine Vekâlet inzibat komisyonu kararile vekâletçe takdir edilmiştir.

KAYMAKAMLAR

Tosya Kaymakamı Şemsettin Yazıcı:

Nüfus sayımının temeli olan nümerotaj işlerinde gös-

terdiği mesai ve muvaffakiyetten ötürü Kastamonu vilâyetinde takdir edilmiştir.

Daday Kaymakamı
Kuzucu:

Refik

Nüfus sayımının temeli olan nümerotaj işlerinde gösterdiği mesai ve muvaffakiyetten ötürü Kastamonu vilâyetince takdir edilmiştir.

İnebolu kaymakamı
Tuna:

Kenan

Nüfus sayımının temeli olan nümerotaj işlerinde gösterdiği mesai ve muvaffakiyetten ötürü Kastamonu vilâyetinde takdir edilmiştir.

İmroz kaymakamı
İneç:

Selim

Kaza merkebinin imar ve inkişafı ve yolların yaptırılması hususunda gösterdiği çalışmadan ötürü Çanakkale vilâyetinde takdir edilmiştir .

Bolvadin kaymakamı
Kandemir:

Necip

935 yılının ilk ayları olduğu halde tahsilâtın ilerlemiş olması hizmet ve faaliyetin eserleri olduğu anla-

şıldığından Afyon vilâyetin-
ce takdir edilmiştir.

Bolvadin kaymakamı Necip Hükümet konağı yapısını Kandemir:
bitirdiğinden Afyon vilâ-
yetince takdirname veril-
miştir.

Gebze kaymakamı Osman Nuri: Nüfus sayımının esasını teş-
kil eden nümerotaj işlerin-
de bütün emir ve talimatna-meleri
tam bir muvaffaki-
yetle tatbik ettiğinden ötürü
Başvekil tarafından takdir
edilmiştir.

Lice Kaymakamı Gafur Soylu:
Ödemiş Kaymakamı Haşim Seçkin:
Kuşadası kaymakamı Dilâ-
ver Argun: Kazaya bağlı köylerin ba-
yındırlığı, yolları, okulları,
ağaçlama, hayvan neslini
arttırma, yasav ve yönetim
başarıklığı gibi verimli iş-
lerinden ötürü İzmir vilâ-
yetince değerlenmiştir.

Besni kaymakamı Nesip Ararat:
Darende kaymakamı Mem-
duh Özden:
Akçadağ kaymakamı Ah-
met Kınık: 934 yılı yol mükelleflerini
yola sevk ve çalıştırmak hu-
susunda gösterdikleri mu-
vaffakiyet ve faaliyetlerin-
den ötürü Malatya vilâye-
tince takdir edilmişlerdir.

Sivrihisar kaymakamı Rüş-
tî Özil:

İstatistik umum müdürlü-
ğünce Sivrihisarda yapılan
teftişatta nümerotaj işinin
çok muntazam yapıldığı gö-
rüldüğünden Eskişehir vi-
lâyetince takdir edilmiştir.

Küre kaymakamı Muzaffer
Sancar:

Telefon kurumunun ilerle-
tilmesine ve hatların iyi mu-
hafaza edilmesi yolundaki candan
çalışmasına karşı Kastamonu
vilâyetince takdir edilmiştir.

MEKTUPÇULAR

İzmir mektupçusu B. Ko-
laş:

Saravlı ödevinden ve köy
bürosu ile köycülük kalkın-
ma işlerindeki yönetsel ba-
şarımlarından ötürü İzmir
vilâyetince değerlenmiştir.

Kıdem Vaziyetine itiraz edenler

935 yılında çıkan kıdem tablosunda Kaş kaymakamı
Mehmet Alinin menşei rüşdiye yazılmış ise de 339 yılın-
da Mülkiye mektebinden mezun bulunduğu sicillinin tetkikinden
anlaşıldığından tablodaki menşei sicilline göre Mülkiye mektebi
mezunu olarak düzeltilmiştir.

KARARNAMELER

No: 6/2913

Türk - Belçika Muhtelit Hakem Mahkemesi tarafından verilip Hariciye Vekilliğinin 25-6-935 tarih ve 12954 - 429 sayılı tezkeresile gönderilen Belçikalı Wilbroeck inşaat şirketine ait ilâm, ile hu hususa müteallik komisyon mazbatası; İcra Vekilleri Heyetinin 27-6-935 toplantısında tetkik edilerek adı geçen ilâmın tenfizi onanmıştır.

27-6-935

SURET

Mahremdir:

Belçikalı Wilbroeck inşaat şirketi tarafından mülga Nafia nezaretinde inşaat mal ve saire bedelinden matlûbu olan meblâğ hakkında Türk - Belçika M. H. Mahkemesinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti aleyhine açılmış olan dava neticesinde mahkemece verilmiş olup davacı tarafından 28-4-934 tarihli talepname ile tenfizi istenilen hükmü havi ilâm ve 22 mayıs 1930 tarihli ve 1633 numaralı kanun mucibince İsdat ve tebliğ olunan 18 kânunusani 1931 tarihli ve 10508 numaralı kararnameye merbut talimatnamenin 5 inici maddesine tevfikan M. H. Mahkemeleri nezdindeki Türkiye Umumî Ajanlığından gönderilen mütaleaname ve teferrüatı komisyonumuzca 17- 6-935 tarihli içtimada tetkik olundu.

Verilen M. H. Mahkemelerinin ahdi salâhiyetini tecavüz veya ahden istimaa şayan olmıyan davayı kabul ve

istima yahut ahdî bir nassı sarihan nakzı ihlâl sebeplerinden biri ile malûl olmadığı anlaşılmıştır. Komisyona tevdi olunan evrak müeddalarına göre Nafia Vekâleti çelilesi bu hüküm aleyhinde iadei muhakeme yoluna gitmek istemişse de hüküm veren Türk - Belçika muhtelit hakem mahkemesi kapanmış ve tekrar açılması ahden kabil ol madığı kadar çok külfeti de müstelzim bulunduğu cihetle Hariciye vekâleti çelilesi bu cihete gidememiştir. İktisat vekâleti celilesinin iadei muhakeme için ileri sürdüğü sebeplerin komisyonumuzca hükmü talile bais olup olmayacağı keyfyeti dahi Hariciye vekâleti celilesinin tensibine tevfikân tetkik ve teemmül olundu. Davanın daha evvel Türk ticaret mahkemesine ikame edilmiş bulunduğu ve müddeiden taahhüdü vaktinde ve yolu ile yapmadığı için mukavele ile meşrut olduğu üzere matlûbundan cezaen tenzilât yapıldığına dair olan bu sebepler Muhtelit mahkemede, duruşma sırasında dermeyan edilmiş ve mahkeme esbabı mucibe beyanile bu defilen reddetmiştir. Mahkemenin bu noktaya müteallik iştihat ve kararı komisyonumuzca talimat ile muayyen olan ve yukarda kayıt ve işaret olunan sebeplere müsteniden hükmün talilini istilzam edebilecek mahiyette görülmemiştir. Komisyon ayni zamanda iadei muhakeme için ileri sürülen sebeplerin hükmü isdar eden muhtelit hakem mahkemesi açık olsaydı kabul olunabileceğine yahut iadeten cereyan edecek muhakemede davanın hükümeti Cumhuriye lehine kazanılabileceğini hassatan müteahhidin kusurları hakkında kâfi delâili suhutiyeinin fıkdanından dolayı, pek te ihtimal mevcut olmadığı kanaatine temayül etmiştir. Binaenaleyh mevzuubahis hükmün infazı zarurî olduğundan ve Belçika hükümeti veya tebaası aleyhine mezkûr M. H. Mahkemesinden sadir o-

lan hükümlerin infaz edilmekte olduğu da umumî ajanlığın cümlei iş'arından bulunduğundan, salifüzzikir talimatnamenin 12 inci maddesi mucibince Heyeti Vekilei Celilece dahi tasvip buyrulduğu üzere, mezkûr ilâm ile müteferriatının, 1633 numaralı kanuna tevfikân lâhik olan ükmün tenfizi için İstanbul İcra reisliğine tevdiine ait muamelenin talimat dairesinde, ifası için Adıye vekâletine irsali ve Maliye ve Nafia Vekâletlerine de malûmat verilmesi ve bu hususta Heyeti Vekilei Celilece ittihaz olunacak kararın bir suretinin Hariciye Vekâletine gönderilmesi lâzım geleceği arz olunur.

2/2004 sayılı kararnameye merbut nisan 1935 — Eylöl 1935 kontenjan listelerinden ağustos ve eylöl 1935 aylarına aid kontenjanların gümrüklere sureti tevzii ile merkezde kalan miktarı gösterir cetveldir.

İhtar :

- 1 — Eylöl kontenjan tevziatı ağustos kontenjanının ayındır.
- 2 — Bu kontenjanların (54 A 2, 178, 272 A 427 numaraları hariç) ikiye misli ağustos ve eylöl 1935 kredili kontenjanı olarak tevzi edilmiştir.

Tarife No.	Bir aylık	Umum Mükur-fukse kalan	Galaza	İthalat	Şirkeci	Edirne	Haşar- Paşa	İzmir	Mersin	Urfa	Samsun	Tarabzon	Zongul-dak	Ayıntab	Antalya	Ankara	Van	Kars	Mulâhazat
54 - A - 2	40	35			5														Yalnız 34-2 den yukarı numara- da olanlar
102 - A - 2 B 2	12000																		
125 - A 2	200	107	93																
132 - B	500	300		200															
148 - A - 1	50																		
177	100																		
178	50000																		
213 - B	30000	14732		2270				2550	1140			9308							
227	3500																		
233 - B	150																		
236 - A	3000																		
272 - A	500	75	89	87															
276 - C	12000	7000	5000				28	127	77	2		5		2			5	3	
276 - D	6000																		
374	2666																		

TALİMATNAMELER

Sütlerin nevileri ve vasıfları ve süt ve mamulâtının istihsaline ve satışına mahsus mahallerin ve levazımın sıhhi şartlarını bildiren ve Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 171 inci maddesine göre tanzim olunan talimatname

(Sütlerin umumî vasıfları)

Madde 1 — Başka bir vasıf ilâve etmeksizin yalnız (süt) tabiri inek sütüne delâlet eder. İnekten başka hayvan sütleri hangi hayvandan alınmış ise hayvanın ismile zikrolunmalıdır. (Koyun sütü, manda sütü, keçi sütü gibi).

Madde 2 — İnsan gıdası olarak kullanılacak sütler sıhhati yerinde hayvanlardan sağılan taze sütlerdir. Süt vasıtasile hayvanlardan insanlara bulaşan hastalıklara tutulmuş hayvanların sütlerini satmak yasaktır.

Madde 3 — Hayvanlar doğurmadan 15 gün evvelinden doğurduktan 7 gün sonraya kadar verdikleri sütlerle ağızı havi sütlerin satılması yasaktır. Sütle intikali kabil arsenik, antimüvan, cıva, trebenti ruhu, sarı sabur, iyod, striknin ve diğer şibih kaleviler veya bunlara benzer ilâçlarla son üç gün zarfında tedavi edilen hayvanların sütleri de sattırılmaz.

Madde 4 — Sütlerin rengi, kokusu ve lezzeti ve diğer hassaları tabii olmalıdır. Gözle görülecek derecede pislikleri havi olan veya bir yere bırakıldığı halde yarım saat zarfında dibinde gözle görülecek miktarda tortu yapan sütlerin satılması yasaktır.

Madde 5 — Aşağıda vasıfları yazılı sütler insan gıdası olarak kullanılamaz:

A — Fena kokan ve rengi değişmiş veya boyanmış olan sütler,

B — İçerisinde kan veya hayvanın diğer ifraz ve ifrağları bulunan sütler,

C — Tadı acı veya ekşi olan sütler,

D — İyi beslenmemek yüzünden kaşektik halinde olan veyahut çürük gıdalarla beslenmiş ve çok yorgun veya ateşli bir hastalığa veya ateşli bir ishale veya herhangi bir meme hastalığına tutulmuş hayvanlardan sağılan sütler,

Madde 6 — Sütlere herhangi şekil ve miktarda olursa olsun su veya muhafaza için, kimya maddeleri ve yahut buz veya kar ve yahut herhangi diğer bir madde (kola ve saire gibi) katılması yasaktır. Süt nakledenlerle seyyar satıcıların yanında suyu havi, kajp bulunamaz.

Madde 7 — Süt nakli ve muhafazasına mahsus kapların üzerine sütün nevini gösteren bir etiket yapıştırılması mecburîdir. Bu etiketler (halis süt) için zemini kırmızı ve (yarı kaymağı alınmış süt) için yeşil ve (kaymağı alınmış süt) için mavi renkte olup ya sabit veya iyice yapıştırılmış şekilde olur. Yazılar beyaz olacak ve harfler bir litreden fazla hacimde kaplar üzerinde beş santimetre yüksekliğinde olacaktır. Sütler inekten başka hayvandan alınmış ise birinci maddede gösterildiği üzere sütün menşei etikette gösterilmelidir. Doğrudan doğruya satışa mahsus olmayan kaplar için etiket kullanmak mecburiyeti yoktur.

Madde 8 — Sütler hayvanın memesi kâmilan sağılıp boşaltılarak bir kap içinde karıştırıldıktan sonra satılığa çıkarılabilir. Meme kısmen sağılıp elde edilen bir miktar

süt satılığa çıkarılmaz. Muhtelif cins hayvanların sütleri birbirine karıştırılarak satılamaz.

Madde 9 — Kaymağı yarı alınmış veya tam alınmış sütlerin halis sütle karıştırılması yasaktır.

Madde 10— Her ne miktarda olursa olsun kaymağı tam ve yarı alınmış sütlerin halis süt ismi altında ve tam kaymağı alınmış olanların yarı kaymağı alınmış süt ismi altında satılması yasaktır.

Sütlerin terkibi

Madde 11 — Halis sütün kesafeti 15 santigrat derecede 1030 dan aşağı ve 1033 den yukarı olmamalı ve tereyağı miktarı litrede: 30 gr. dan ve yağ hariç olarak kuru hulâsas (litrede 80 gr. dan aşağı olmayacaktır. Yağ ve kuru hulâsa miktarı muvafık çıkan sütlerde kesafet noksanı nazarı dikkate alınmaz; sütlerin teamülü amfoter olmalı yani mavi turnusolu kırmızıya kırmızı turnusolu maviye çevirmelidir.

Madde 12 — Litresinde en az 20 gr. yağı havi kaymağı alınmış sütlere (yağr kaymağı alınmış) denir. Litrede 20 gr. dan az tereyağı olan sütler (tam kaymağı alınmış sütler) ismi altında satılır.

Madde 13 — Tahlil için alınacak süt nümunelerinin miktarı (beher nümune başına 150 gr. olmalıdır. Bozulmaktan muhafaza için içinde: 25 santigram kromate de potas atılır.

Sütlerin istihsal edildikleri mahaller ve süt kapları

Madde 14 — Süt veren ve sütleri satılığa çıkarılan hayvanların bulundukları ahırlar her türlü sıhhî şartları hâiz olmalıdır. Ahırlar belediyeler tarafından Sıhhat Za-

bitası Nizamnamesile tesbit edilen şartlara uygun olmıyan hayvanların sütleri sattırılmaz.

Madde 15 — Süt veren hayvanlar belediyelerin baytarı murakabesi altında bulunurlar ve mahsus kanun ve nizamnamesine tevfikân bunların icap eden muayeneleri ve kontrolları icra olunur.

Madde 16 — Hayvanların daima temiz tutulması ve sağılmadan evvel memelerin sıcak su ile yıkanması mecburîdir. Sağılma esnasında hayvanların kuyruğundan ve sair beden kısımlarından (pislikler ve sairenin süt kaplarına düşmemesine dikkat olunacak ve bu hususta her türlü tedbir ittihaz edilecektir.

Madde 17 — Kanlı ve cerahatlı yaraları veya indifaları olan veya sarı bir hastalığa tutulmuş bulunan kimselerin süt sağmakta kullanılması yasaktır. Tifo basili hamili olduğu bakteriyolojik muayene ile sabit olanların süt sağmasına izin verilmez. Seyyar ve sabit süt satıcıları da aynı şartlara tâbidirler.

Madde 18 — Ahırlarda süt sağılır sağılmaz usulü dairesinde temiz vasıtalarla süzülerek göze görünen mülevves şeylerden temizlenmesi ve mümkün mertebe serin yerde muhafazası lâzımdır.

Madde 19 — Sütlerin muhafazası için kalaysız kırmızı bakırdan veya pirinçten veya çinkodan veya kurşunu havi madenden veya sırsız topraktan veya tahtadan yapılmış veya paslanmış kapların kullanılması yasaktır.

Madde 20 — Süt konan şişelerin camları renksiz köşesiz ve; emles ve dipleri düz olmalı ve alelûmum temizlenmesi kolay şekilde yapılmış bulunmalıdır. Bir defa

kullandıktan sonra atılacak şekilde kâğıt mamulâtından kapların istimali de caizdir.

Madde 21 — Süt nakline ve satışına mahsus bütün kapların gayet iyi kapanması ve kapakların sıkı olması mecburîdir. Bez parçaları, ot ve saman gibi şeylerden veya sütü kirletebilecek veya fena koku verecek herhangi bir şekilde kaplar kullanılması yasaktır.

Madde 22 — Süt kapları daima temiz sıcak ve yüzde 5 sodalı su ve sabunlu su ile mümkün mertebe fırça ile yıkanmak mecburidir. Şişelerin temizlenmesi için hususî fırçalar kullanılır. Yıkınması için başka kimyevî maddeler ,(formol hipoklorit, müvellidülhumuzalı su) kullanılan kapların sıcak su ile iyice temizlenmesi şarttır. Süt kaplarına başka şeyler konulması yasaktır.

Madde 23 — Sütleri taşıyan arabada ve sair vasıtalarda sütün kirlenmesini mucip olacak gübre, süprüntü ve buna benzer şeyler ile birlikte nakli yasaktır. Sütlerin herhangi vasıta ile olursa olsun naklinde güneşe karşı kalmamasına mümkün mertebe dikkat olunmalıdır.

Madde 24 — Süt nakil vasıtaları ile sütle beraber su taşınması bunlara hasta insanların bindirilmesi ve süt kapları üzerine oturulması yasaktır.

Madde 25 — Süt satılan ve muhafaza edilen yerlerin temiz ve serin olması toz ve topraktan mahfuz bulunması şarttır. Sütlerin bulunduğu yerin yatak, oturma odası olarak kullanılması veya burada yemek pişirmesi yasak olduğu gibi bu işlere tahsis edilen yerlerde olan iştirak kapıları daima kapalı bulunmalıdır.

Madde 26 — Süt satış mahallerinde sütün satıldığı ve muhafaza edildiği yerlerin zemini iyice temizlenmeği

mümkün kılacak şekilde olmak lâzımdır. Buralarda hayvanların veya süte fena koku intikal ettirebilecek ma dedelerin bulundurulması yasaktır. Süt satılan ve muhafaza edilen yerlerin kapısı üzerinde müessesenin nevi ve sahibinin ismini gösteren bir tabelâ bulunacaktır.

Madde 27 — Süt muayenesi için kaplara parmak sokarak süt çıkarmak veya doğrudan doğruya kaplardan içmek veya ayrılıp tadına bakılan sütün kalan kısmı tekrar kaplara dökmek yasaktır.

Madde 28 — Seyyar veya sabit satıcıların sütü ölçmek üzere kullandıkları ölçüleri temiz bir halde kullanmaları ve saklamaları ve bunları hergün satış bittikten sonra sıcak ve sabunlu su ile yıkayıp yine sıcak su ile çalkalıyarak temizlemeleri ve sineklerin dokunmasından muhafaza etmeleri mecburîdir. Bütün bu hükümler keçi ve manda sütleri hakkında da carîdir.

Pastörize sütler

Madde 29 — Gerek halkın ve gerekse süt tüccarlarının menfaati namına mümkün olduğu kadar her yerde satılması tavsiye olunan pastörize sütler hususî cihazlar içinde ısıtılmış sütlerdir.

Madde 30 — Pastörize süt hazırlayıp satmak isteyen kimselerin cihazları belediye sıhhiye heyetlerince görülüp muayene edilmeden bunların işletilmesine müsaade edilmez. Bu müesseseler bütün müştemilâtile beraber daima teftişe tâbidirler.

Madde 31 — Pastörize süt müesseseleri mümkün mertebe hususî binalarda tesis olunmalı ve her halde ahırlar, meskenler, apteshane veya diğer nevi ticarete mahsus -

dükkânlarla doğrudan doğruya temasta olmamalıdır. Bu müesseselerin zeminleri ve zeminden bir buçuk metre irtifaa kadar olan duvarları tercihan çini veya her halde bu na mümasil gayri kabili nüfuz ve yıkanması ve temizlenmesi kolay bir tabaka ile örtülü olmalıdır. Müessese de bol su bulunacak ve yıkanma suları hiçbir yerde birikinti yapmadan harice akacaktır.

Madde 32 — Pastörize, süt müesseseleri kâfi derecede ziya ve hava alacaktır. Pencerelerde ince ve sineklerin geçmesi kabil olmyan tel mevcut olmalıdır. Müessese içinde hava kolayca değiştirilebilmelidir.

Madde 33 — Pastörize süt müesseselerinde süt satılma ve kabul yeri ve pastörize âletleri mahalli ve soğutma mahalli, şişeleri yıkama yeri ve şişelerin doldurulma mahalli ve sütlerin soğuk olarak muhafazaya mahsus mahal ve makine ve kazan daireleri ayrı ayrı olmalıdır.

Madde 34 — Pastörize süt müesseselerinde çalışan kimselerin oturma, yatma ve yemek yeme yerlerde apteshaneleri müessesenin haricinde bulunmak mecburîdir.

Madde 35 — Pastörize süt müesseselerine gelen sütler mümkün mertebe sağıldıktan sonra kısa bir zaman zarfında ve serin bir halde müesseseye getirilmelidir. Buradan tartılan ve süzme veyahut santrifüj usul ile pisliklerinden tecrit olunan sütler kullanılan cihaza göre iptidâî teshin kazanında süzöldükten sonra otomatik bir surette asıl pastörizasyon kazanına naklolunarak orada 65 derece hararete yarım saat veya seksen derecede beş dakika kalır. Bu kazanlarda içerisindeki sütün hararetini gösterir termometre ile beraber bunların kazanlarda kaldığı müddeeti ve hararet derecelerini kayde mah-

sus grafik aletleri bulunmalıdır. 65 derecelik ısıtma cihazlarına bir kere süt konulduktan sonra bir daha süt ilâve olunmaz. Isıtılan sütler hususî cihazlar üzerinden akmak suretile soğutulduğu takdirde (bu cihazların üzeri toz düşmiyecek ve sinek kbnmıyacak ve temas edilmiyecek surette muhafaza edilmiş olmalıdır.

Madde 36 — Pastörizasyon kazanlarından çıkan sütler buradan sonra derakap hususî soğutma cihazına sevk olunarak + 4 dereceye kadar soğutulur. Soğutulan süt ler aynı hararet derecesinde olarak otomatik tevzi makinelerine sevk olunur ve doğruca şişelere veya diğer kaplara doldurulur.

Madde 37 — Pastörize sütler için alüminyum kapaklı şişeler veya kapakları gayet mazbut madenî güğümler tercih olunur. Bu kaplar 19 ve 20 inci maddelerdeki şartlara uygun olmalıdır.

Madde 38 — Pastörize edilmiş sütler müesseseden çıkıncıya kadar + 10 dereceden aşağı olan soğutma yerlerinde muhafaza edilmelidir.

Madde 39 — Pastörize edilmiş sütlerin kapları üzerine müessesenin ismi ve adresi sütün nevi ve miktarı ve pastörize edildiği tarihi gösteren bir etiket bulunmak mecburidir.

Madde 40 — Pastörize edilmesi üzerinden yazın 24 kışın 48 saat geçen sütler satılmadığı takdirde tekrar pastörize edilerek ticarete çıkarılmaz ve bunların doğrudan doğruya süt halinde: insan gıdası olarak istimaline müsaade edilmez.

Madde 41 — Pastörize sütlerin muayyen kablar haricinde perakende olarak satışı memnudur. Bunları pe-

rakende olarak satan yerlerde kapların serin halde Ve zait 10 dereceden aşağı bir hararete muhafazası için bir yer bulunmak lâzımdır.

Madde 42 — Pastörize sütlerin naklinde alelûmum sütlerin nakli için bu talimatnamede gösterilen şarlara riâyet olunmalıdır.

Madde 43 — Pastörize sütlerin hikemî ve kimyevî vasıfları umumiyetle sütlerin bu talimatnamede gösterilen vasıf ve şartlarına uygun olmalıdır. Bundan başka hastalık veren mikroplardan ve kolibasil ve streptokok mikroplarından tamamen azade olacak ve santimetre mik'abında 20,000 den fazla mikrop bulunmıyacaktır.

Madde 44 — İçine pastörize süt konan kapların da dezenfekte edilmiş olması ve süt takım cihazının da yıkanması ve dezenfekte edilmesi mecburidir.

Madde 45 — Otomatik yıkama ve temizleme cihazları tedariki mümkün olmadığı kabul edilen müesseselerde kaplar sık sık değiştirilen kaynar su içinde fırçalama suretile içi ve dışı yıkanır ve temiz kaynar su ile tekrar yıkandıktan sonra buharla dezenfekte edilerek kurutulur ve soğutulur. Süt sağılma mahallerinden gelen büyük süt kapları da yıkandıktan sonra temiz olarak geri verilmelidir.

Yoğurtlar

Madde 46 — Yoğurtlar lebenî tahammür ile kaynamış süttten yapılan maddelerdir. inek sütünden yapılan yoğurtlarda haymağı da dahil olduğu halde en aşağı %30 gram koyun sütile yapılan ve Silivri yoğurdu umumî

ismi altında geniş tepsilerde veya diğer kaplarda satılan yoğurttan yine kaymağı dahil olduğu halde bin gramdan en aşağı 40 gram yağı bulunmalıdır. Kuru hulâsa miktarı %12 den aşağı olmamalıdır.

Madde 47 — Yoğurtların kaplarında veya üzerlerindeki kâğıdlarda yoğurtların tam kaymaklı, yarım kaymaklı veya kaymaksız oldukları ve inek, veya koyun sütünden yapıldıkları yazılı olmak mecburidir. Silivri yoğurtlarının üzerlerindeki kâğıdlarda Silivri yoğurdu olduğu tasrih edilmelidir.

Madde 48 — Torba yoğurdu ismi verilen yoğurtların terkinde en fazla %2 gram nisbetinde temiz mutfak tuzu bulunabilir. Bunun haricinde bütün yoğurtlara nişasta, içyağı ve sair maddeler ilâve edilmesine ve içinde toz, toprak, içyağı ve sair ecnebi maddeler bulunan yoğurtların satılmasına müsaade edilmez.

Madde 49 — Fazla ekşimiş, küflenmiş ve kükremiş veya iyi tahammür etmiyerek katılaşmamış yoğurtların satılması yasaktır.

Madde 50 — Yoğurtlar mutad teneke tepsî ve porselen ve cam veya teneke ve sırlı toprak kâseler ve kalaylı kaplar içinde satılabilir. Bu talimatnamenin 19 ve 20 nci maddesinde yazılı süt kaplarının haiz olmaları lâzım gelen şartlar bunlar için de caizdir.

Madde 51 — Parça parça satılmak üzere büyük kaplar içinde bulunduran yoğurtların içinde toz ve saire ecnebi cisimler düşmemesini temin edecek şekilde ve temiz bir kapakla muhafaza edilmesi lâzımdır. Yoğurtların üzeri daima ince parşömen ve temiz bir kâğıd ile kapalı olmak mecburidir. Bu kâğıd veya kapların üzeri

ne yapıştırılan bir etikette yoğurdu yapan, müessese veya şahsın ismi, yapılan yer ve yapıldığı tarih okunaklı bir surette yazılı olmalıdır.

Madde 52 — Yoğurt yapılan yerler her vakit teftiş ve murakabe olunur. Bunların üzerinde behemehal müessesenin nev'ini ve sahibinin ismini gösteren bir tabelâ bulunmalıdır.

Madde 53 — Kendi müşterileri için yoğurt yapan lokantalar, sütçüler ve mahallebiciler ve 57 inci maddede mevzuubahıs olan küçük müstahsiller müstesna olmak üzere meskenler içinde veya ısüt ve yoğurt satmak veya muhafaza etmekten başka maksatlara yarıyan dükkânlarda satılmak üzere yoğurt yapılamaz.

Madde 54 — Yoğurt yapılan yerlerin zemini daima yıkanabilir ve temizlenebilir şekilde gayri kabili nüfuz bir tabaka ile örtülü olmalı ve hava ve ziya almalıdır. Pencerede behemehal sineklerin geçmesine mâni olan ince tel bulunur.

Madde 55 — Yoğurt yapan yerlerde kapların temizlenmesi için kâfi derecede akar su ve suyun kullanılmasından sonra harice akmasına müsaid yalaklar bulunur. Yıkama yerinin yoğurt yapılan yerden ayrı olması müreccah ve arzuya uygundur. Burada kaplar sıcak sodalı ve sabunlu su ile iyice temizlendikten sonra ayrıca kaynar su içinden geçirilerek temizlenir.

Madde 56 — Sütün yoğurt halinde hususî tahmirini kolaylaştıracak tertibatın temiz ve sihhî olması ve yoğurdun bu yüzden kirlenmemesi lâzımdır.

Madde 57 — Kendi istihsal ettiği az miktarda süt veya bundan yaptığı az miktarda yoğurdu ve kaymağı sa-

tanlar hakkında, bu sütün, yoğurdun ve kaymağın vasıfları (bu talimatname hükümlerine uygun olmak şartile imalâthaneler hakkındaki hükümlerin tatbiki mecburî değildir.

Madde 58 — Yoğurtların tahlili için alınacak nümuneler beher nümune başına 150 gram dır.

Kaymaklar

Madde 59 — Sütü ısıtarak veya santrifüje ederek veya bir yerde bırakarak elde edilen fazla süt yağını bayi maddeye kaymak denir. Kaymağın terkinde en aşağı %25 gram yağ bulunmalıdır.

Madde 60 — Kaymağa süt veya kaymağı alınmış süt ilâvesile kaymağın sulandırılması ve o suretle satılması caizdir. Bu nevi temdit edilmiş kaymağın terkinde en aşağı %15 yağ bulunmalı ve ince kaymak namile satılmalıdır.

Madde 61 — Kaymakların hamızıyeti %25 normal hamız derecesinden fazla olmamalıdır.

Madde 62 — Kaymakların kıvamını arttırmak için veya diğer maksatlarla nişasta, yağlar veya her hangi diğer bir madde ilâvesi memnudur.

Madde 63 — Yüz gramında en aşağı 60 gram yağı havi kaymaklara lüle kaymağı ismi verilir bunların manda, koyun veya inek sütlerinden istihsali caizdir.

Madde 64 — Kaymakların istihsal edildikleri yerler yoğurtların yapıldıkları yerlerin riayetine meûhur oldukları sıhhi şartlara tabidirler.

Madde 65 — Kaymakların daima serin yerler veya yazın buzluklarda ve temiz ve kapalı yerlerde, muhafazası mecburidir. Kaymakların her ne vesile ile olursa olsun elle tutulması yasaktır.

Madde 66 — Kaymaklardan tahlil için alınacak nümuneler her nümune başına 100 gramdır.

Hususî maksatlarla hazırlanan sütler

Madde 67 — Ümanize, maternize veya peptonize gibi isimlerle veya sair şekillerde ve sırf hastaların tedavisi maksadile ticarete çıkarılan sütler münhasıran eczanelerde ve ecza ticarethanelerinde satılabilir ve bunların hazırlanması ve satılması için behemehal belediyelere malûmat verilmek mecburidir. Bunların vasıf ve şartları bu talimatname hükmüne tâbi değildir.

Madde 68 — Bu talimatnameye mugayir şekilde vasıfları olan süt ve mamûlatını satanlar hakkında ilk defasında belediye ceza hükümleri tatbik edilir. Cürümleri tekerrür edenler Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 172 inci maddesi mucibince süt ve mamulâtı ticaretinden menedilmekle beraber cürümlerinin derecesine göre Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 183, 186 ve 187 nci maddeleri hükümlerine tevfikân takibat yapılmak üzere müddeiumumiliğe tevdi edilirler.

Madde 69 — Bu talimatname neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Hava harbinden korunmada yurd sıhhat işleri talimatı

Gelecek muharebelerde düşmanın hava yolu ile yapacağı taarruzlarda yangın, tahrib, zehirli gaz bombaları ve salgın mikropoları kullanması kuvvetle muhtemeldir; ve bu veçhile:

Ordulardan ziyade milletler taarruza hedef olacaktır. Halkı bu taarruzların zararından korumak için yer, yer müdafaa teşkilât ve tertibatı vücade getirilmektedir.

Havaya karşı müdafaa esasları ve halkın havaya karşı korunması prensipleri Büyük Erkânıharbiyenin D. 86 numaralı talimatnamesinde ve tafsîlâtı da Sıhhat Vekâletinin 3 numaralı talimat zeylinde yazılıdır.

Taarruza maruz her şehir ve kasabada vücade getirilecek mahallî koruma birliğinin passif ve yardımcı teşkilâtı arasında mühim bir mevkii olan sıhhiye cihetine aid teşkiller ve hizmetler:

Hava harbinde yurd sıhhat işleri başlığı altında toplanan:

1 numaralı yaralı ve gazlilere ilk yardım ve sıhhî bakım teşkilleri ve işleri,

2 numaralı yaralı ve gazlileri tedavi teşkilleri ve işleri talimatnamelerinde yazılı olduğu gibidir.

Tedavi teşkilleri ve işlerine dair (2) numaralı talimatname neşrolunacaktır.

İşbu (1) numaralı talimatname yalnız yaralı ve gazlilere ilk yardım ve sıhhiye bakım teşkilleri ve işlerini ihtiva eder.

BİRİNCİ KISIM

Umumî korunma teşkilât ve vasıtaları

Madde 1 — Bu talimatnamede yazılı sıhhat işlerini görecekları aşağıda yazılıdır:

- a) Sıhhat ve İçtimaî Muavenet teşkilleri memurin ve mensubini,
- b) Tababet ve şüabatı meslekleri mensubları,
- c) Bunlara yardımcı olarak alınacaklar,

Madde 2 — Hava hücumlarımla karşı korunmada vazife görecekları meslek ve ihtisasları, vazife ve mes'uliyetleri nisbetinde lüzumu kadar (Hava harbinden korunma esasatı bilgisile beraber (Harb cerrahisi, zehirli gaz hastalıkları, mûtat harb hastalıkları ve salgınları) hakkında kâfi malûmatı haiz olmak mecburiyetindedirler.

Bunun için şimdiden merkezde Büyük Erkânıharbiyenin açmış olduğu (Muharebe gazlerinden korunma) Mektebindeki muayyen kur devrelerine veya benzerlerine Vekâletten emri verilecekları memurlar iştirak edecektir.

Bu kurlarda yetişenlerden intihab olunacak muallimler tarafından vilâyetlerde ve vilâyetlerde yetişenler tarafından da kazalarda zehirli gazdan korunma kurları ve konferansları verilecektir.

Harb cerrahisi, gaz hastalıkları, salgın hastalıklarla mücadele ve dezenfeksiyon işleri hakkında muayyen zamanlarda Merkez Hıfzısıhha Mektebi ve tayin edilecekları diğerk sıhhi müesseselerde etibbaya ve diğerk sıhhi meslek mensublarına dersler verilecektir.

Muvazzıaf ve mükellef yardımcı Sıhhat ve İçtimaî Muavenet teşkilleri memurin ve mensubları bu suretle hazırlandıktan sonra mahallî koruma birlikleri hava tatbikatı

ve manevraları sırasında sıhhiye hizmetleri tatbikatı da yapılacaktır. Bu bapta icap eden emir ve program görülecek lüzum üzerine Vekâletten ayrıca tebliğ olunur .

Teçhizat

Madde 3 — Mahallî korunma ve sıhhiye teçhizatı için ve gerek tedrisat ve konferanslar için icap eden malzeme usulüne tevfikân vilâyet, ve kaza mahallî Hükümet ve belediyelerince temin olunur.

Hava harbinde yaralanan ve gazlenenlere yardım teşkilleri ve işleri

Madde 4 — Hava harbinde yaralanan ve gazlenenlere ilk yardım ve sıhhi bakımı yapacak esas teşkiller şunlardır:

- a) İlk sıhhi yardım ekipleri,
- b) Sıhhiye bakım merkezleri,
- c) İperit bakım merkezleri,
- d) Yaralı ve gazli hastahaneleri,
- e) Yaralı ve gazli nakliye kolları,
- f) Koruma ve tedavi malzeme depoları ve tevzi

merkezleri,

Bunlardan maada taarruz esnasında binalar, mahzenler, basit sığınaklar içinde veya enkaz altında veya sokaklarda, bahçelerde, meydanlarda, şurada, burada, açıkta yaralanmış veya zehirlenmiş olarak düşüp kalmış bulunanların sıhhiye teşkillerine yetişinceye kadar muhtaç olacakları ilk can kurtarıcı ve yardımcı işleri esas vazifeleri meyanında yapmakla mükellef olan diğer teşkiller şunlardır:

- g) Polis,
- h) İtfaiye,

Bundan maada her yerin belediye dairesi emrinde gaz aramakla ve gazlenen yerleri ve şeyleri temizlemekle mükellef:

- i) Gaz arama ve temizleme ekipleri,

Yıkılan binaları, bozulan mecraları, zararlanan sığınakları enkazla kapanan yolları açmak , tamir etmek, enkaz kaldırmak, enkaz altında kalanları kurtarmak ve ilk yardımı yapmak ve sıhhiye teşkillerine vermek işleriyle de mükellef:

- j) Tamir ve termim ekipleri (cankurtaran).

Sıhhiye teşkilleri eşhas kuvvesi her şehir ve kasabanın mahallî koruma teşkilâtı umum kuvvesinin beşte birinden, aşağı olmayacaktır. Ve işbu eşhasın Askerlik Kanununun tecil ettiklerinden gayrisi bütün koruma birlik teşkillerinin eşhası gibi askerlik çağı Üarici erkek ve kadınlardan seçilmiş ve tayin edilmiş bulunacaktır. Vücutları, dimağları, cesaret ve kuvvetleri ve bilgi görgüleri bu işleri yapmaya yarıyacak sağlamlık ve işleklikte olacaktır.

a) İlk sıhhiye yardım ekipleri:

Polis, itfaiye, tamir ekipleri tarafından kurtarılan veya gazlenmiş, yıkılmış, yanmakta bulunmuş binalarda veya açıkta, şurada, burada, bulunan musablara ilk sıhhi yardım yapmak ve icap edenleri en yakın Sıhhiye Bakım Merkezine veya Hastahaneye kaldırmak,

b) Sıhhiye Bakım Merkezi işleri:

- (1) - İlk sıhhiye yardım ekiplerinin yaralı ve gazlilere yaptıkları ilk yardım ve bakımı gözden ve muayene-

den geçirmek, noksanını tamamlamak, icap edene müdahale etmek,

(2) - Doğrudan doğruya sıhhiye bakım merkezlerine gelen yaralı ve gazlilere ilk yardım ve tabib bakımını yapmak,

(3) - Hastahaneye gönderilmesi lâzımgelenleri ayırıp göndermek,

(4) - Protokol ve istatistik tutmak,

(5) - Mıntakasındaki kendine bağlı yardım ekiplerini sevk ve idare etmek.

c) İperit bakım merkezi işleri:

(1) - İperitlenmiş veya Levizitlenmiş olanların vücut ve elbisesini temizlemek,

(2) - Bunların ağırlarını usulü dairesinde temizleyip ilâçlamak,

(3) - Aynı zamanda yaralı olanları ayırıp icabına göre müşahade veya müdahale altına almak,

(4) - Hastahaneye gönderilmek lâzımgelenleri ayırıp göndermek,

(5) - Protokol ve istatistik tutmak,

(6) - Bu merkeze bağlı ilk sıhhiye yardım ekiplerini sevk ve idare etmek.

d) Yaralı ve gazlı bastahaneleri ve teşkilleri:

2 numaralı talimatname ile ayrıca tebliğ olunacaktır.

e) Yaralı ve gazlı nakliye kolları işleri:

Musapları düştükleri yerlerden veya sıhhiye bakım merkezlerinden hastahanelere naklederler (bunlar otomobil olacak ve mahallin ihtiyacile mütenasib bulunacaktır),

f) Koruma ve tedavi malzeme depolan ve tevzi merkezleri:

Bütün ekiplere, ilk sıhhiye yardım ekipleri ve sıhhiye bakım merkezleri ve hastahanelere lâzımgelen korunma ve tedavi vesait ve levazımını temin ve ita ederler (Koruma birlik teşkilâtının maske, elbise ve diğer teçhizatı ile basta bakma ve tedavi etme ve gaz ayırıp temizleme alât ve edevat ve edviyesi vs. gibi.),

g) Polisin esas vazifeleri arasında talî sıhhat işleri:

Nizam ve asayişin muhafazası, bava tehlikesi anında, ıstık söndürme ve buna benzer tedabirin tatbikına nezaret, sığınaklara nezaret halkın tehlike anında tarzı hareketine dair ilânları yapıştırmak ile beraber zehirli maddelerle bulaşık yerleri kordon ve manialar koyup kimseyi geçirmemek, rast geldiği veya haber aldığı yaralı ve gazlılara ilk yardımı yapmak ve sıhhiye teşkillerini bunlara veya bunları sıhhiye teşkillerine ulaştırmak,

h) İtfaiyenin talî sıhhat işleri:

Toplu veya mıntakalara ayrılmış kollar halinde, yanıp tutuşucu maddeleri tehlikeli mıntakalardan uzaklaştırmak, yangın mücadelesinde lâzım suların tehlikeli mıntakalara teksifi, yangın söndürücü bütün vesait ve malzemenin el altında toplanmış bulundurulması, patlamamış bomba ve obüslerin yok edilmesi vs. esas uğraşlar arasında rast gelinen yangın, zehirli gaz, ve bomba musaplarının kurtarılıp ilk yardımla beraber acele sıhhiye teşkillerine ulaştırılması,

i) Gaz arama ve temizleme ekiplerinin işleri:

Bir hava taarruzu sonunda ilkönce nerelere ve ne cins

gaz atılmış ve bulaşmış bulunduğunu bulup çıkarmak ve umuma bildirmek ve bu gazleri imha etmek, kalıcı gazlere bulaşmış meskenleri, mahzen ve sığınakları, yolları, meydanları, kullanılacak eşyayı, yiyecek, içecek, giyecekleri... vs. fennî temizlemek.

j) Tamir ve termim (cankurtaran) ekiplerinin işleri:

Elektrik, gaz, su ve lâğım mecralarının bomba tesirde bozulanlarını hemen tamir etmek, yıkılan binaların ve yolların enkazım kaldırıp tesviye etmek, zararlanan umumî sığınakları ve sıhhiye sığınaklarını, hasta tedavi yerlerini tamir etmek gibi işler arasında rastgelinen yangın, zehirli gaz ve bomba musaplarını kurtarıp ilk yardımla beraber acele sıhhiye teşkillerine ulaştırmak.

Bu teşkillerin heyeti mecmuası mahallî koruma komisyonları emrinde olmakla beraber iş bölümü ve irtibat silsilesi itilbarile:

(a) İlk sıhhiye yardım ekipleri - mıntaka sıhhiye bakım merkezlerine,

(b) Sıhhiye bakım merkezleri - mıntaka veya merkez sıhhat işleri amirlerine,

(c) İperit bakım merkezleri - mıntaka veya merkez sıhhat işleri amirliklerine.

(d) Yaralı ve gazlı hastahane teşkilleri - mahallî sıhhat işleri amirliklerine,

(e) Yaralı ve gazlı nakliye kolları - mıntaka veya merkez sıhhat işleri amirliklerde seyrüsefer amirliklerine,

(f) Koruma ve tedavi malzeme depoları ve tevzi merkezleri - koruma birliklerine (bunun sıhhi kısmı mahallî sıhhat işleri amirliğine bağlıdır),

(g) Polis - mahallî hükümet ve belediye reisliğine,

(h) İtfaiye - mahallî belediye reisliğine,

(i) Gaz arama ve temizleme ekipleri mahallî belediye reisliğine,

(j) Tamir ve termim ekipleri - mahallî belediye reisliğine,

(k) Bu talimatta yazılı olmıyan diğer koruma teşkilleri de mahallî koruma komisyonuna bağlıdır.

Seferde mahallî koruma birliğine bağlı olan bütün bu teşkiller arasında karşılıklı bir el birliği ve daimî irtibat bulunacaktır. Sıhhiye teşkilleri de bunlarla olan münasebetlerini tanzim ve idame etmelidirler.

Sıhhi yardım teşkillerinin eşhas ve malzeme kadrosu

Madde 5— İlk sıhhiye yardım ekibi:

Her sıhhiye bakım merkezi emrinde lüzumu kadar ilk sıhhiye yardım ekibi bulunur.

Eşhas:

Her ekip küçük bir sıhhiye memuru veya bu iş için yetiştirilmiş bir kişi idaresinde 4-8 kişiden (1-2 sedye kümesi) mürekkeptir. İcabında yardımcıları verilir.

Gece ve gündüz çalışmak lâzımgelen sıkışık zamanlarda sekiz saatte bir nöbet değişmek üzere ekiplerin adedi arttırılabilir. Küçük yerler için küçük, büyük yerler için büyük kadro tatbik olunur.

Zatî teçhizat:

Miğfer, süzücü maske (İhtiyat süzgeçile), gaz elbisesi, elektrik göğüs feneri, gaz geçmez matra veya bardaklı termos, kireç kaymağı paketçigi, hilâiahmer kol bağı.

İş aletleri:

Gaz geçmez ilâç ve pansuman çantası, ihtiyat süzücü ve

ayırıcı maske, portatif müvellidülhumuza koklatma sandık-
çığı, çok iş gören kerpeten, 2-3 sedye, sedye el arabası, vs.
(Liste 1)

Şehirlerde ve mıntakaları geniş olan kaza ve nahiye merkezlerindeki ilk sıhhiye yardım heyetlerinin her vak'a mahallin süratle yetişebilmeleri için binmelerine ve malzemelerinin taşınmasına mahsus bir kamyonet verilmelidir. (Gazlenmiş mıntakalarda canlı vesaitin maske ile uzun boylu çalışmasına imkân yoktur).

Madde 6 — Sıhhiye bakım merkezleri:

Merkez veya mıntaka sıhhat işleri amirlerinin emrinde şehir ve kasabaların en kalabalık ve hava taarruzuna maruz mıntakalarında her taraftan varılması en kolay merkezî yerlerde, kara ve havaya karşı ıbitaraf alâmeti olan, bomba ve gaz tesirlerinden masun kâgir bir bina veya sığınak dahilinde (Sıhhiye sığınağı) açılan tıbbî sargı ve bakım yerleridir.

Eşhas:

Her Sıhhiye Bakım merkezinde mes'ul bir baştabib idare sinde 2 tabib (biri hariciye, biri dahiliye veya gaz tabibi) ile refakatlerinde 2-4 kişilik hasta bakıcı veya hemşire ekibi, 4-8 kişilik bir ihtiyat ilk sıhhiye yardım ekibi bulunur. Baştabib olmıyan yerlerde iki tabipten kıdemli ve tecrübelisi baştabib mes'uliyetini alır, icabında diğer eşhasa da yardımcılar verilerek ekipler kuvvetlendirilir.

Gece, gündüz çalışmak lâzımgelen sıkışık zamanlarda sekiz saatte bir nöbet değişmek üzere bu kadro üzerinden ekipin adedi arttırılabilir. Küçük yerler için bu kadro daraltılabilir.

Sihhiye Bakım Merkezinin dahilî tertibatı:

Methalde ayrı ayrı yaralı ve gazlı kısımlarını havi bir kabul yeri, bunun gerisinde, ilâç ve pansumanla ameliyat kısımlarını havi bir tedavi yeri, bunun gerisinde tedavisi yapılan yaralı ve gazlilerin oturan ve yatanlarına mahsus ayrı ayrı istirahat, bekleme yeri (Evlerine veya hastahanelere şevklerine kadar), bundan maada şokeler için sıcak bir oda, ağır süffokeler ve yaralılar için bölmeli bir ayırma odası, 1 sıhî malzeme saklama ve ilâç yapma odası (Bir büfecikle beraber) 1 tabib odası, 1 hasta bakıcı odası, 1 duş ve tuvalet dairesi, sedye ve sair nakil vasıtaları tertibatı, tesbit ve tecbir cihazlarına V. S. mahsus yer, en geride bir çıkış kapısı (şekil - 4)

Bu esas hal ve ihtiyaça göre daha büyük, daha küçük mikyaslarda tatbik olunabilir.

Tefrişat ve teçhizat:

Kabul, bekleme ve istirahat ve tedavi yerlerinde sıralar, sedye mesnetleri, ameliyat ve pansuman masaları, alât ve devat ve sedye dolapları, rafları ve masaları, elektrik, su, telefon, tecdidi hava ve gaz süzme tertibatı, sun'î müvellidülhumuza verme ve hamızı karbon alma cihazları ve duvar hararet, rütubet dereceleri, dahilî ve haricî hava tazyikini gösterir su manometreleri v. s.

Tedavi vasıtaları:

Sihhiye bakım merkezi sandıkları müvellidülhumuza koklatma cihazları, (İkişer kişilik), gaz temizleme aletleri ve ilâçları, cerrahî ve fast alât ve edevatı, gaz tedavi ilâçları, ihtiyat müvellidülhumuza bambaları v. s. (Liste - 2).

Nakil vasıtaları:

Sedye, sedye el arabası, bisikletli ve motosikletli sedyeler, sıhhiye otomobil kolu, (Yerine göre ne tedariki muvafık ve mümkün ise).

Madde 7 — Sıhhiye bakım merkezleri tesis olunmak lâzımgelen noktalar veya bu noktaların çok yakınında korunma bahsinde yazılı şerait ve tertibatı haiz (Bomba ve gaze karşı) dispanser veya hastahane var ise bunların kadroları (Madde 6) da yazılı olduğu veçhile takviye edilip bu işi görürler. Bu dispanser ve hastahanelerin olduğu yer veya bitişiğinde tebhirhane, hamam veya bol su var ise girme ve çıkma yol ve kapları ve dahilî taksimatı müstakil olmak üzere iperit bakım merkezi de sıhhiye bakım merkezinin yanında tesis ve eşhas ve inşaat kadro ve masraflarında fennî şeraiti ve işi sektedar etmiyecek veçhile bazı tasarrufat yapılabilir.

Madde 8 — İperit bakım merkezi:

İperitliler için taarruza maruz merkez veya mıntaka sıhbiye âmirlerinin emrinde olarak dahilinde veya bitişiğinde duş tertibatı yapmaya müsait hamam veya sabit tebhirhane bulunan suyu bol yerlerde birer iperit bakım merkezi kurulur. Sabit tesisat olmayan yerlerde seyyar teşküât yapılır.

İperit bakım merkezi kara ve havaya karşı bitaraf alâmeti olan bomba ve gaz tesirinden masun kârgir bir bina veya sığınak dahilinde açılır.

Eşhas:

Mes'ul bir baştabib idaresi altında (Mevcut tabiblerin kıdemlisi bu mes'uliyeti deruhde eder) Hem yaralı, hem ipe-

ritli olanların triyajı ve bakımı için cerrahî ekip ile rafakat lerinde 2-4 kişilik hasta bakıcı veya hemşire ekibi mes'ul hir eczacı veya teknisiyen idaresinde iperitlenmiş insanları temizleme ekibi bulunur. İnsan temizleme ekibi duş yeri için (Soyucu, emanetçi, yazıcı, berber, yıkayıcı, kirli ve temiz elbise getirib götürücü v. s. 10 kişi, kazan ve etüv dairesi için 3 kişi etüve giremez eşyayı temizleme yeri için 3 kişi, muhafız ve yardımcı 4 kişi olmak üzere ceman 20 kişiden aşağı olmayacaktır.

Küçük yerler için bu kadro daraltılabilir.

Zatî teçhizatları:

Tam takım gaz elbisesi, süzücü maske, Hilâlihmer kol bağı.

İperit bakım merkezinin dahilî tertibatı:

Başlıca iki kısımdır:

1 — Tedavi dairesi.

2 — Temizlik dairesi.

Tedavi dairesile temizlik dairesinin müşterek kabul yerin de Triyaj yapılarak ağır iperitlilerle, hem iperitli hem yaralı olanlar ayrılıp tedavi kısmına alınır. Diğerleri soyunup temizlik dairesine girerler.

Tedavi dairesinde pansuman, ameliyat, ağır ve yaralı iperitlileri temizleme, tâkim, eczahane, ve büfe, ile, tabib ve hastabakıcı odaları tuvalet, yaralı ve ağır vezikleri ve -ölüm bekliyenleri ayıracak odalar vardır.

Temizlik dairesinde duş, çıkma ve temiz elbise giyinme, kirli elbise ve çamaşırlar alınıp temizleme, temiz elbise ve çamaşır deposu, etüv ve kazan dairesi, çıkma kapısı gibi taksimat vardır.

İperit bakım merkezinin dahilî taksimatını gösterir (Şema 5) bağlıdır.

Bu şema esasatı hal ve mevki ve ihtiyaca göre daha büyük, daha küçük mikyaslarda tatbik olunabilir.

Tefrişat ve teşhizat:

Kabul mahallile, yaralı ve ağır iperitlilerin yatırılacakları odaları, pansuman ve ameliyat odaları, eczahane, büfe, duş ve elbise temizleme, temiz elbise deposu ve tuvalet daireleri için lâzımgelen sıralar, sedye mesnedleri ameliyat ve pansüman masaları, alât ve edevat ve sedye dolapları, raflar, masalar, elektrik, su telefon, tecdidi hava ve gaz süzme, duş ve kalevi su dökme tertibatı, v. s. herşey (Liste 3).

Temizlik dairesinin tertibat ve tefrişatı saatte kırk kişiyi temizliyecek derecede olmalıdır.

Tedavi vasıtası:

Bir çift iperit bakım merkezi sandığı (Liste 3).

Nakil vasıtası:

Sedye, sedye elarabası, bisikletli, motosikletli sedyeler, sıhhiye otomobil kolu (yerine göre ne tedariki muvafık ve mümkün ise)

a) Iperitlenmişler, iperit bakım merkezini gösteren köşe-başı levhaları ve işaretleri ile veya ilk sıhhiye yardım ekipleri ve Sıhhiye bakım merkezleri tarif ve göstermesi ile doğ ruca iperit bakım merkezlerine giderler veya nakil vasıtaları ile gönderilirler.

Asla, yaralı ve diğer gaz hastalarına bakan sıhhiye bakım merkezlerine veya kısımlarına girmezler ve gönderilmezler.

b) Bunların geçtiği ve göçtüğü yerler ve nakil vasıtaları fennî temizliğe tâbidir.

Madde 9 — Hava taarruzlarında, sıhhat işlerine de işti -

rakleri sebebile sıhhiye teşkilleri ve işlerinin ilk safhada muin ve yardımcısı gibi olan polis, itfaiye, gaz arama ve temizleme, tamir ve termim (cankurtaran) ekiplerinin eşhas ve malzeme kadroları bu babta Dahiliye Vekâletince tanzim olunacak umumî talimata uygun olarak vilâyet ve kaza koruma komisyonlarınca verilecek karar dairesinde belediyelerce tanzim ve sevk ve idare olunur.

Madde 10 — Mahallî belediye gaz arama ve temizleme ekiplerinin mevcut kimyahaneler ve belediye tanzifat ve tat hirat teşkilâtı yardımcılarla takviye edilmek ve mümkün olduğu kadar gaz işinden anlıyan tabib, kimyager ve eczacılar, bu hususta yetiştirilmiş küçük sıhhat memurları ve diğer münevver ve salâhiyettar zevat idaresi altına verilmek üzere mevcuttan istifade ederek teşkili lâzımdır.

Eşhas:

Bilhassa gaz arayıcılar burnu iyi koku alır ve muhtelif gazlerin kokusuna alışı, muhtelif gaz detektörlerini kullanmayı öğrenmiş kimseler olmalıdır. Bunların adedi gazlenmiş mıntakanın vüs'at ile ve işin ehemmiyet ile mütenasip bulunmalıdır. Temizleyiciler de fennî tathirat esaslarına vâkıf olmalıdırlar.

Zatî teşhizatları:

Bunların gaz e karşı çok iyi mücehhez olmaları lâzımdır. Zatî teşhizat olarak:

Miğfer, tam takım gaz elbisesi, süzücü maske, ihtiyat ayırıcı maske, göğüs elektrik feneri, gaz geçmez matra, kireç kaymağı paketçiği, kırmızı kol bağıdır.

İş aletleri:

Gaz arayıcılar için muhtelif detektörler, miyarlar (Husu-

sî portatif çantada yerleşmiş). Bunların ihtiyatları kimya lâboratuvarlarında bulunur.

Temizleyiciler için, gazleri giderici ilâç püskürgeçleri, küçük ve büyük otomatik kireç kaymağı serpmeye arabaları, kum ve toprak dökme ve tekrar toplama kamyonları, kürek, tırmık, gelberi, vesaire gibi aletler, arazözler, fırçalar, süpürgeler, silgi bezleri ve sapları, bol kireç kaymağı ve saire gibi temizlik edevatı ve ilâçlarıdır.

Madde 11 — Gaz arama ve temizleme ekiplerinin teşkil ve teşhizi ve sevk ve idareleri mahallî belediyelere ait olmak la beraber mevzu ve gayeleri umumî sıhhatin korunması demek olan vazifelerinin ve işlerinin fennî ciheti belediye tabiblerinin ve mahallî sıhhat işleri âmirliklerinin teftiş ve mürakabesi altında bulunur.

İKİNCİ KISIM

Yurd sıhhat işleri

Yaralı ve gazlilerin ilk bakımları

triyajı ve nakilleri

Madde 12 — ilk sıhhat yardım ekipleri işleri:

Yaralanmışlarda:

1 — İlk iş yaralıyı düşmüş olduğu çukurdan, sudan, kalmış olduğu enkaz altından, veya yangın içinden, düşman ateşinden kurtarmak, kızgın güneş, soğuk rüzgâr, yağmur ve kar gibi tabîî muzır müessirlerden korumaktır. Susuz ve su içebilecek yaralı ise hemen susuzluğunu gidermek, üşümüş ise termozdan sıcak ve münebbih bir içki vermek, sıcak çarpmış, donmuş veya boğulmuş ise bir taraftan bunlara karşı lâzımgelen ilk tedbirleri yapmakla beraber yarasını da sarmak içap eder. Kurşun, bomba veya

mermi parçaları ile yaralanmışların yaralı olan yerlerini örten elbise parçaları usuletle soyularak veya dikiş yerlerinden sökülerek, yanmış parçalanmış ve giyilmez bir hale gelmiş elbisenin o kısmını keserek açmalıdır. Kurşun, misket ve dane, bomba parçalarının girip çıktığı delikler üstünde ve etrafında kalmış elbise parçaları, mermi parçaları, taş, toprak ve saire gibi şeyler varsa bunları temiz bir pens ile, yarayı kurcalamadan, kanatmadan usulca almalı, yaranın üstüne ve etrafına tentürdiyot sürüp derhal harb paketi ile sarmalıdır.

2 — Yaranın ağzındaki kurumuş temiz kan pıhtılarına dokunulmaz:

Öylece tentürdiyodlanıp sarılır. Karın, göğüs, arka gibi yerlerdeki yaralar aynı veçhile pansuman yapıldıktan sonra üzerine kuru, temiz gaz ve bol pamuk konub çapraz bir flaster veya mastizol ile etrafındaki sağlam deriye tutturulur.

Hele kanayan göğüs ve karın yaralarında sargı sarmak için hastayı oynatmamalıdır ve sedye üzerine göğüs yaralıları yarım oturma, karın yaralıları bacakları dikilmiş tam yatma vaziyetine konulup arkası, başı ve yanları elbise, yastık ot, demetleri ve sair yumuşak şeylerle beslenip kımıldamaz ve rahat bir hale getirilmelidir. Karın ve boğazından yaralanmışlara su verilmez.

3 - Kemik kırığı ile beraber olan yaralar pansuman yapıldıktan sonra usulü dairesinde cebirelenir ve yürüyemeyecekler sedyede yara ve kırıklarına göre en rahat vaziyette yatırılır.

4 - Kanayan yaraların üst tarafına (kolda ve bacakta) usulü dairesinde sıkıcı ve kan durdurucu bağ konur. Baygın ve nabızı zayıf yaralılarına eter, lokman ruhu verilir.

Kalb kuvvetlendirici ilâçlar şırınga edilir, su serpilir. Yarası ve hali müsaid olduğu nisbetinde baş aşağı ayakları yukarı şekilde tutulur (sedyenin veya karyolanın arka ayaklarına yüksek takoz, taş ve saire koyarak) ve sedyenin başlığı indirilip yastıklar çekilerek yara olmıyan tarafları muhitten merkeze doğru uğulur, temiz ve serin hava verilir. Fazla ağrısı olanlara morfin şırınga olunur.

5 - Şokeler, aynı işleri yapmakla beraber sıcak odalara konur. Böyle bir yer yoksa battaniye ve yorganlarla örtülüp etrafına sıcak su şişeleri, termoforlar konur ve sıcak münebbih meşrubat içirilir.

6 - Aynı zamanda iperitlenmişlerin yaralarına tentürdiyot sürülmez. Kireç kaymağı tozu ekilerek veya gaz idrofil parçaları konarak sarılır. Böyle yaralara ve etafına alkol, eter dahi sürülmez. Kaynamış ılık su ve sabunla yıkanabilir.

7 - Ve bütün bu yapılan işler yaralının göğsündeki ikinci düğme iliğine iliştirilen yaftaya gün tarihi (saat ve dakikası ile) yazılıp imzalanır. Bu suretle hazırlanan yaralı süratle Sıhhiye Bakım Merkezine veya alınan direktife göre en yakın hastahaneye gönderilir.

8 - Yürüyebilecek hafif yaralılar da bir kere tabib görmek ve kaydolunmak üzere Sıhhiye Bakım Merkezlerine beşer onar toplandıkça bir adamla sevk edilir.

9 - Yangın bombaları patlamasından mütehasıl yanıkların ve yaraların pansumanı:

a, Yangın söndürme; evvelâ derhal yaralının yanmakta olan elbisesi soyulur ve yere atılarak üzerine bol kuru kum veya toprak dökülüp söndürülür. Asla yaralının üstünde söndürülmiye çalışılmaz; çünkü, elbise parçaları ve kat -

ları arasında veya bunlarla deri arasında fosfor parçaları yanmaya devam ederek, derin ve yeni yanıklar yapar.

Yanık veya yara üstünde ve etrafında bulunan ve yanmakta olan fosfor parçacıkları da eğer mevcudsa hususî söndürme cihazı ile söndürülecektir. Bu, aynı zamanda yangın acısını da alır. Asla su kullanılmaz. Yanmakta olan fosforları kıvılcım gibi etrafa dağıttıp sıçratır. Söndürme cihazı yoksa ikinci maddedeki pansuman bu işi de görür.

b) Yarayı pansuman; %5 kaynamış ılık bikarbonat de sud mahlûlü veya %2 soda mahlûlü ağır ağır yara üstünden cereyan ettirilerek temizlenecek, satırlarında fosfor parçacıkları bulunan yanıklar %5 sülfat de cuivre mahlûlü veya trebentinli su ile bol ıslatılmış gaze sarılı pamuk parçaları örterek pansuman yapılacak, bu pansumanla Lihafata yapışan ve yapıştığı yerde yanmakta olan fosfor parçacıkları nühaslr fosfor halinde siyahımtırak bir kurum tabakasına döner. Bu da kalevi ılık su cereyanı ile kısmen muakkam pens ile temizlenir. Üzerine de vaselin boriqué sürülür. Buna imkân yok ise yukardaki mahlüllere batırılmış gaz ve pamukla muvakkat pansuman yapılarak hemen Sıhhiye Bakım Merkezine veya yaralı hastahanesine gönderilir.

Madde 13 — Hafif yaralılarla, vekayı çok olduğu ve hastanelerde yatak bulunmadığı zaman orta derece yaralıların bakımları ailelerince veya daire ve müesseselerce temin olunabilecekleri, yukarı Sırhat Amirliğinden alınan direktife göre isimleri ve adresleri alınmak ve Sıhhiye Bakım Merkezine verilmek üzere hanelerine veya mensub oldukları daire ve müesseselerine bırakılırlar. Bunların

sıhhî halleri ve tedavileri mıntaka tabibince takib ve kontrol edilir.

Gazlilerde ilk sıhhiye yardım ekipleri işleri

Madde 14 — Muharriş ve boğucu gazlara uğramışlarda:

Maskesi yoksa veya bozuksa hemen bir maske takılır. Maskesini eyi takamamış ise düzeltilir. Elbisesi gevşetilir. Yarası da varsa sarılır ve derhal sedye ile temiz havalı bir yere çıkarılır veya götürülür. Eğer gazlenmişlerin sayısı çok ise temiz havalı yerde yekdiğerinden beşer metre açıkla dizilirler ki üstlerindeki sinmiş gazlarla birbirine zarar vermesinler.

Temiz havalı yere gelince maskeler çıkarılır. Hava kâfi ıgelmeyip moraran ve boğulma alâmetleri gösterenlere müvellidülhumuza koklatılır ve bir taraftan da gaz sinmiş elbiseleri çıkarılıp havalandırılır. Veya temiz elbise ile değiştirilir. Bu hastalar çabuk üşüyecekleri için üstleri eyi örtülmeli ve mevsim souk ise kaloriferli veya sobalı (17 - 20 derece hararete) ısınmış, geniş, havadar odalara, salonlara yerleştirilmelidir. Nabızları zaif olanlara ve kalplerinde rahatsızlık hissedenlere kalp kuvvetlendirici ilâçlar şırınga etmelidir.

Boğucu gaz musaplarına ve bilhassa Fosgenle zehirlenenlere asla morfin şırıngası ve sun'î teneffüs, yapılmaz. Yalnız, (müvellidülhumuza) koklatılır. Sun'î teneffüs aleti kullanılmaz.

Humzu karbonla zehirlenmiş olanlara ise temiz ve saf hava veya (müvellidülhumuza) koklatılmakla beraber açılıncaya kadar bilâinkita sun'î teneffüs yapılır ve sun'î teneffüs aleti kullanılır. Gözleri yaşaran veya cerahatlenenlerin %22,5 bikar-

bonatlı veya %14 nisbetinde tuzlu su ile gözleri yıkanır. Yıkama sadece göz üzerinden bu suları hafifçe akıtmaktan ibarettir. Uğuşturmak, yağlı ilâçlar sürmek yasaktır. Burun ve boğazları bikarbonat mahlûlü ile yıkanır ve gargara ettirilir. Burunlarına huile gomenole damlatılır (gomenollu yağ).

Burun, boğaz ve hançereleri yananlara, trakeit ve bronşit ârazı gösterenlere okalıptol, gomenol veya sıcak su buharı koklatılır ve buruna damlatılır.

Çarpman, çırpman, söylenen, bağırان hastalara sinirleri yatıştırıcı ilâçlar verilir ve telkinler yapılır.

Göğüslerindeki üst düğme iliğine takılan yaftalarına eğer biliniyorsa hangi gaza uğramış olduğu ve neler yapıldığı yazılır. Tarih, saat, dakika, ve imza konur. Alınan direktife göre sıhhiye bakım merkezine veya en yakın gaz hastahanesine sedye veya otomobille gönderilir.

Gazlenmişlerin, hatta en hafifleri ve hiç bir âraz göstermeyenleri bile asla yürütülemez, mutlaka bir bineğe bindirilip gönderilir.

Hafif gazlenmişlerle, vakayı çok olduğu ve hastahanelerde yatak bulunmadığı zaman, orta derecede gazliler ve naklinde mahzur olan rie azimalılar ve zatürriyelilerin bakımları ailelerince veya daire ve müesseselerince temin olunabilecekleri yukarı sırhhat amirliğinden alınan direktife göre isimleri ve adresleri alınıp sıhhiye bakım merkezine verilmek, üzere hanelerine veya daire ve müesseselerine bırakılır ve bunların tdavileri mintaka tabiblerince takıb ve kontrol edilir.

Madde 15 — Yakıcı gazilere uğrayanlarda:

Eller kireç kaymağı tozile oğuşturulur, vücudün iperit deymiş açık yerlerini (10 dakika içinde) bir pamuk veya

gaz tamponu veya sünger kâğıdı ile iperiti emdirmek (asla silmemek ve etrafını da bulaştırmamak lâzımdır) ve üzerine hemen kireç kaymağı tozu eklemek, hastayı süratle iperitli muntakadan çıkarmak, gözleri bikarbonat veya hafif permanganattı, tuzlu su mahlûlleri ile (tuz 8 gr. parmanganat dö potas 0.25 gr; su 1000 gr.) yıkamak, burun ve boğazı bol bol su çekme ve kalevi gargaralarla yıkamak, derhal şapka, kasket, elbise, kunduraları ve iç çamaşırlarını yukarıdan aşağıya soymak, aynı zamanda yarası varsa muhitini derhal tamponla kaynamış ılık su ve sabunla temizliyerek kireç kaymağı mahlûlile pansuman yapmak, evde veya civarda bulunan en yakın duş tesisatından istifade ile bir ılık sabunlu duş aldirmek ve temiz çamaşır ve elbise ve kundura giydirmek, bu mümkün değilse çabucak en yakın iperit bakım merkezine göndermek lâzımdır. Gözlere kireç kaymağı sürülmemelidir.

Hasta iperitleneli 10-30 dakika geçmiş ve derisinin zehir deyen yerleri kızarmaya başlamış ise yine bir pamuk veya tampon ile delk ve tahriş etmeksizin silip dikkat ve ne zaketle ılık sabunlu ve bikarbonatlı sularla yıkandıktan son ra kireç kaymağı veya karışık kalevî tozu ekmeli yahut houile gomenole sürmelidir. Eğer iperitin tesiri daha ilerleyip kabarcıklar peyda olmuş ise hemen ipoklorit mahlûlü ile muvakkat bir pansuman yapıp derhal iperit bakım merkezine veya alınan direktife göre en yakın gaz hastahanesine gönderilir.

Yakıcı gazlerin buharı veya serpintisini teneffüs edip te tesemmüm alâmeti gösterenlerin - burnuna tuzlu su çekilir, houile gomenole damlatılır. Ağız ve boğaz aynı mahlûl ile mtükerreren gargara ile temizlenir. Mide bulantıları ve kusmalarına karşı bir bardak suda eritilmiş bir kahve kaşığı bikarbonat içirilir. Boğulma alâmetleri göstermek

te olanlara Okalıptol, gomenol buharları ve müvellidül - humuza koklatılır. Göğüslerindeki yukarı düğme iliğine takılı yaftalarına teşhisleri ve yapılmış bütün işler yazılıp tarih, dakika ve imza konarak derhal ağır ve müstacel vak'alar sırasında iperit bakım merkezine veya alınan direktife göre en yakın gaz hastahanesine otomobille gönderilir.

Ağır olmıyan iperit vak'aları Sıhhiye Bakım Merkezinden alınan direktife göre müsab oldukları hanelerinde veya devair ve müesseselerde duş var ise hemen bir ılık sabunlu duş aldırılıp göz, ağız, burun, boğaz temizlikleri yapılp elbisesi değışmek ve bu hane ve mahal temizleninceye kadar temiz diğeri bir yere nakledilmek ve isimleri Sıhhiye Bakım Merkezine verilmekle iktifa olunur. Yapılması lâzımgelen tedbir ve tedavileri kendileri yapabilecek münevver zevat ve ailelerin musabları kendilerine bırakılır ve isimleri ve adresleri alınıp merkeze verilmek ve tedavileri takib ve kontrol edilmekle iktifa olunur.

Evde veya olduğı daire ve müessesede bakılmadığı veya bakılamayacak hale geldiğı görülenler hemen iperit bakım merkezine veya en yakın gaz hastahanesine kaldırılır.

Madde 16 — Adi hastalıklar ile sari ve salgın hastalıklara ve hava harbinin şiddet ve feaatinden korkarak harb psikozlarına uğrıyanlar hakkında sıhhiye amirliğince usulüne tevfikân verilecek direktifler ve emirlere göre hareket olunur.

Sıhhiye Bakım Merkezi işleri

Madde 17 — Sıhhiye Bakım Merkezi işleri:

Burada ilk bakım ve kontrol ve triyaj ve tahliye işleri

yapılır, sıhhiye ilk yardım ekiplerinin bakıp gönderdiği vak'alar tekrar gözden ve muayeneden geçirilerek noksanları tamamlanır.

A - Yaralılarda:

(1) Doğrudan doğruya Sıhhiye Bakım Merkezine gelmiş olan yaralıların ilk tabib bakımı yapılır.

(2) Kanayan veya kan kesici bağ konmuş olan yaralıların yarası ve bağ konmuş uzvu ile umumî hali gözden geçirilir. Kan kesici bağ konumu iki saatten fazla bırakılamaz. Fazla kan zayi etmekte tehlike görülenlerin lâzımgelen cerrahî tedavileri yapılır.

(3) Geniş ve lime lime olmuş akşamı rıhve yaralarında acele lüzum görülen Mekanik ve Antiseptik tathiratr cerrahiye ile beraber Tetanoz ve Anti Gongren gazoz serumlar şırınga edilir.

Muhtelit etraf yara ve kırıklarında serbest şezaya alınır. Gangrene olmuş veya olması çok muhtemel taraflar kesilir ve betr olunur. Kırıkların ilk sıhhiye bakım ekiplerince konmuş cebire ve tesbit cihazları ve terfihleri ıslah olunur veya yeni baştan yapılır. Yakında yaralı ha'staha- nesi varsa ve yaralı akını çoksa burada yapılamıyacak işler hastahaneye bırakılır. Serumların şırıngası ile iktifa olunur.

(4) Boğaz yaralarının icap edenlerine Kanül Trakeal konur. İdrar yolu yaralarının icap edenlerinde idrar tefcir olunur.

(5) Şokeler sıcak odalarda alıkonulur, ısıtılır, sıcak ve münebbih meşrubat verilir. Kalbe ve teneffüse kuvvet verici ilâçlar şırınga edilir. Şoku kamçılayan ve menşe olan evca ve taharrüşiyet izale edilir. Kemik kırıkları, ve çok vâsi, ağırlı akşamı rıhve parçalan teslbit edilir. Kan

kesme, sınaî serum veya mümkünse naklidem ameliyeleri ve rıhvî telkinler yapılır.

(6) Fazla kan kaybetmiş , tazyiki şıryanisi düşmüş, deprese ve kollaptik olan bütün yaralılara basit ve glikozlu serumlar ve muvafık Donneur bulunduğu ve mümkün olduğu halde naklidem ameliyesi yapılır.

(7) Şehir ve kasabalarda, ev ve daire veya müesseselerde tahrib veya yangın daneleri ve bombaları patlamasile ve yıkkınlarla beraber olacak büyük ve küçük bütün yaralar intana maruz ve müsait telâkki edilerek bilâistisna tetanoz ve icap edenlere gazli gangren serumları şırınga edilir.

(8) Müteheyyiç ve muhitini rahatsız eden yaralılar ayrılır..

(9) Haleti nez'e gelenler bunlara mahsus odaya kaldırılır.

(10) Bütün bu yapılan işler göğüslerinin üst iliğine takılan yaftaya ve merkez protokoluna teşhislerde beraber yazılıp, tarih, saat ve dakika ve imza konarak hafif yaralılar evlerine ve diğerleri en yakın yaralı hastahanesine otomobille veya araba ile gönderilir.

(11) Yangın bombaları patlamasından mütehassıl yanık ve yaraların mevziî pansumanı ve umumî tedavisi:

Yangın söndürme:

a) İlk bakım heyetlerinden gelen yaralıların hali derhal gözden geçirilip noksanı ikmal olunur.

b) Doğrudan doğruya gelmiş yaralıların yangın ve yanık söndürme işi ilk bakım heyetleri işinde yazılı olduğu gibidir.

Pansuman:

a) İlk bakım heyetlerinden sarılmış gelen yaralıların

pansumanı hemen açılıp gözden geçirilir ve noksanı ikmal olunur.

b) Doğrudan doğruya gelmişlerin ilk mevzî pansumanı ilk bakım heyetinin işlerinde yazıldığı gibi yapılır.

Az çok parçalanmış olan derin yaralarda mahsulâtı semmiyenin imtisasını men için musab uzvun acele ve erken betri mümlkünse yapılır. Değil ise sūratle ameliyat yapacak yaralı hastahanesine hiç vakit geçirmeden gönderilir.

Umumî tedavi:

Böyle hastalarda sūratle fosfor tesemmümü olacağından bunu önlemek üzere terebantın kapsülü verilmiye başlanır (hastanın idrarında vazih menekşe kokusu alınıncıya kadar her iki saatte bir kapsül).

Hemen tetanoz ve anti gazoz serumları ve icap ediyorsa bir hüvil kanfre şırıngaları yapılır. Lâzım ve mümkün ise serum artifisiyel de şırınga edilir. Göğüs yaftasına gideceği hastahane de yapılması lâzımgelen şeylerde teklif olunarak ilâve edilip sūratle sevkolunur.

(12) Hafif yaralılarla vak'a çok olduğu ve hastahanelerde yatak bulunmadığı zaman, orta derecede yaralıların bakım merkezince acele tedavi ve müdahalesi yapıldıktan ve kabili nakil hale geldikten sonra, bakımları ailelerince veya daire ve müesseselerince temin olunabilecekleri yukarı sıhhat amirliğinden alınan direktife göre isimleri ve adresleri alınmak ve mıntaka sıhhat amirliğine verilmek üzere evlerine, daire ve müesseselerine bırakılır. Tedavileri mıntaka tabiblerince takib ve kontrol edilir .

B - Gazlilerde:

(1) Muharriş ve boğucu gazlere uğramışlarda:

İlk sıhhiye bakım ekiplerince bakılmış olanları gaz tabibince tekrar gözden geçirilerek tedavisi tamamlanır:

(2) Doğrudan doğruya sıhhiye bakım merkezine gelmiş olan gazlilere ilk tabib bakımı yapılır.

(3) Muharriş ve boğucu gazlere uğrayıp ta siyanoz ve ya palörle (mor veya soluk renkli) boğulmuşların nefes ve kalbi durma ârazı gösterenlerine usulü dairesinde müvellidülhumuza koklatmak, kalb ve teneffüslerini kuvvetlendirecek ilâçlar sıkmak, rie oziması başlamak istidadın - da olanlara acele eter incileri yutturmak, beşer yüz, santimetre mikâblık fastlar yapmak ve icabında bu fastları tekrar etmek suretile hayatlarını kurtarmak ve lüzumunda verit içine klor kalsiyom şıngası da yapmak. %5 mahlûlünden 5 c. c.)

Ajite ve irritelere müsekkinatın yalnız diyonin ve sedobrol verilebilir ve ruhî telkinler yapılır ve tecrid edilir.

(4) Arsenlenmişlerle diğer boğucu gazlilerin rie ihtilâtlılarını ayrı ayrı yerde ve geniş bir oda veya salonda en az birer buçuk metre mesafe ile yatırmak ve arsenlenmişlere acele yarım saat kadar iyot mahlûlü maisi buharları koklatmak lâzımdır.

(5) Haleti nez'e gelenleri bunlara mahsus odaya yatırmalıdır.

(6) Asid siyanidrik ve humuzu karbon mesmumlarına devamlı müvellidülhumuza koklatmakla beraber ayılınca ve tekrar hayata gelinceye kadar sun'î teneffüs yapmak lâzımdır. Asit siyanidrik musablarına acele 10/100 nisbetinde hiposülfid dö sut mahlûlünden verit içine 40 — 60 santimetre mikâb veya serum fiziolojikte 10/100 nisbetinde eritilmiş metilen mavisi mahlûlünden dahili verit 50 — 150 santimetre mikâb kadar zerkolunur.

(7) Bütün bu yapılan işleri göğüslerinin üst düğme iliğine takılan yaftalarına ve merkez protokoluna hangi gaze uğramış oldukları ve neler yapıldığı yazılıp, tarih, sa-

at, dakika ve imza yazılıp en yakın gaz hastahanesine otomobille gönderilirler.

(8) Hafif gazlilerle, vakayı çok olduğu ve hastahanelerde yatak bulunmadığı zaman, orta derece gazliler ve uzağa naklinde mahzur olan rie ozimalılar ve zatürriyelilerin bakımları ailelerince veya daire ve müesseselerince temin olunabilecekleri, yukarı sıhhat âmirliğinden alınan direktife göre, isimleri ve adresleri alınıp mıntaka mes'ul gaz tabibine ve yukarı sıhhiye amirliğine verilmek üzere bırakılır ve tedavileri mıntaka tabibi tarafından takib ve kontrol edilir.

Iperit bakım ve seçim merkezi işleri

Madde 18 — Iperit merkezi işleri:

(1) İlk yardım ekiplerince bakılmış olanların, gaz tabibince tekrar gözden ve muayeneden geçirilerek, tedavisi tamamlanır.

(2) Doğrudan doğruya iperit bakım merkezine gelmiş olanlara ilk tabib bakımı ve temizlik yapılır (Madde 8).

(3) Çıplak dairesine iperit mayii veya kesif damlacıkları değenlerin (10 dakika içinde) tamponla iperitleri emilerek yerlerine kireç kaymağı tozu ekilmesi ve ılık sabunlu duş aldırıp derinin bulaşık yerlerinin bikarbonat mahlûlü ile yıkanması.

(4) İperitleneli 10 - 30 dakika geçmiş olanların ılık sabunlu duş aldıktan sonra iperit mayii veya kesif damlacıkları değmiş yerleri yarım saat kadar daha sabunlu ve bikarbonatlı su ve daken - karel mahlûlleriyle yıkanıp temizlenir. Lüzumunda bu tekrar edilir.

(5) Daha geçmiş ve kabarcıklar hasıl olmuş vak'alar- da huveysallar aseptikman açılır ve ayrılan epiderm kal-

dirilip derakab hüvil gomenole veya 1 numaralı iperit merhemi (pantocaine veya percaine gibi bir müsekkin katılmış Amerika vazelin) sürülür ve pansuman kapatılır.

(6) Tesir daha ilerleyip nekroz ve karha devrine girmiş ise kalevileştirilmiş müvellidülhumuzalı su, II numaralı iperit merhemi (serbest klor, oxyd de zinc, tanen ve hafif bir müsekkin) ve sair karha ilâçları ile pansuman yapılır.

(7) İperit bakım merkezinde hafif ve orta bütün iperitliler temizlik kısmında sabunlu ılık duş almaya ve elbise değiştirmeye tâbidir. Duş alamıyacak derecede ağır ve sadri ihtilâfların ağız, burun ve boğazları malûm mahlûllerle yıkayıp elbiseleri usuletle çıkarılıp vücudleri yolu ile kısıy kısıy silinip temizlenerek mahsus koğuşlara alınırlar ve en az birer buçuk metre mesafe ile yatağa yatırılırlar (muhit derecesi harareti 17 - 20), bunların hançere ve şıryanı sezenlerine sıcak ve ratıb anvelâpmanlar yapılır ve mütehassıslarınca muzaddı teşennüç ilâçlar şırınga edilir ve ya püskürtülür veya attuşuman yapılır. Umumî ahval ve sadır ihtilâtlarına göre tedavileri yapılır. (Burada boğaz ve hençere mütehassısı bir tabib veya asistan bulunması muvafıktır.).

(8) İperitlenmişlerin mide ağrıları için (bir bardak suda bir kahve kaşığı bikarbonat dö sud) mahlûlü içirilir. Kay başlangıçları (morfin - atropin) şırıngası ile durdurulur. Boğaz ağrılarına karşı 1/100 kokain mahlûlü ile karıştırılmış meşbu metilen mavisi mahlûlü mahlûtundan tıla edilir.

(9) Nezi haline gelenler buna mahsus odaya alınırlar.

(10) Müteheyyiçler ayrı odada teskin edilirler.

Hem yaralı hem gazlı olanlarda tedavi:

Madde 19 — Hem yaralı hem gazlı olanlarda:

Her iki afet te tedavi edilir, ve hangisi mühim ve hayatı

tehdit eden bir müstaceliyet gösteriyorsa işe ondan başlamak tabiidir. Bundan dolayı aynı zamanda yaralı ve gazli olanların, iyi bir fennî triyaja tâbi tutulması birinci derecede lâzımdır.

1 - Aynı zamanda ağır yaralı ve vezike olanlarda:

Yakıcı gaz sebeble husule gelecek afet 6-12-24 nadiren 48 saat teahhür edebileceğinden yarası müstacel bir müdahaleyi icap ediyorsa bu müddet zarfında yapılabilir. İptali his icap ediyorsa iyisi avertin ve rektanöl gibi rektal nar kotikler kullanmaktır.

Teneffüs tariki ile hiç bir narkoz yapılmaz.

Yara nahiyesi de iperitlenmiş ise gerek yara etrafı ve gerek ameliye sahası kaynamış su ve sabunlu ve kireç kaymağı veya daken mahlûllerile usulü dairesinde temizlenip daken mahlûlü ile meşbu kompresler ile örtülecektir. Şak olabildiği kadar süratle yapılmalıdır.

Açılan yaranın sathı derhal daken mahlûlü ile meşbu kompreslerle örtülecek ve böylece tampona edilecektir. Ameliyatın gayet süratle bitirilmesi lâzımdır. Hiyata koyuşta nescin nekroza çok mâruz bulunduğunu gözönünde tutmalıdır. Aynı zamanda iperitlenmiş yaralılarda tahtel- cilt anestezi Lokal ve adrenalin şırıngalarının derinin afetzede olduğu yerlerde zarar vereceği unutulmamalıdır.

İperitlenmiş müstacel yaralıların müdahalesinde iperitin mevziî ve umumî ârazı ilerlemiş ve bilhassa rievî ihtilât zuhur etmiş ise ameliye yapılamaz. Mümkün olduğu kadar muhafazakâr yara tedavisi tercih olunur. Rievî ihtilât olmadıkça her derece müstacel ameliye yapılabildiği gibi dem nakli, sun'î serum zerki ve saire de mümkündür.

Aynı zamanda yaralı ve iperitlilerin iperit bakım merkezinde soyularak yaraları muhiti yukarda denildiği gibi mevziî olarak temizlenip su geçmez muvakkat bir tımar yapıl-

diktan sonra duş almaları da mümkündür.

Hafif ve orta derece yaralı ve fakat ağır iperitli olanların yine iperit bakım merkezinde usuletle soyulup veya yara mevziî sökölerek, kesilerek açılıp pansuman ve aynı zamanda basit vücut temizlenmesi ve iperit tedavisi yapıldıktan sonra bunlara mahsus tecrit ve müşahede odalarına götürölmesi muvafıktır. (Madde 18).

2 - Hem yaralı hem muharriş gazlerle gazlenmiş olanlarda : dikkat ve ihtimam ile icap eden her türlü müstacel müdahale yapılabilir. Teneffüs yolu ile Narkozdan içtinap ederek diğerk usullerden istifade etmelidir. Yalnız deride çabuk eskar (kuru yara) husule getiren ve ciğerklerde de ihtilât yapabilen Arsenler ile Kloroasetofenon musablarında müdahale hususunda ihtiyatlı olmalıdır.

3 - Hem yaralı hem boğucu ğaz musablarından yarası hafif veya müstacel müdahaleyi mucib olmıyanların hemen pansumanı yapılır. Kırıklar tesbit ve evca morfinin gayri müsekkinat, bir dereceye kadar Diyonin ile teskin olunur. Hastanın yarasından dolayı bütün iztırabatı giderilir ve aynı zamanda boğucu gaz tedavisi yapılmıya ihtimam olunur ki rievî ihtilâtlar zuhûr etmesin ve ahvali umumiye vahimleşmesin.

Yarası müstacel cerrahî müdahaleyi müstelzim olanlarda bile muhafazakâr hareket edilerek ilk 24 - 48 saatin geçirilmesi ve rie oziması husule gelmiyeceğinden emin bulunulması lâzımdır.

Hayatı tehdit etmedikçe az çok kanamalar dahi prevan-tif kan alma yerine geçeceğinden müsamaha edilir. Bunlarda teneffüs tariki ile narkoz ve ameliyatın mucib olacağı evca ve şok hemen rie ozimasının ve korkutucu avarızın zuhûruna sebep olur. Maamafı hastanın hayatı yarası yüzünden tehlikeye giriyor ve ameliye gayri kabili içtinab

bulunuyorsa Avertin, Rektanöl gibi uykusu uzun süren ve miayı müstakim tariki ile verilen uyutucular kullanılır. Çok melekeli el ile yapılan - anestezi veya epidüral anesteziye de ihtiyatla müracaat edilebilir. Uykusu uzun süren ilâçların musabları rahat ettirmesi, teheyyüç ve taharrüşlerini teskin etmesi suretile boğucu zehir üzerinde de hüsnü tesirleri görülür. Ne olursa olsun bu ameliyerlerin gayet âcil vakayla hasrı elzemdir.

4 - Hem yaralı (hem zehireylci igaze musablarda:

Humzu karbon ve Asid siyanidrik ile zehirlenmiş olanlarda yarasına müdahale için müstaceliyet varsa bir taraftan teneffüsü sınaî, rriüvellidülhumuza koklatılması, kan nakli veya hastanın kanının okzijenlendirilmesi, serum artifisiyel ve tonik kardiyo - respiratuvar istimalile beraber lokorejiyonal anestezi usullerde ameliyesi yapılır. Yarası hafif veya müstacel olmıyanların hemen pansumanı yapılır.

5 - Hem yaralı ve şoke hem muharriş veya (yakıcı gazlere veya Humzu (karbon tesemmümlerine uğramış olanlarda: ,

Şok tedavisinin icap ettirdiği her şey (Kan nakli veya hastanın kanının müvellidülhumuzalandırılması, serum artifisiyel, tonik kardiyo - Respiratuvar, teneffüsü sınaî ile beraber icap eden pansuman ve tedabiri cerrahiye) tatbik edilir. Ve hasta sıcak bir tecrid odasında tibbî nezaret ve itinalı bir bakım altına alınır. Böyle bir oda yoksa üzeri iyi örtülür ve sıcak su şişeleri, termoforlarla ısıtılmıya çalışılır. Ancak, ıbu gazler meyanında boğucu gaz de bulunmadığından ve rie ozıması ihtilât etmemiş veya etmiyecek olduğundan emin olmalıdır. Aksi halde hastayı ısıtmak ile bazı tedabiri cerrahiye ve tonik kardiyo raspıra-

vardan maadası muzaddı istitbab bulunur.

6 - Hem yaralı ve şoke hem de boğucu gaze uğramış olanlarda:

Kan nakli, serum artifisiyel, teneffüsü sınaî memnudur. Diğer şok tedavi ilâçlarile şokun menbaı olan büyük kemik kırıklarının tesbiti ve ağrıların morfinden gayri müsekkinat, meselâ, Diyoninle teskini ve hastanın teshini ve tecrid ve nezareti daime altına alınması, aynı zamanda boğucu gaz tedavisine ihtimam ve devam icap eder.

7 - 3, 5 ve 6 ncı fıkralardaki tavsiyelerin aksi olarak her türlü incitici, sarsıcı, hırpalayıcı, ağrıtıcı, işler ve nakiller, fail ve münfail hareketler, maddî ve manevî şoklar soğuk, üşüme, boğucu gaz tezahüratının ve rie ozimasının birden meydana uğramasına sebep olur. Aynı zamanda boğucu gaze musab ve yaralı olanlarda ne olursa olsun hayatı tehdit eden bir hal olmadıkça cerrahî müdahaleyi mümkün olduğu kadar 2-3 gün sonraya bırakabilmeyi bir prensip olarak kabul iyi bir ihtiyattır.

8 - Eöylelere lüzum görülecek müdahaleler yapılmadan evvel hem cerrah, hem gaz tabibince veya dahiliye müte-hassısınca muayene edilip yara, şok ve gaz tedavisinden hangisinin tecil ve hangisinin tacil edileceğine karar vermek lâzımdır. Acelesinin müdahale veya ameliyesi yapılırken geri kalanın da tepmemesi ve şahsın hayatını muhataraya koymaması için mümkün olan tedbirleri tatbikten de geri durmamalıdır.

9 -18 inci, 19 uncu maddeler mucibince yapılan ve yapılması lâzımgelen bütün işler gazli ve yaralıların göğüslerindeki üst düğme iliğine takılı yaftaya ve sıhhiye bakım merkezi protokoluna yazılır, tarih, saat, dakika ve imza konur.

Kabili nakil hale gelenler yara veya hastalıklarının icabına göre en yakın yaralı veya gaz hastahanesine otomobille gönderilir.

Madde 19 da yazılı anestezi ve cerrahî müdahale istitbaibat, ve muzaddı istitbabatı daha ziyade hastahane tedavisine aid ise de hastahanelerden uzak ve mücerret çalışan veya hastahanelerde yatak kalmadığından dolayı ve sair sebeble sıhhiye bakım merkezleri yakınındaki hanelerinde veya dairelerde kalıp yatacak olanlara işbu merkezlerde müdahale mecburiyeti nazarı itibara alınarak hülâsatan bazı esas kayıdlerin derci faideli görülmüşür.

Madde 20 — Sıhhiye bakım merkezlerinin istatistiği :

A — Sıhhiye bakım merkezlerinin ve bunların emrindeki ilk sıhhiye yardım ekiplerinin her gün baktığı ve hanelerine ve müesseselerine veya yaralı, gaz hastahanelerine gönderdikleri yaralıların ve gazlıların nevi ve adedini ve ölenlerin binalar altında kalıp çıkarılamiyanların adedini bildirir bir sıhhi vukuat cetvelini (Nümune 6) her gün akşam beşe kadar mıntaka yüksek sıhhat amirliğine göndermeleri veya telefonla bildirmeleri.

B — Her ay nihayetinde sıhhiye bakım merkezlerinde veya hanelerinde, dairelerinde, müesseselerinde tedavi edilip şifa, sakat, tebdili hava veya ölümle neticelendiğini bildiren bir fennî istatistik cedvelini tanzim ve giren ayın

beşine kadar Mıntaka Yüksek Sıhhat Amirliğine göndermeleri lâzımdır. (Nümune - 7).

C — Her gün maskesiz olarak ölenlerin kadavraları ile maskeli olarak zehirlenenlerin maskeleri, yukarı sıhhat amirliğine verilmiş direktife ve emre göre alelûsul her mıntaka için gösterilmiş olan Z ve teşrihi marazî lâboratuarlarına veya umumî morga kusa bir müşahede varakası ile gönderilecektir.

Yaralı ve gazlilerin harb cerrahisi ve tababeti noktai nazarından triyajı

Madde 21 — Harb cerrahisi noktai nazarından yaralı ve gazlilerin triyajı :

BİR şehir veya kasaba tayyare hücumuna veya topçu bombardımanına uğradığı zaman bombardıman edilen mıntakalarda hem yaralı, hem gazlı olacaktır. Bunlara ilk sıhhiye yardım ekipleri ve sıhhiye bakım merkezleri tarafından yapılacak ilk bakım ve müdahale yapıldıktan sonra aşağıda gösterildiği veçhile seçimleri ve ameliyeye sevkedilmeleri lâzımdır.

a) Yaralıların seçimi:

Birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü derece müstacel yaralılara ayrılır.

Birinci derece müstaceller: Çok kanayanlar, ağır şokeler, etrafı hurdaşaş olmuşlar, boğulma hissi ile beraber kanayan boyun, sadır yaraları, batin yaraları, kan kesici bağlilar geniş akşamı rihve yaraları ve bilhassa geniş ilye yarası, cebirelenmemiş açık kırıklar v. s. gibi.

İkinci derece müstaceller : Orta derece kanayanlar ve şokeler, boğulma hissi olmıyan sadır yaraları, muvakkaten cebirelenmiş açık kırıklar, mafsalsal yaraları ,cümçüme, fahız ve bel kemiği yaraları, bir çok yerlerinden yara almışlar, ilye yarası ve fahız kırığı v. s. gibi.

Üçüncü derece müstaceller: Göz, kulak, çene, burun, boğaz, ve hançere basit afetleri, muvakkaten cebirelenmiş basit iskelet afetleri, basit akşamı rihve yaraları gibi halen müdahalesi 24-36 saate kadar tehir edilebilen afetler.

Dördüncü derece müstaceller : Bunlar kendilerine her yerde pansuman yapılabilen ve kısa zamanda iyi olan küçük veya sathî hafif yaralar, uruklar, ezikler gibi eklope sınıfı.

**Bunların müdahale ve tahliye için bekliyebilecek-
leri müddet ve nakil olunabilecekleri mesafe**

Birinci derece müstaceller : Hale göre 10-30 dakika ve azamî 1-2 saatte müdahaleye muhtaçtırlar. Hale göre 7-15 kilometre mesafeye kadar en rahat ve seri vasıta ile naklolunabilirler.

İkinci derece müstaceller : Hale göre asgarî 1-2 saat ve azamî 5-6 saatte müdahaleye muhtaçtırlar. Hale göre 20-40 kilometre mesafeye kadar en rahat ve seri vasıta ile naklolunabilir. Maamafih ağır yaralıları için (20) kilofmetreyi azamî olarak kabul etmelidir.

Üçüncü derece müstaceller: Asgarî 6-12 ve azamî 24-36 saatte müdahaleye muhtaçtır. 100 - 200 kilometre mesafeye kadar rahat ve seri vasıta ile naklolunabilirler.

Dördüncü derece müstaceller : Kendilerine her yerde ve her zaman müdahale edilebilen veya müdahaleye ihtiyacı olmıyan bu hafif ve basit yaralıları her mesafeye her türlü vasıta ile nakledilebilirler ve kısmen yürüyebilirler.

Bunlardan birinci ve ikinci derece müstaceller ilk sıhhiye bakım merkezleri tarafından ilk can kurtarıcı veya cam emniyete alıcı işler yapıldıktan sonra mütehasıs operatörü ve röntgeni bulunan (kırık, ahş ve yüz, çene servisleri gibi) hususî yaralı tedavi müesseselerinde teknik muayene veya müdahaleye muhtaçtırlar.

Bunların ilk sıhhiye bakım merkezlerinde teşhisi kona-bilmiş olanları müdahale istitbabile aid olduğu hastahane veya servise gönderilirler. Teşhis konamıyanlar da mütehasıs operatör ve röntgen muayenesi yapılmak, ona göre müdahale istitbabı konmak üzere aid olduğu hastahane veya servise gönderilir ve bu son teknik muayeneye, triage technique (Fennî seçim, yani mütehasıs ve alet vasıtası ile açık yara üzerine muayene ve seçim) denir ki

harb cerrahisi noktai nazarından yaralının akibeti ve hayat emniyetini kâfil olan bu triyaj her şüpheli vak'aya tatbik edilmelidir.

Üçüncü ve dördüncü derece müstacellerin mühim bir kısmının müdahale veya pansumanı sıhhiye bakım merkezlerinde yapılabilip bunlardan icabeden göz, kulak, burun, çene ve boğaz v.s. gibi yaralılar, bunların mütehassısları bulunan yaralı hastahane veya servislerine, diğerleri de umumî yaralı hastahanelerine veya hafif yaralı tedavi merkezlerine gönderilirler. Bunlardan evinde bırakılabilecek veya bakacak adamı olanları evlerine gönderilip, yürüyebilenleri ayaktan bakım, merkezi revizyonuna ve yatanları evlerinde tabib ziyaretine ve ayağa kalkınca sıhhiye bakım merkezi reivizyonuna tâbi tutulur.

Hem gazlı, hem yaralı olanlar; hakkında (Madde 19) mucibince hareket olunur.

b) Gazlilerin seçimi, birinci derece müstaceller; ileri derece zehirlenip boğulma, nefes veya kalbi durma alâmetleri gösterenler, asid siyanidrik ve bilhassa humzu karbonla ağır surette çarpılmış olanlar, ağır müteharrişler, ağır iperitiler,

İkinci deece müstaceller; orta derece zehirlenip ahvali umumiyesi çabuk tedaviye muhtaç süffokeler, müteharriş ve müteheyyiçler, hezeyan ve ziyâ şuura uğrayanlar, sadrı ihtilât gösteren orta iperiteler, orta derece humzu karbon vurukları,

Üçüncü derece müstaceller; hafif muharriş gaz musabları, boğucu gaz musablarının umumî ve mevziî âraz göstermeyenleri, sadır ihtilâfı olmıyan hafif iperitler, hafif derece asid siyanidrik ve humzu karbon vurukları,

**Bunların müdahale ve tahliye için bekliyebilecekleri
müddet ve nakil olunabilecekleri mesafe**

Birinci derece müstaceller; hale göre asgarî 10-30 dakika ve azamî 1-2 saatte Sıhhiye Bakım Merkezlerinde ve en yakın gaz hastahanelerinde seri ve önleyici müdahale ve tedaviye muhtaçtırlar. Hale göre 7-15 kilometre mesafeye kadar en rahat ve seri vasıta ile naklolunabilirler.

İkinci derece müstaceller; o kadar acele olmamakla beraber yin asgarî 1-2 saat ve azamî 5-6 saat gibi kısa bir zamanda Sıhhiye Bakım Merkezlerinde ve yakın gaz hasta- hanelerinde oldukça seri ve önleyici müdahale ve tedaviye muhtaçtırlar. 20 - 40 kilometreye kadar rahat ve seri vasıta ile naklolunabilirler.

Üçüncü derece müstaceller ; 6-24 saat zarfında koruyucu, teskin ve tedavi ve istirahat ettirici bir tedaviye muhtaçtırlar.

Bunlardan iperiteler ilk 2-6 saat zarfında yıkanıp elbise değiştirmek, sükûnet devrinde bulunan boğucu gaz musabları için ilk üç gün zarfında mütekayyit olmak şartile 100 - 200 kilometreye kadar her türlü vasıta ile naklolunabilir.

Fakat, asla en kısa mesafeye bile yürütülmez ve en hafif hizmet gördürülmez, en hafif yük dahi taşıtılmaz, her türlü şedaitten korunur.

Bunlardan birinci ve ikinci derece müstaceller mutlaka hastahaneye gönderilir.

Üçüncü derece müstacellerden ahvali müsait olanlar (madde 14, 15, 17 - B) deki kayıdlara tâbi olarak hanelerine veya mensub oldukları daire ve müesseselere bırakılabilir.

Sıhhiye nakil vasıtaları

Madde 22 — Yaralı ve gazlı nakil vasıtaları :

a) Gerek yaralı ve gerek gazlıleri nakledecek vasıtalar

yerine göre otomobil, otobüs, otokar, elektrikli tramvay, şimendifer gibi makineli nakil vasıtaları olmalıdır. Hayvanlar gazdan müteessir olacaklarından hava taarruzuna uğriyan ve gazlenen yerlerde hayvanla çekilir vasıtalardan istifade edilemez. Süratleri emniyet ve rahatları da yoktur.

b) Yaralı ve gazlı otomobilleri ayrılmalıdır. Gazlilerin üstüne sinen gazlar yaralıları da zehirliyebilir.

c) Gazlı arabalarından iperitlilere mahsus olanlar ayrılmalı ve her hasta taşıdığıında iperit bakım merkezlerinde veya diğer tathir merkezlerinde temizliğe tâbi tutulmalıdır.

d) Sıhhiye nakil otomobillerinde gaze karşı tertibat ve hava süzgeci olmalıdır.

Yak ise yaralı ve hastalara gazlenmiş mıntaka sokaklarından ve yollarından geçerken maske takmalıdır.

e)- Hava harbi ilân edilince sıhhiye nakil vasıtaları evvelce kendilerine gösterilmiş olan mıntaka sıhhiye durak yerlerine koşmalıdır. Mıntaka sıhhiye ve seyrüsefer amirleri bu işi takib etmelidir.

f) - Bu nakil vasıtalarına göre yapıp hazırlanmış sedyeler ve sedye dispozitifleri, battaniye, termofor, su bidonu, yol tedavi çantası... v.s. mıntaka sıhhiye depolarında depo edilmiş ve emre amade bulunmalıdır.

g)- Sıhhiye nakil vasıtası olarak ayrılmış bütün vasıtalar kara ve havaya karşı Hilâliahmer işareti ile himayelenmelidir.

h)- Sıhhat işlerinde kullanılacak şoförler, vatmanlar, kondüktörler ve muavinleri kısa ve amelî talimlerle bu naklin ve yolda yaralı ve gazlilere karşı yapacakları yardımın ehemmiyeti ve hedefi hakkında tenvir edilmelidir ve kolları kırmızı Hilâlle işaretlenip numaralanmak ve isimleri mıntaka sıhhiye ve seyrüsefer âmirliklerince sıhhat işleri defterine geçirilmelidir.

İlk Sıhhiye Yardım Ekibi Teçhizatı

Yapacakları işler Kullanacakları vasıtalar

Güneş çarpması, Üşüme ve donma, Suda boğulma, Yanma	İlaçları ve vasıtaları	1 — Zatî teçhizat : Süzücü maske, 1 takım gaz elbisesi, elektrik göğüs feneri (icabında ele almır), kireç kaymağı paketçigi, gaz geçmez matra, Hilâlahmer pazubendi, miğfer.
Yara pansumanı	Alet ve ilâç ve edevatı	2 — İş aletleri : 1 ceb ustuncu (Penset, termometre, makas, dil basacak, birlik rekor sırngası, elbise makası), sıhhiye arka çantası, çok iş gören kerpeten,
Muharriş gazlar Yakıcı gazlar Boğucu gazlar	İlaçları İlaçları İlaçları	
Fosfor yanığı ve yarası pansumanı	Alet ve ilâç ve edevatı	
Yaralı taşıma	Sedyeler v. s.	

Sıhhiye çantası

Pansuman edevatı gözü	İlaç gözü
Kan kesme lâstik bağrı yumağı (lüzumu kadar kesilüp bağlanır)	Sani fahmiyeti sud 250 Gram
Emniyet iğnesi 20 aded	Lokman ruhu 10 "
Toplu iğne 40 "	Afyon ruhu 10 "
Üç köşeli askı bezi :	Trementi ruhu 10 "
10 Aded	Valeryan ruhu 10 "
Keten şerid yumağı 1 (12 metrelik)	Tentüriyot 10 "
Yaralı etiket defteri 1	Kireç kaymağı tozu 50 "
Küçük emaye liğen (alet tâ-	Alkol 20 "
Kim ve mahlûller için)	Eter 10 "
Kembirik sargı paketi (3 erlik)	Eter incisi (bir kutu) 10 Aded
Saf pamuk paketi (100 gramlık)	Trebantin kapsülü (bir kutu)
Saf gaz paketi	(ex 0,5 gr) 10 "
	Diyonin ampul (bir kutu) 10 "

Pansuman edevatı gözü

(Kesilmiş parça halinde)

25 erlik) 2

Flaster makarası 1

Harb paketi 10

Mastizol 20 Gram

Boyalı kurşun kalemi 1 Aded

Sabun kutusu 1

Elbise makası 1

Çok iş gören kerpeten 1

Kontr plak (cebirelik) 2

Vücut yangını söndür-

me cihazı 1

Nakil vasıtaları

(Sedye) - (Kırma iki

parçalı) 1

(Sediye el arabası) 1

Kamyonet (eşhas hasta ve

malzeme için) 1

İlaç gözü

Morfin ampul " 10 adet

Kafein " 10 "

Hüvil kanfire " 10 "

Sulfat dö küvivri " 10 Gram

Pantokainli borike Amerikan vazelinini

(onar gramlık madeni kutuda) 5 Aded

Hüvil gomenole (damlalır şişede) 10 "

Sedobrol comprime 10 "

(Portatif müvellidühumuza koklatma sandığı)

(ayrıca taşınır)

(İhtiyat süzücü ve ayırıcı maskeler) (ayrıca

taşınır)

Madde 22 — F yol tedavi çantaşı (1 kan kesme bağı, 5 harb paketi, 25 gram pamuk, 10 grm lokman ruhu, 10 gram tentürdiyot, 10 gram afyon ruhu, 10 aded emniyet iğnesi) nden ibaret tir.

Sıhhiye Bakım Merkezi teçhizat listesi

Yapacakları işler:

İlk yaralı ve gazlı yaradımı

Yardım ekiblerinin gönderdiklerinin revizyonu, pansumani

Yaralıları birinci derece müstacel bazı müdahaleler,

Muharriş ve boğucu gazlılere ilk tedavi ve fast

Fosfor yanık ve yaralılarına müstacel müdahale ve tedavi,

Zatî teçhizat :

İhtiyat süzücü ve ayırıcı maskeler ve gaz elbisesi (Eşhas için). İhtiyat sıhhiye yardım ekibi sıhhiye yardım ekiblerinin bütün zatî ve sıhhi teçhizatını haizdir.

Tedavî vesaiti

Bir çift sıhhiye sandığı, müvellidühumuza koklatma cihazı 2-4, müvellidühumuza bombası (Orta hacimde) (4-8, sedye mesnedi 2, ameliyat masası (Portatif), 1, ısterlizatör (1 Elektrik ocağı ile), alâti cerrahiye trusu 1, gömlek ve önlük sepeti 1, (hekim ve hemşire ve hasta bakıcı gömlek ve önlükleri, eldiven, çizme)

Elli kişilik Sıhhiye Bakım merkezleri için : (20 sedye ve beheri iki sedye alan 10 Dizpozitif veya üç sedye alan 7 Dizpozitif).

Yüz kişilik sıhhiye bakım merkezi için : (40 sedye ve beheri iki sedye alan 20 Dizpozitif veya üç sedye alan 15 Dizpozitif). (sedyeler üstüste konur).

Çift Sıhhiye Sandığı

1		2	
İlaç	Aded	Ameliye ve pansüman	Aded
Eter ampülü kutusu	1	Saf pamuk paketi (100 er gramlık)	10
Eter incisi " (onarlık)	2 Kutu	Adi pamuk paketi (500 ")	2
Eter şişesi (100 gramlık) (narkotik),	2	Saf gaz paketi (25 erlik kesilmiş parça halinde)	25
Zeyti kâfur ampülü kutusu	2	Harb paketi	50
Diyonin ampülü kutusu	2	Çok iş gören kerpeten	1
Morfin ampülü kutusu	1	Elbise makası	1
Koramin ampülü kutusu	1	İpek muşamba paketi	1
İstiriknin ampülü kutusu	1	Kuru Katküt (Muhtelif numarada) kutu	6
Oabain ampülü kutusu	1	İpek iplik şişe	1
Lobelin ampülü kutusu	2	Flaster makarası (Biri dar, biri geniş)	2
Kafein " "	1	Yanık merhemi (Müsekinli Borike	
Morfin-Atropin ampülü kutusu	1		

1		2	
İlaç	Aded	Ameliyat ve pansuman	Aded
Apomorfın ampulü kutusu	1	Amerikan vazelini (10 gramlık) kutu	10
Hüvil Gomenole şişesi (100 gramlık)		Yaralı etiket defteri ve (Kurşun ka-	
damlalıklı	1	lemi beraber)	4
Mentol şişesi (10 gramlık)	1	Kembrlik Sargı paketi (Üçerlik)	8
Alkol tenekesi (500 gramlık)	1 (saf)	Cebireler (Kontr plak, mukavva muh-	
Dereci hararet	2	telif eb'atta).	20
Sani Fahmiyeti Sud 250) gramlık)		Emniyet iğnesi 20)	
paketler	4	Toplu iğne 40) Bir kutuda	1
Soda (1 kiloluk kutu)	1	Dikiş iğnesi deste 1)	
Tntürdiyot şişesi (100 gramlık ala-		Sabun kutusu	1
meri sarı renkli) (teneke kutuda)	1	Gaz iyodo Forme (Verev kesilmiş	
Lokman ruhu şişesi (100 gramlık		25 aded parçalar halinde teneke kutuda)	1
alameri)	1	Nışastalı sargı paketi	5
İrkuzzehep Süfufu (0,5 gramlık komp-		Büyük eşarp	10
rime)	25	Küçük "	10
Terebantın kapsülü kutusu (Onarlık)		Emaye küvet iç içe konur	6
(ex 0.50 σ)	3	İrigatör	2

1	2
İlaç	Ameliyat ve pansuman
Adet	Adet
Kibritiyet Nühas (100 gramlık şişe)	Maslı snat zerk cihazı
Metilen mavisi (25 gramlık şişe)	Mide yıkama cihazı
O Oksijene (12 Hacim) şişesi	İplik yumak
Serum artifisiyel ampulü	El fırçası
Serum Glikoze	Klor sanii zeybak komprime tüpü
Serum antitetanik	Rekor şırıngası (10 luk)
Gazli gangren serumu (seri)	" (2 lik)
Esans dö terebantın (100 gramlık şişe)	Emaye böberk güvet
Avertin veya rektanöl	Luz kesesi
Sikopolamin ampulü kutu	Sicim yumak
Valeryan ruhu (20 gramlık şişe)	Keten şerid yumak
Flakon lâvör (Müvellidülhamuza kok- latmada)	Fast alet kutusu
Daken mahlûlü ve kabı (100 gramlık)	Nakli dem alet kutusu
Kireçkaymağı (200 zer gramlık kutuları)	Alâti cerrahiye kutusu (kanil tra- keal ile)
	Kan kesme sarğı vumağı

1	2
<u>İlaç</u>	<u>Ameliyat ve pansuman</u>
<u>Adet</u>	<u>Adet</u>
Saf Klor sodyom (50 gramlık şişe)	Cot şırıngası (kana (M) zerkı)
1	1
Mai mukattar (500 gramlık şişe veya bidon)	Sun'ı tneffüs cihazı (ayrı taşınır)
2	1
İpo sülfıt dö sud (50 gramlık şişe)	Yangın söndürme cihazı (vücut ve elbise için)
1	5
Permanganat dö Potas (100 gramlık şişe)	Termofor
1	2
İyod (1 gramlık ampul içinde)	
10	KIRTASIYE
Permanganat dö Potas (1 kiloluk tathirat için)	Protokol defteri
1	1
Kebdi kibrit 1 kiloluk tenekede (tathirat için)	Emir defteri
1	1
Püşkürkeç (Vermorel) tathirat için	Takrir defteri
1	30
(ayrı taşınır)	Günlük sıhhi vukuat cetveli
5	Aylık harp İstatistik cetveli
1	1
50	Bloknot
	Boyalı kurşun kalemi
	2

Liste — 3

Madde

8 — 11

İperit Bakım Merkezi

Yapacağı işler :

- 1 — Umum vezikeleri kabul,
- 2 — Bunların vücudlarını ve elbiselerini temizleme ve tedavi,
- 3 — Ağır vezikeleri husuzî tarzda temizleme ve tedavi,
- 4 — Hem yaralı, hem iperitlenmiş olanları hususî tarzda temizleme ve pansuman,
- 5 — Bunlardan müdahaleye muhtaç olan birinci derece müstacellere müdahale,
- 6 — Ağır vezikeleri ile muhtacı müdahale olan yaralıları muvakkaten ayrı ayrı yatıracak yere yatırmak

İperit Bakım Merkezi tedavi kısmı teçhizat listesi

ÇİFT SİHİYE SANDIĞI

1		2	
İlaç	Aded	Ameliyat ve pansuman	Aded
Eter Ampulu kutusu	1	Saf pamuk paketin (yüzergramlık)	20
Eter incisi kutusu (onarlık)	2	Adi pamuk paketi(beş yüz gramlık)	2
Eter şişesi (100 gramlık) (narkotik maske ile)	1	Saf gaz paketi (25 lik kesilmiş parça halinde)	25
Zeyti kâfur ampülü kutusu	2	Harb paketi	50
Diyonin	2	Çok iş gören kerpeten	1
Morfin	2	Elbise makası	1
Koramin	1	İpek muşamba paketi	1
İstirkinin	1	Katküt (muhtelif numarada) kutu	6
Oabain	1	Kuru ipek iplik şişe	1
Lobelin	1	Flaster makarası (dar ve geniş)	2
Kafein	2	Yanak merhemi (Müsekinli Borike	
Morfin-Atropin	1	Amerikan Vazelini (10 gramlık) kutu	10
Apo Morfin	1		

1	2
<u>İlaç</u>	<u>Ameliyat ve pansuman</u>
<u>Adet</u>	<u>Adet</u>
Hüvil Gomenole şişesi (100 gramlık) damlalıklı	Yarall etiket defteri ve kurgun kalemi beraber 4
Mentol şişesi (10 gramlık)	Kembr: k sarğı paketi (Üçerlik 8
Alkol tenekesi (500 gramlık)	Cebireler (kontra plâk, muvakkâ (muhtelif eb'ad) 10
Derececi hararet	Emniyet iğnesi 20)
Sani Fahmiyeti Sud (250 gramlık) paketler	Toplu " 40) Bir kutuda 1
Soda (kiloluk kutu)	Dikiş iğnesi deste 1)
Tentür Diyot şişesi (100 gr. Alameri sarı renkli)	Sabun kutusu 1
Lokman ruhu şişesi (100 gr. Alameri)	Gaz İyodo Forme (Verev kesilmiş 1
İrkuzzehep Süfufu (0,5 gramlık Komp- rime)	25 parça halinde) (teneke kutuda) 1
Tirebantın kapsülü kutusu (onarlık (ex 0,50 gr)	Nişasta sarğı paketi 5
	Büyük eşarp 10
	Küçük eşarp 10
	Emaye küvet iç içe konur 6
	İrigatör. 2

1		2	
İlaç	Adet	Ameliyat ve pansuman	Adet
Kibritiyeti Nühas (100 gramlık şişe)	1	Masıl sınaî zerf cihazı	1
Metilen mavisi (25 gramlık şişe)	1	Mide yıkama cihazı	1
Oksijene (12 kacim) şişesi	1	El fırçası	2
Serum artifisiyel ampülü	5	Klor sanii zeybak komprime tüpü	1
Serum glikoze "	5	Rekor şırıngası (10 luk)	1
Serum anti tetanik "	50	" " (2 lik)	2
Gazli gengren serumu (seri)	10	Emaye Böbrek Güvet	2
Esans dö terebantin (100 gramlık şişe)	1	Buz kesesi	2
Avertin veya rektanöl	1	İplik yumak	1
Sikopolamin ampülü kutu	10	Sicim yumak	1
Valeryan ruhu (20 gramlık şişe)	1	Keten şerid yumak	1
Flakon lâvör (müvellidülhumuza koklatmada)	1	Fast alet kutusu	1
Daken mahlûlü şişesi	2-4	Nakli dem alet kutusu	1
Kireç kaymağı 200 er gramlık kutuları	2	Alâtı cerrahiye trusu (Kanül Tra-keal ile)	1
	5	Kan kesme lâstik sargı yumağı	1

1	İlaç	Adet	2
	kin, serbest klor çıkaracak bir madde)	10	Kırtasiye
	Pantokain veya perkain (5-10 gram- lık şişe) müsekkin	1	
	Şiryanı şezen yanıklarına üfleme- k için toz kutusu	1	
	Tozun formülü: Asid Borik, Gom Pülverize Lâktoz, Morfin (beherinden beşer gram)		
	Bel'um tekaruhatına sürülecek mahlûl şişesi (100 gramlık)	1	
	Mahlûlün formülü : Yüzde bir ko- kain mahlûlile karıştırılmış meş- bu Metilen Mavisi		
	Birinci derece cild iperit yanık- larını nezaketle kalevi su ile yı- kadıktan sonra ekilecek toz kutu (120 gramlık)		
	Takrir defteri	1	
	Günlük sıhhi vukuat cetveli	35	
	Aylık harb istatistik cetveli	12	
	Blok Not	1	
	Boyalı kurşun kalemi	2	

1	2
İlaç	Adet
Formülü : Talk	40 gram
Karbonat dö şo	20 "
Karbonat dö Manyezi	20 "
Humzu Tutya	20 "

İperit bakım merkezi temizlik dairesi

Bu daire şemada görüldüğü gibi etüv, duş ve çamaşırhane kısımları ile bunları teferruatını havidir. Etüv yerinin solunda kirli eşya odası ve sağında makinali çamaşırhane ve bunun da sağında korunma yeri vardır.

Duş yerinin solunda soyunma ve sağında giyinme,, bunun da sağında temiz çamaşır ve elbise deposu vardır.

Etüv yerinde :

1 buhar kazanı, 1 kömür bölmesi ile buna açılan 1 kömür penceresi, 1 iki kapaklı etüv ve teferruatı, 1 etüve girmiycek eşya temizleme yeri (lâvabo, viduar ve tathirat banyosu v. s.)

Duş yerinde :

10 süzgeçlik 10 kişilik duş tertibi, 2 bikarbonatlı su bidonu, (bir muslukla yine bu duş tertibine bağlı) zeminde beton üzerine konmuş ayaklı ağaç ıskaralar.

Soyunma ve giyinme yerinde ;

Sabit bankolar. Zemin, beton üzerine konmuş ayaklı ağaç ıskara döşeli.

Temiz çamaşır ve elbise deposunda ;

İcabedenlere muvakkaten değişmelik vermek üzere 50-100 takım temiz iç çamaşırı ve pijama veya caket, pantolon, kış için yün yelek, duş yapanlara silinmek ve kurulanmak için 80-160 silecek (saatte 40 kişi yıkanacağı ve beher takım sileceğin iki saatte kurutulabileceği hesabı), sabun (tercihan yumuşak sabun) 30-60 kilo.

Etüve giürmiyen eşya ve yerleri temizleme

ilaçları (ayrı bir sandık)

Tahtı kloriyeti sud (bir kiloluk teneke) 1

Petrol büyük teneke 1

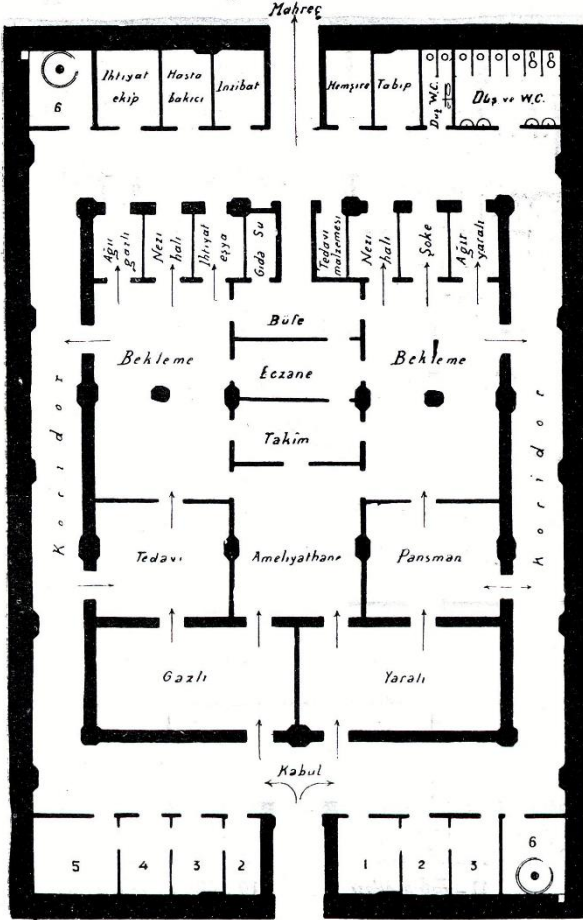
Benzin büyük teneke 1

Permanganat dö potas (kiloluk teneke) 1

Soda (5 kiloluk teneke) 1

Türk kırmızısı (1 kiloluk teneke)	1
Maden yağı (1 " ")	1
Meşin yağı (1 " ")	1
Kebdi kibrit (1 " ")	1
Püskürgeç (Vernorel)	1
Kireç kaymağı serpme el arabası (otomatik)	1
Saplı fırça	5
" Süpürge	5
" Bez silgisi	5
Kova	5
Gerde (Muhtelif eb'adda)	3
Mahkûlleri ve saireyi koy- ma ve aktarma kap ve ka- cağı, silgi bezleri v.s.	Lüzum nisbetinde mahallince temin olunur.

Sihhiye bakım merkezi 'Şema'

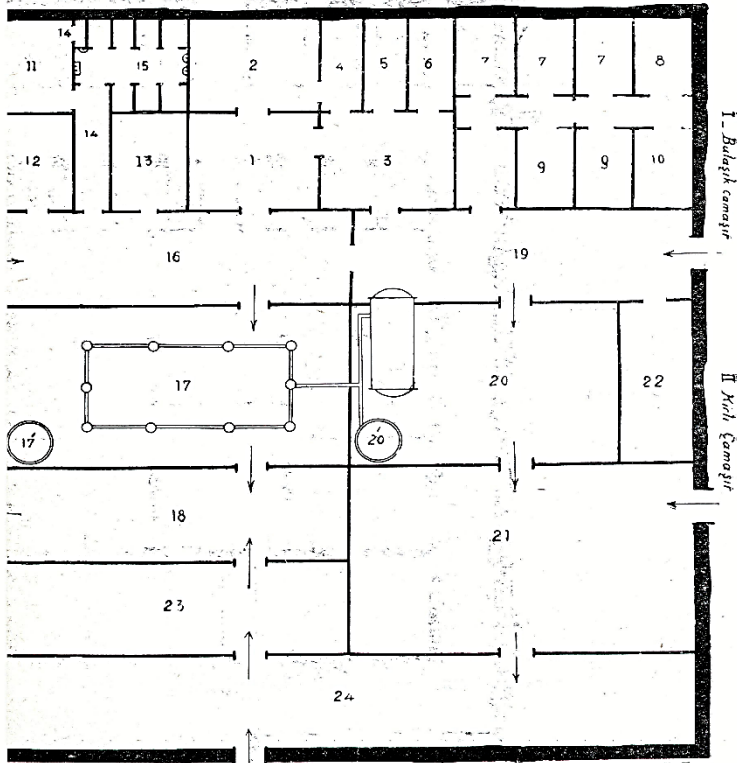
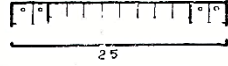

Met hal

- 1 - Sığnak amırı,
- 2 - Västıye,
- 3 - Yaralı - gazlı elbise deposu

- 4 - Jüs
- 5 - Temizlik malzeme odası
- 6 - Su zgeşli vanhatör.

Perit Bakım Merkezi "Şema"

Tedavi dairesi	9 - Ağır vezikeler	17 - Kafe su bidonu
Pansiyon	10 - Ölecekler	18 - Çıkma ve giyinme
- Ameliyat	11 - Tabip odası	19 - Kırılı elbise ve eşya
- Ağrıları temileme	12 - Hemşire "	20 - Etüv
- Ta'kim	13 - Hasta bakıcı	20 - Kazan
- Eczane	14 - Vestiyer	21 - Cemaşirhane
- Bufe	15 - Duş - W C	22 - Deri vemaadeni eşya temizleme
- Yaralı vezikeler	Temizlik dairesi	
- Ölecekler	16 - Kabul ve soyunma	23 - Temiz elbise deposu
	17 - Duş	24 - Kurutma
		25 - Umumî tuvalet

TAMİMLER

MAHALLÎ İDARELER U. M.

935 yılında Ankarada yapılacak gaz kursları hakkında Genel Kurmay Başkanlığından alınan yazı ve ilkteşrinin bir örneği bağlanarak gönderilmiştir.

3 - 8 – 635

935 yılında Ankarada yapılacak
gaz kursları H :

Genel Kurmay Başkanlığı Ş. IV. 19403

sayılı tezkeresi suretidir.

Dahiliye Velkâletine

10. II. Kân. 935 gün ve 19318 sayılı yazıya ektir.

1 — Her kurum ve meslek için ayrı ayrı kurslar yapılmasındaki lüzum ve muhtelif bakanlıkların kurs zamanları hakkındaki düşünceleri gözönünde bulundurularak 935 yılında Ankarada yapdacak olan gaz kursları için tesbit edilen program aşağıda yazılmıştır. Tatil günlerinden istifade edilmeyeceğinden programda bu husus gözönünde tutularak kurs müddeti 15 gün olarak tesbit edilmiştir, ikamet tahsisatlarının buna göre hesaba anmasını,

2 — Ankarada yapdmakta olan Jandarma mektebinin inşaatı II Teş. 935 te biterek I. Kânun 935 sonunda bu mektebe 54 Jandarma zabiti ile 250 kadar Jandarma gedikli küçük zabiti geleceğinden bu toplu vaziyetten istifade

edilmek daha uygun görülmüş olduğundan Jandarma zabitan kursu 936 başında ayrıca tesbit edilecek zamanda yapılacaktır.

3 — Yerlerinin uzaklığından dolayı I Kân. 934 gaz kursuna gelmiyen Muş, Van, Bayazıt havalisi sivil doktorlarının zabitan kursuna iştirak ettirilmeleri uygun bulunmuş olduğundan Nisan 935 sonunda Ankarada bulunmalarının teminini,

4 — Ankarada olduğu gibi batı ve doğuda kurs açılması esas itibarile çok muvafık görülmekte ise de bu yeni açılacak kurslarda müdaviimlere gösterilmek üzere icabeden kimyevî mevad ve buna müteferri diğer teçhizat ve malzeme ve sairenin bu mıntakalara götürülmesi ve tekrar getirilmesi gibi mahzurlar dolayısıyla şimdilik kursun yalnız Ankarada yapılmasına zaruret görülmektedir. Bundan ötürü vilâyetlerin asayiş inzibatı ve bütçe vaziyeti gözönünde tutularak bu yıl için Ankaradaki kursa garp ve Orta Anadolu Vilâyetlerinin polis amirlerinin veya muavinlerinin iştirak ettirilmesi muvafık olur. Bundan sonra yetişecek zabita memurlarını gaz bilgisi ile mücehhez olmaları gerekli bulunduğundan Polis mektebinin tedrisat programına zehirli gazler dersinin konulmasını ve bu sene için Dahiliye Bakanlığınca münasib görülürse bu mektepte muayyen devreli bir gaz kursu yapılması da düşünüldüğünden teferruatı tesbit edilmek üzere bu husustaki düşüncelerin bildirilmesini.

5 — Ankarada yapılacak gaz kursalarına bütün iştirak edeceklerin gerek yapılan masraflar ve gerek ayrılan günlerin azlığı ve gerekse bunların halkı tenvir ve irşat için birer faydalı unsur olarak kullanılacağı bakımından seçilişinde itina ve ihtimam gösterilmesini dilerim.

6 — Bakanlıkları sunulmuş Ordu. Mf. liklerine K. O.

K. lıklarına, İstanbul K. İzmir Ms. Mv. K. ve sınıf Mf. liklerine, Müstakil F. K. lığına ve şubelere yazılmıştır.

Genelkurmay Başkanı
(B. E. Hs.)
Maraşal
FEVZİ ÇAKMAK

İç işler Bakanlığına

935 yılında yapılacak gaz kursları H.

1 — 934 yılının I. Kânun ayında Ankaraya Vilâyetlerden gaz kursuna gelen 60 sivil talib gereken bilgileri alarak yerlerine dönmüşlerdir. Bu kurs için Kırmızı Ay Kurumunun yaralı yardımının söylenilmeye ve görülmiye değeri vardır.

2 — Gelecek savaşlar için her Türke zehirli gazleri tanıtmak ve kendisini nasıl koruyacağını ve gazlenmişleri nasıl kurtaracağını öğretmek için yılın uygun günlerinde halk evlerinde kurs görmüş sivil tabibler tarafından belediye itfaiye, polis kurumlan, köy muhtarları, ilkmekteb muallimleri ve şehir halkı için ayrı ayrı özel konferanslar verilmesinin çok uygun ve yararlı olacağı B. E. ce, düşünülmektedir.

3 — Her kurum ve her meslek için ayrı ayrı kurslar yapılmasının daha yararlı ve kazançlı olduğu son kursta görüldüğünden 935 yılı için Ankarada aşağıdaki gibi kursların yapılması düşünülmüştür.

A : İtfayie kurumu olan yerlerden bu kurumun gönderilecek reisleri veya muavinleri için 12 günlük,

B : Her vilâyetin polis ;amirlerinden birisi için 12 günlük

C : Her vilâyetin mekteb muallimlerinden birisi için 10 günlük :

D : Her vilâyetin bir jandarma zabiti için 10 günlük.

E : Her vilâyetin belediye memuru için 10 günlük.

F : D. D. yolları memurları için 10 günlük:

G : Ziraat enstitüsü için 15 günlük.

H : 50 den çok işçi kullanan fabrika ve müesseselerden bir amir için 10 günlük.

İ : Gelmemiş bulunan sivil tabibler için 3 haftalık.

4 — 935 yılı için düşünülen Ankaradaki gaz kursları eylülün birinde başlayarak günlere bölünmüş bir programla 3.5 ay süreceğinden kurumların bağlı bulundukları bakanlıklarca şimdiden kursa kimlerin geleceğinin ve sayısının belli edilmesini gelme gitme yol paraları ile kalacakları günlerin gündelik tutarının da 935 yılı bütçelerine konulmasının gerekenlere buyrulmasını ve olup bitenden B. E. nin bilgilendirilmesini dilerim.

5 — Bakanlıklara sunulmuş O. Mf. lerine, K. O. lara, İstanbul K. İzmir Mst. Mv. K., Sınıf Mf.lerine, 20 F. K. lığına yazılmıştır.

B. E. RS
Maraşal
FEVZİ

935 yılmıda Ankarada yapılacak gaz kursları için Program

12 Ağustos : 27 Ağs. Mekteb muallimleri için.

1 Eylül : 16 Eylül : İtfaiye ve belediye memurları için

19 Eylül 5/1. Teş. Demiryolu memurları ve fabrika ve müesseseleri için.

7/1. Teş. 22 İ. Teş. Polis âmirleri için.

1/II. Teş. : 16/II. Teş. Ziraat enistitüsü için

VİLAYETLER İ. U. M.

Ş I

Hülâsa :

Sayım sonuna kadar vali, kaymakam ve nahiye müdürlerinin değiştirilmemesi ve izinli bırakılmamaları H :

Yüce Başvekâletten gönderilen İstatistik Umum Müdürlüğünün 3-8-935 günlü ve 3877/936 sayılı yazısında: Vali, kaymakam ve nahiye müdürleri yeni gelen veya izinli olup vekâletle idare edilen yerlerde nüfus sayımı hazırlıklarının iyi gitmediği yapılan kontrollardan anlaşıldığından genel nüfus sayımının amacımıza uygun olarak başarılması için 15 Ağustosun itibaren 21 nci teşrine kadar kat'î zaruret olmadıkça vali, kaymakam ve nahiye müdürlerinin değiştirilmemesi ve izinli bırakılmamaları bildirilmektedir.

Nüfus sayımı sona erinceye kadar zaruret olmadıkça izin istenmemesi rica olunur

Vilâyetlere ve umumî müfettişliklere yazılmıştır.

Ş II

Hülâsa :

Deri endüstrimiz hakkında Başbakanlık tezkerelerine dair :

Ek: 12-6-935 gün 1972 sayılı yazıya:

1 — Deri endüstrimiz hakkındaki Başbakanlık yüksek makamından alınan 1-6-935 gün ve 6/1268 sayılı yazının bir sureti ilişik olarak gönderildi.

2 — Vilâyetlere, U. Müfettişliklere yazılmıştır.

28-6-935

Başvekâletten alınan 1-6-935 gün ve 6/1268 sayılı tezkeresi örneğidir.

Hayvan ve müstahselâtı sanayiinin inkişafını temin için alınması gerekli tedbirler hakkında İktisat Vekilliğinden yazılan ve icra vekilleri heyetinin 29-5-935 toplantısında okunarak vekâletlere tamimi tensip edilen 28-5-935 tarih ve 5742 sayılı tezkere sureti gönderilmiştir.

Gereğine tevessül edilmesini ve alınacak tedbirlerin acale bildirilmesini dilerim.

Başvekil
İ. İNÖNÜ

Ş II

Hülâsa :

Amerika menşeli malların münakaşalara sokulabileceği H :

1 — Amerika Birleşik Hükümetleri menşeli malların münakaşalara sokulabileceği hakkında İktisat Bakanlığından alınan 1-7-935 gün ve 3284/7363 sayılı yazı örneği iliştilererek gönderildi.

Gereğine göre muamele yapılması temimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, U. Müfettişliklere ve Bakanlık dairelerine yazılmıştır.

12-7-935

İktisat Vekâletinden alınan 1-7-935 gün ve 3284/7363 sayılı tezkeresi örneği

Amerika birleşik Hükümetleri menşeli eşya satıcılarının, bu memleketle aramızda kliring anlaşması olmadığı için münakaşalara kabul edilmediği Vekilliliğimizce yapılan müracaatlardan anlaşılmıştır.

Halen mer'i 17-3-1935 tarih ve 2/2004 sayılı kararnamenin 33 üncü maddesinde, Devlet bütçesi ile hususî ve mülhak bütçelerden ve imtiyazlı veya inhisar işleten müessese ve şirketler tarafından, aynı kararnamenin 3 üncü maddesinden istifade etmiyen memleketlerden getirtilecek eşya için evvel emirde İcra Vekilleri Heyetinden döviz müsaadesi alınması icap ettiği yazılıdır.

Amerika Birleşik Hükümetleri menşeli mallar sözü ge-

çen 3 üncü madde hükümlerinden istifade ettiğinden ve kâletlerine bağlı daire ve müesseseler tarafından bu memleketten getirilecek eşyanın umumî hükümler dahilinde ithali kabildir.

Bu itibarla münakaşalara Amerika menşeli mal satıcılarında sokulabileceğini saygılarımla bildiririm .

Ş II

Hülâsa :

Şahitlere yemin ettirilmesi hakkında :

1 — Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununca tahkikat yapılırken şahitlikten önce doğruyu söyleyeceklerine dair şahitlere yemin ettirilmesi ve yemin ettirildiğinin ifade kâğıdının başında zikredilmesi lüzumuna dair Başbakanlığın 11-7-935 gün ve 6/1710 sayılı yazısı örneği iliştilererek gönderildi. Özüne göre muamele yapılması tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, Umumî Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

19-7-935

Başvekâletten alınan 11-7-935 gün ve 6/1710 sayılı tezkere örneği.

Ceza mahkemeleri usulü kanununca tahkikat yapılırken şahitlikten önce olarak doğruyu söyleyeceklerine dair şahitlere ayrı ayrı yemin ettirilmesi gerek iken Şûrayı Devlete gönderilen tahkikat evrakında bu işe hiç riayet edil-

mediği gibi bazı evrakta da şahitlerin yemin ettirildiği ifade başlıklarında işaret edilmediğinden dolayı dosyaların geri gönderilmesine ve zaman geçirilmesine sebebiyet vermekte olduğu halbuki cezaî işlerde herhangi bir bahane ile lüzumsuz geçen zamandan âmmе hukuku kadar şahsî haklar da müteessir olacağı için tahkikat dosyalarının işi geciktirici bu gibi noksanlardan kurtarılması lüzumu Şûrayı Devlet Reisliğinin 10-7-935 tarihli tezkeresinde bildirilmiştir. Tahkikat evraklarının kanunî usullere uygun ve noksansız olarak Şûraya gönderilmesinin vilâyetlere ve ilgili dairelere tetbliğ ve tamim buyurulmasını tamimen rica ederim.

Ş II

Hulâsa :

Harita yaptırmak işi hakkında :

1 — Her hangi bir iş için harita yaptırmak gereklğinde ilk önce Harita Genel Direktörlüğü ile görüşülmesinin usul ittihaz hakkında Başbakanlık yüksek katının 8-7-935 gün ve 6/1694 sayılı yazısı ile Genelkurmay Başkanlığından bu husus hakkında Başbakanlık yüksek katına sunulmuş olan bitinin tasdikli örnekleri ilâştirilmiştir.

Ona göre muamele ifası tamimen tebliğ olunur.

2 — Vilâyetlere, Umumî Müfettişliklere ve Vekâlet dairelerine yazılmıştır.

19-7-935

**Başvekâletten alınan 8-7-935 gün ve 6/1694
sayılı tezkere örneğidir.**

Tamim

Harita genel direktörlüğü, kanunun kendisine verdiği iş ve ödevleri Avrupadaki emsalleri derecesinde başaracak surette malzeme ve eşhasla mücehhez bulunduğundan dairelerce türlü ihtiyaçlar için yaptırılmasına lüzum görülecek haritaların tanziminde bu müesseseden istifade edilmesi, bütçe, zaman tasarrufu ve iş birliği bakımından gerekli olduğuna dair Genelkurmay Başkanlığından alınan 4 Temmuz 935 tarihli tezkerenin sureti bilce gönderilmiştir. Bundan sonra herhangi bir iş için harita yaptırmak gerektiğinde ilk önce Harita Genel Direktörlüğü ile görüşülmesinin usul ittihazını teminen rica ederim.

Suret
Başbakanlığa

Hrt. Gn. Drk. Nün; 657 numaralı kanununun 3 üncü maddesiyle kendisine verilecek bütün vazifeleri Avrupadaki emsalleri derecesinde başarılabacak surette malzeme ve eşhasla mücehhezdir. Bu kanunun 3. maddesine sığın ve bütün vekâletlerin istek ve ihtiyaçları uygun olarak her çeşit haritaların yapılabileceğine itimad olunabilir.

Bu teşkilâtın meydana gelmesindeki gaye: Bir plân dairesinde yurdun bütün bölgelerinin süel ve diğer vekâletler ihtiyacına yarıyacak haritaların yapılması, ve bunda az masrafla az zamanda çok iş çıkarılmasıdır. Bununla Devlet bütçesi de lâyıkiyle korunmuş olur.

Vekâletlerin yapacakları haritalar için Hrt. Gn. Drk. ile görüşmeleri; bu gayenin husulüne mâni olmakta ve lüzumsuz yere bütçe sarfıyatına ve zaman ziyama meydan ver- mektedir.

Vekâletlerin görüşüp anlaşmamaları yüzünden doğan aşağıki vakıaları arzederim.

A:Bayındırlık Vekâleti; Küçük Menderes İska plânları için 20,000 ve 50,000 lik haritalar yaptırmıştır. Halbuki; Hrt. Gn. Drk. de bu işe yarıyacak haritalar vardır. Masrafsız istifade edilebilir.

B. Ekonomi Bakanlığı; maden mıntakalarının totoğrametri ile haritasını yaptırmak istiyor. Ve bunun için de İsviçreli (Heinreich Wild) firmasından çok pahalı olan bu aleti almak teşebbüsünde bulunuyor. Bu alım işi firmanın teklif sureti de şayanı dikkat olduğundan bağlı olarak sunulmuştur. Halbuki Hrt. Gn. Drk. de bu alet vardır. Ve istenilen haritalar yapılabilir.

C : Vekâletlerin yapacakları haritalarda Hrt. Gn. Drk. nün muntazam nicenği şebekesine uymadığından bunların askerî maksadları için kullanılmasında güçlükler doğacaktır.

Bu kabil mühim harita alma teşebbüslerinin Hrt. Gn. Drk. ile anlaşarak muntazam bir plânla başarılması; bütçe masrafının azaltılması, zamandan kazanılması ve harita veriminin artırılması itibariyle de pek faydalı görülmektedir.

Bu düşünce ve isteklerin başardarak bir iş birliği yapılması ve vekâletlerce harita yaptırılmak istenildiği zaman Hrt. Gn. Drk. ile görüşmeleri hususunun tamimine müsaade ve emir buyurulmasını dilerim.

Gnkur. Başk.
Maraşal
Fevzi Çakmak

ŞII

Hulâsa :

Ahvali umumiye raporlarının yılbaşında gönderilmesi H :

Sayı: 2499

Ek : 15/VIII/933 gün ve 3475 sayılı tamime :

1 — Vilâyetlerce yapılacak veya teklif edilecek bütçe ile alâkalı birçok işlerin, o senenin bütçesinin tanziminde gözönüne alınabilmesi ve Emniyet ve Jandarma Dairelerince hazırlanmakta olan yıllık suç istatistiklerinin tamamını ihtiva edebilmesi düşüncesiyle vilâyetlerin genel durumlarını gösterir raporların bundan sonra Birinci Kânun sonunda yazılması daha faydalı görülmüştür.

2 — 15-8-933 gün ve V. İ. Ş. 2. 3475 sayılı umumî emre göre vilâyetlerce bu ay içinde vekâlette bulundurulması gereken 934 malî yılına ait raporlar son defa olarak yine o şekilde gönderilecek ve bu tebliğ mucibince hazırlanacak raporlar, 934 ikinci Kânun ayının birinci gününden 935 Birinci Kânunun son gününe kadar geçen bir yıl içinde yapılan ve tasarlanan işleri ihtiva etmek üzere, en geç 936 Şubat ayı zarfında vekâlette bulundurulacaktır.

3 — Raporların tanziminde İki Temmuz 1928 gün ve 3000 sayılı tamimde yazılı esaslardan ayrılmamalı ve bilhassa bu raporların tek takrirlik kâğıtlar üzerine yazılan ikinci nüshalarının, her daireyi alâkadar eden kısımlarının ayrı ayrı kâğıtlara yazılmasına itina edilmelidir.

Yukardaki izahata göre muamele ifası tamimen tebliğ olunur,

4 — Resen vilâyetlere ve Umumî Müfettişliklere bilgi için vekâlet dairelerine yazılmıştır.

24-7-935

**935 temmuz ayı içinde İdare teşkilâtında
yapılan değişiklikler**

Hulâsa :

Mülkî taksimatta yapılan
değişiklikler hakkında :

Sayı : 2761

Ek : 4-6-935 gün ve 1790 sayılı tamime :

1 — 1-8-935 gününe kadar mülkî taksimatta yeniden yapılan değişiklikleri gösterir liste iliştilirerek gönderilmiştir.

2 Vilâyetlere, U. Müfettişliklere ve Bakanlık dairelerine yazılmıştır.

2-8-935

Afyon vilâyeti (1)

1 — Afyon merkez kazasının Çobanlar nahiyesine bağlı Çandarlı köyünün bu nahiyeden alınarak vilâyet merkezine verilmesi 6-6-935 de tasvib edilmiştir.

Ankara vilâyeti (2)

1 — Balânın Karaali nahiyesine bağlı Deliler köyünün bu nahiyeden alınarak Ankaranın Küçükoyzgat nahiyesine verilmesi 25-5-935 gün ve 11362 sayılı kararname ile tasvib edilmiştir.

Burdur vilâyeti (3)

1 — Burdur merkez kazasının Karacal köyüne bağlı Gaygel ve Kızılbayır mahallelerinin birleştirilerek (Boğaziçi) adıyla başlı başına bir köy haline konulması 27-5-935 de tasvib edilmiştir.

Giresun vilâyeti (4)

1 — Merkez kazasının Dereli nahiyesine bağlı Çivriz köyünün bir mahallesi halinde idare edilmekte olan (Heydere) nin müstakil köy haline konulması 27-6-935 de tasvib edilmiştir.

İzmir vilâyeti (5)

1 — Değirmendere nahiyesine bağlı Çilme köyünün kaldırılarak Sancaklar köyüne bir mahalle halinde bağlanması 6-6-935 de tasvib edilmiştir.

2 — Tirenin Boğaziçi nahiyesine Eskioba köyünün bu nahiyeden alınarak Tire merkez kazasına bağlanması 6-6-935 de tasvib edilmiştir.

3— Bergamanın, Kinik nahiyesine bağlı Kaşıkçı ve Da- ğistan köylerinin bu nahiyeden alınarak Bergama merkez kazasına bağlanması 18-6-935 de tasvib edilmiştir.

Kocaeli vilâyeti (6)

1 — Geyve kazasına bağlı (Akhisar) nahiye adının (Sakarya Akhisarı) olarak değiştirilmesi 28-5-935 de tas - vib edilmiştir.

Malatya vilâyeti (7)

1 — Adıyaman kazasının Koçalı nahiyesine bağlı bulunan ve Arapkir kazasının Şotik nahiyesine bağlı Kadabelâ köylerinin bu nahiye ve kazalardan alınarak bunlardan Bulman köyünün, Malatya merkez kazasının Ortaköy nahiyesine ve Kadabelâ köyünün de aynı kazanın Tahir nahiyesine ve bağlanmaları 6-6-935 gün ve 11391 sayılı kararname ile tasvib edilmiştir .

2 — Malatya merkez kazasına bağlı İspendere nahiyesi merkezinin aynı nahiye içinde Çolaklı köyüne kaldırılma-

sı ve aşağıda adları yazılı köylerin bağlılıklarının değiştirilmesi 6-6-935 gün ve 11390 sayılı kararname ile tasvib edilmiştir.

İspendere nahiyesinden ayrılarak Malatya merkez kazasına bağlanan köyleri gösterir

1. Numaralı cetvel

Köyün adı .

Atabey

Çolakzade Ciltliği

İmamoğlu

Kilisık

Rostuşağı (Beş köydür)

Malatya merkez kazasından ayrılarak İspendere nahyesine bağlanan köyleri gösterir iki numaralı cetvel :

Köyün adı

Köün adı

Yeniköy

Alıkan

Köpeksizköy

Ballıkdere

Sevserek

Yapraklı Pınar

Halıkan

Söğüt

Fuluşağı

Elmalı

Gülümuşağı (12 köydür)

Furuncu

Malatya merkez kazasının Kale nahyesinden ayrılarak İspendere nahyesine bağlanan köyleri gösterir 3 Nu. lu

Cetvel

Köyün adı

Alhanuşağı

Gevenis

Hırnıço (4 köydür)

3 — Besninin Suvarlı nahiyesine bağlı Barkıran köyünün Dutlupınar mahallesinin ve Malatya merkez kazasının Kale nahiyesine bağlı Mestikan köyünü teşkil eden aşağı ve yukarı Mestikan mahallelerinin bu isimleriyle müstakil köy halinde idareleri 30-5-935 de tasvib edilmiştir.

Muğla vilâyeti (8)

1 — Milas kazasının Gereme köyüne bağlı Karadam ve Işıkdere mahallelerinin birleştirilerek (İkizköy) adıyla yeni bir köy teşkili 6-6-935 de tasvib edilmiştir.

Ordu vilâyeti (9)

1 — Bulaman nahiyesine bağlı Gölbaşı köyünün kaldırılarak bir mahalle halinde Güvercinlik (köyüne bağlanması 8-7-935 de tasvib edilmiştir.

2 — Mesudiye'nin Çorak köyünün bir mahallesi olan (Karamerek) in bu adla müstakil köy haline konulması 8-7-935 de tasvib edilmiştir.

Zonguldak vilâyeti (10)

1 — Bartın kazasının Kayadibikavlak ve Kayadibihacı köylerinin birleştirilerek (Kayadibikavlak) adıyla başlı başına bir köy haline konulması 27/V/935 de tasvib edilmiştir.

Aramızdan ayrılanlar

Kızılcahamam kaymakamı Dilâver öldü.

Dilâver 1305 yılında Vodinada doğmuştur. Selânik İdadisinden ve Hukuk mektebinden 327 yılında mezun olmuştur. İlk memuriyete Mat kazası bidayet mahkemesi müddeiumumiliği ile başlamıştır. 328 de Avrathisar kazası bidayet mahkemesi müddeiumumi muavinliğinde yine bu yıl içinde Pangaltı serkomiserliğinde, 329 da Bayazıt serkomiserliğinde 330 yılında Ayasofya merkez memurluğunda, 332 de Hüdavendigâr, bu yıl içinde Çanakkale merkez memurluklarında bulunmuştur.

333 yılında İaşı umumiye birinci mıntaka merkezinin Denizli mübayaat memurluğunda 336 yılında Ankara, 337 yılında Trabzon, 339 yılında tekrar Ankara Polis müdürlüklerinde bulunmuş ve tedavi altında iken ölmüş olan Kızılcahamam kaymakamı Dilâverin kederli ailesine acılarımızı bildiririz.

Gayri Resmî Kısım

Belediyeler

Yeryüzünde her büyük işin başında Türk vardır. Umumî tarih, harb tarihi, her türlü yaşayış ve ilerleyiş bakımından medeniyet tarihi, Türk elile yazıldığı gibi, belediye ve şehircilik tarihinin başlangıcı da Türk emeğiyle yazılmıştır.

Ataylarda, Hazer denizi kenarlarında, Frat suyu kıyılarında dünyanın ilk şehirlerini kuran Türk çocuklarıdır.

Orta, Kent, Yangıkent, Sağanak, Atlak, Alamalık, Balasagon, Barshan, Oruk Suz, İlibalik şehirleri Türk emeğinin örnekleridir.

Dünyada ilk kıvılcımı bulan muhakkak ki bir Türk idi. İlk evi yapan da bir Türktür. Fakat herhalde ilk ev, ilk kıvılcımdan önce meydana gelmiştir. Çünkü ateş ve kül ile iş emareleri ev yapısından sonraki kurunlarda görülmektedir.

* * *

Gerek en eski Türk şehirlerinde ve gerek eski şehirler arasında adı geçen (Su), Tep, Menfis, Truva, Şart, Efes'den sonra Atina ve Romada dahi belde Çite durumu vardı. Fakat bugünkü anlamında belediyecilik yoktu.

O zamanki şehirlerden bir çokları, bugünkü egemen

ulusların uğrunda kan dökdükleri birçok haklara sahibdi. Pek yakında alanlarda aynı kandan iki şehir halkı egemenlik işinde birbirile çarpışabilirdi. Şehir yönetimi devlet ve hükümet idaresi mahiyetinde idi. Bu idare şekillerine, ilk hükümet veya ilk belediye demek hemen aynı durumu gösterir.

Belediyeciliği, memleket idaresinde yüksek vazife gibi görenler bu ilk şeklin, ilk hükümetten ziyade, ilk belediye olduğunda ısrar ederler.

Ve belediye, dünyada mevcut sosyal kuruluşların birincisidir. Kanun ile değil, ihtiyaç üzerine kendiliğinden kurulmuştur derler.

Buna karşı bugünkü düşünüş şekillerine göre bu ilk kuruluş ilk hükümet ve devletti, diyenler ve bunda ısrar edenler de vardır.

Bu münakaşanın sonu ne olursa olsun, birçok devletlerin mahallî idare ve belediye işlerinde tuttıkları yol, siyasal ve ulusal birlik için lüzumlu görülen salâhiyetleri merkezden kullanmak ve devletin siyasal kuruluşunu sarsmayacak salâhiyetlerin de mahallî halkın mahallî meclisleri vasıtasile kullanması şeklindedir.

Mahallî vazifeler görülürken, devlet birliğini sarsacak kımıldanışlara mahal kalmamak üzere bu kuruluşların hükümetçe murakabesi ve bu kontrolün az veya çok olması uzdan derin konuşulmaktadır.

Bu araştırmaların sonlarında iki sistem meydana çıkmıştır. Birinci sisteme göre, mahallî idareler ve belediyeler kendi kanunlarına göre hareket etmek şartile hür, muhtar ve mahallî hizmetlerde müstakil olmalıdırlar.

Bu durumda idare edilen yersel işler mahallî gelir ile ifa edildikçe hükümet murakabesi varid değildir. Yalnız, devlet bütçesinden para ayırarak ayrı işler istenir ve bun-

ların yapılması mahallî teşekküllere bırakılırsa, hükümet kendi verdiği paralarını nasıl harcandığını murakabe debilir. Yeni hükümet, mahallî idareleri kontrol salâhiyeti satın alabilir, acun belediyeçiliğinde bu sistem, İngiliz usulü diye anılmaktadır.

İkinci şekle gelince :

Mahallî idareler ve belediyelere bırakılan vazife ve hizmetler ve bunların icrasına aid salâhiyetler, birçok sahalarda devlet birliğini ve hükümet kuruluşunu, ve hatta ulusal ve siyasal ilerleyişi ilgilendirdiğinden dolayı da mahallî idarelerin kuruluş ve işleyişlerini daimi surette gözö- nünde bulundurmak lâzımdır.

Bu takdirde belediye ve mahallî idare, vesayet altındadır. Yeryüzü belediyeçilikte bu sistem de Fransız usulü diyorlar.

Filhakika her iki usulün de kendine göre iyi tarafları veya eksik kısımları vardır. Fakat her memleket kendi millî yapısına ve ahalisinin adetlerine göre tuttuğu yolda yürümekte ve gerek murakabeli, gerek muhtar hangisini kabul etmiş olursa olsun hemşehrilerinin ince ihtiyaçlarını en küçük teferruata varıncaya kadar tatmin yollarını bulmaktadırlar.

Meselâ her iki idare şeklinin aslı, intihabla vücade gelmiş meclisler olduğu halde, büyük bir felâketten sonra veya yeni ve mühim hamleler için, bu şekillerden vazgeçerek, başka ve yeni usulleri tatbik edenler de vardır.

Birleşik Amerikanın Texas Hükümetini (Galveston) şeh ri 1900 senesinde, sıcak memleketlere mahsus bir cyclon neticesinde kâmilan harab olunca: intihablı meclis yerine, iş adamlarından mürekkeb beş kişilik bir komisyon kuruldu. Azadan birisi reislik yaptı. Bütün malî ve icraî salâhiyetler bu komisyona verildi. Her aza komiser sıfatile bele-

diye iş şubelerinden birisinin başına geçti.

Bu komisyon usulü belediyeçilik bilhassa küçük kommünler için çok faideli oldu. Amerika Hükümeti Vaşington belediyesi için de bu usulü kabul etti. (Komisyonda iki intihablı aza, bir mansub komiser vardır.)

Bu sistemden daha sonra revaç bulmuş bir de (City manager) Belediye idarecisi şekli vardır. (Dayton) şehrinin 1914 de su altında kalması felâketi üzerine inkişaf etmiş ve modern telâkki edilen bir belediyeçilik sistemidir.

Yeni siyâsî cereyanlar, hükümet idarelerinde nasd ki yeni tedbirler alınmasını icab ettirmekte ise, belediyeçilikte de yeni ihtiyaçlar, eski usullerin derhal terkedilmesine ve son İctimaî ve İktisadî tetkiklere göre yeni belediye sistemleri meydana gelmesine saik olmaktadır.

Belde ve belediye idarelerinin muhtetlif şekilleri arasında belediyeçilik tarihinde mühim bir mevki işgal den, bir de Türk belediyeçiliği vardır.

Türk şehirciliği, Türk mimarisi ve Türk idareciliği baş başa ve yanyana bütün tarih boyunca ilerlemiş ve nihayet dört senedenberi tatbik edilmekte bulunan Cümhuriyet belediye kanununda Türk belediyeçiliği, mevzuat ve yeni hükümler bakımından en müttekâmil şeklini almıştır.

Bu kanunun Büyük Millet Meclisinde müzakeresi sırasında İsmet Paşa hükümeti namına beyanatta bulunan Dahiliye Vekili Şükrü Kayanın:

Hükümetimiz, işte olduğu gibi bu kanun lâyihasını da Türk İstiklâl ve inkilâbının büyük lideri (Atatürk) den aldığı ilham ve onun çizdiği direktifle hazırlanmıştır. Demıştır.

Kanunun birinci maddesinde, Türk belediyeçiliği şöyle tarif edilmiştir:

Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahallî mahiyette müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmî şahsiyettir.

Kanunda ana düşünce olarak üç esas göze çarpar:

1 — Kanunla muhalif olmıyarak mahallî ihtiyaçları karşılayan her türlü tedbirleri almakta belediyelerin serbest olması.

2 — İntihablı meclisler vasıtasile bütün belediye işleri üzerinde halk murakabesi

3 — Belediye işlerinde kanunî hükümlerin en iyi şekilde tatbikini temin için kuvvetli bir hükümet kontrolü.

Bunlardan birinci kısma aid salâhiyet, belediye kanununun on dokuzuncu maddesinin ilk fıkrasında şöyle izah edilmiştir :

(Belediye idareleri, kanunun kendilerine tahmil ettiği vazife ve hizmetleri ifa ettikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medenî ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra ederler).

İkinci kısma aid salâhiyet ise kanunun yirminci maddesinde :

(Belediye meclisleri; intihab devreleri dört sene olmak üzere intihab hakkını haiz hemşehriler tarafından doğrudan doğruya intihab olunur.) şeklinde gösterilmiştir.

Bu madde, kanunun 13 maddesile alâkalıdır, mezkûr maddede:

(Her Türk, nüfus kütüğünde yerli olarak yazıldığı beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin belediye işlerinde, reye, intihaba, belediye idaresine iştirake ve belde idaresinin devamlı yardımlarından istifadeye hakları vardır.) denilerek hemşehrilerin hakları tavzih olunmuştur.

Bu haklara mukabil de 14 üncü madde ile hemşehrilere verilmiştir.

Şöyle ki :

(Belediye sınırı içinde oturan, bulunan, ilişiği olan her şahıs; belediyenin kanuna, nizam ve talimatına müstenid emirlerini, hükümlerini tutmak, yapmak, resim ve harç ve ücret ve aidatlarını vermekle mükelleftir).

On üçüncü madde ile hemşehrilere tanınan intihab hakkı, bu maddedeki sarahate göre yalnız bir beldenin nüfus kütüğünde yerli olarak yazılı bulunanlara münhasır gibi görünmekte ise de, 14 üncü madde ile kendilerine vazife verilenler arasında sayılan:

(Oturan, bulunan, ilişiği olan (kaydı ile yirmi üçüncü maddenin ikinci fıkrasında; intihab şartları arasında (İntihab başlamadan evvel lâakal altı aydanberi beldede ikamet etmekte olduğunu vesaik ile isbat etmek) şeklinde konulan kayıt, intihabcıların hududunu genişletmiş ve belediye işlerine iştirak edecek kimselerin sayısını çoğaltmıştır.

23 üncü maddenin birinci fıkrası intihaba iştirak için (Türk olmak) kaydını mutlak olarak zikretmekle, Cümhuriyetten evvel Türk kadınları için tanınmış olan bir hakkı Cümhuriyet Hükümeti kabul etmiş ve medenî dünyada belediye işlerinde çok ileride bulunduklarını iddia eden birçok milletleri geride bırakmıştır.

Aynı maddenin üçüncü fıkrası intihaba iştirak için 18 yaşını bitirmiş olmayı kâfi görmüştür. Halbuki bir çok Avrupa hükümetlerinde yaş haddi 23-24 dür. Belediyecilikte en ileri sayılan Birleşik Amerikada bile intihab hakkı 21 yaşından sonra olanlar için tanınmıştır. Bu ikinci geniş salâhiyetlerde Türk Cümhuriyeti halkçılık prensipin-

de birçok demokrat milletlerin henüz kabul edemediği yaş nisbetini alarak daha çok vatandaşı belediye işlerine iştirak ettirmiştir.

Bir kısım Avrupa memleketlerinde ve meselâ Belçikada intihap günü için intihabcılara tanınmış başka bir salâhiyet vardır :

İntihab günü, kendi ikametgâhından ve rey vereceği mahalden uzak olan intihabcılar, yol masrafı hükümete aid olmak üzere en yakın istasyondan trene binip rey yerine gelebilirler bu şart, Belçikada intihaba iştirakin mecburî olmasından mütevelliddir. Rey vermeye gelmeyenler için muayyen cezalar vardır.

Buna benzer bir salâhiyet te Yugoslavyada vardır. İntihabcılar, intihab gününden beş evvelinden başlamak üzere beş gün içinde mecburî veya askerî bir hizmete çağ olamaz. (Fevkalâde haller müstesnadır).

* * *

Yeni kanunumuzun kabul ettiği mühim esaslardan birisi de belediye meclisi müzakerelerinin 56 ıncı maddeye göre açık ve alenî olmasıdır. Eski kanunda böyle bir hüküm yoktu. Bu esas halkın rey verdiği azaların belediye işlerini görürken, müzakere ve münakaşaları dinleyebilmesi için kabul edilmiştir.

Bu madde hükmü ile halik murakabesi takviye ve ikmal edilmiş oluyor.

Üçüncü kısım hükümet murakabesine gelince:

1 — 52 inci madde mucibince intihabın iptali,

2 — 53 üncü maddeye göre meclisin feshi,

3 — 71 inci maddeye tevfikân belediye meclisi kararlarından kanunî hükümlere istinaden icab edenlerin mülkiye âmirlerince tasdiki ,

4 — 123 üncü madde ahkâmını göz önünde bulundurarak bütçelerin tasdiki, gibi salâhiyetler, hükümet kontrolunu temin için konulmuştur. Önümüzdeki çalışma devreleri medeniyet dünyasında, Türk yamçılığının, akıllara hayret verecek şekilde nasıl ilerlediğini göstercektir.

K. Naci KICIMAN

İdarî ihtilâflar

— Geçen sayıdan mabait —

Yazan : Appleton

Bugün bilâkis hizmeti idare eden teşekkül (devlet, vilâyet, kommün, müessese, müstemleke) her ne olursa olsun, hukuku hususiyenin tip mukavelenameleri müstesna olmak üzere, âmme hizmetleri menfaati namına akdolunan bütün mukavelenamelerin idari mahkemelerin salâhiyetleri dairesine dahil olduğu içtihad tarafın dan kabul edilmiştir. Bu hal suretinin vahdeti, Mösyö (Romieu) nin (Terrier) meselesine müteallik meşhur mütalealarında ipek vazıh bir şekilde teklif edilmiş ve bu teklif, bu meselede, Devlet şûrası tarafından kabul edilmiştir. Mösyö (Romieu) diyor ki: - İhtilâf kanun dolayısıyla değil, belki meselenin mahiyeti itiba- rile İdarîdir. Devletin âmme hizmetlerine müteallik hususlarında İdarî salâhiyet, esas olunca aynı derecede İdarî vasfı haiz olan vilâyetler, kommünler ve umumî müesseselere ait âmme hizmetlerinde aynı salâhiyet mevzuubahs olmadan ister millî ister mahallî menfaatler olsun., mademki hükmi şahısların tatmin etmeleri lâzım jgelen bir takım maşerî ihtiyaçlar mevzuubahsdir, bu 'menfaatlerin bizzarure menafii hususiyeyi idare eden medenî hukuk prensiplerile temşiyet edilmesi telâkkisinde bulunulamaz. Bilâkis bu temşiyetin mahiyetinde umumiyet vasfı mevcuddur. Esasen bu hükmi şahıslar umumî idarenin bir şubesidir, ve bu itibar ile ihtilâfları da idarî mahkemelere aid olmak lâzım gelir.

Aynı doktrine (Mösyö Pışanın mütaleası üzerine)

4 mart 1910 tarihli şûra kararnamesinde de tesadüf edilmektedir: Bu kararında şûra, kendisini (bir şehir tarafından sahipsiz köpeklerin toplatılarak sahipleri çıkıncıya kadar ahırlarda tutulması ve ölmüş hayvanların yollardan (kaldırılması için yapılmış bir pazarlığın feshi meselesini rüyete, kendisini salâhiyettar addetmiş olduğu gibi 16 kânunuevvel 1921 tarihli diğer bir kararında da, bir kommün tarafından bir omnibüs hizmetinin imtiyazına (müteallik neticeleri takdir etmenin, idari salâhiyet dahilinde, olduğuna hükmetmiştir. Nihayet 31 temmuz 1912 tarihli bir kararda, mukavelenamenin tahlili, şûrayı, adlî salâhiyeti kabule sevketmiş olmakla beraber aynı prensipi teyid etmiştir. Bu cihet bilhassa (Mösyö Léon Blun) in mütaleasında açık tabirlerle ifade olunmuştur.

İhtilâflar mahkemesinin 22 kânunusani 1921 tarihli bir kararı, müstemlekelere aid meselerde bu doktrine muhalif gibi görülmektedir. Maamafih bu kararın yukarıda zikrolunan ve bugün müttefikunaleyh olan içtihadı ihlâl edebileceğini zannetmiyoruz.

Amme hizmetleri namına yapılan hukuku umumiye mukavelenamelerinde salâhiyet;

Yukarıda söylediğimiz gibi içtihadın şimdiki vaziyetinde, idare, âmme (hizmetlerinin temşiyeti için hukuku hususiyeye ait usulleri, medenî ve ticarî hukukta tanınmış ve tasnif edilmiş olan tip mukaveleleri kullandığı takdir de, bu mukaveleler yüzünden tahaddüs eden ihtilâflar adlîdir içtihat bu prensibi birçok defalar tatbik etmiştir. Bu suretle adlî mahkemeler aşağıdaki hususlarda salâhiyet sahibi addedilmişlerdir: 1- Hükümet memurları tarafından yapılan bir işi, yevimiye ile yapmak için hükûmetle mukavele yapmış olan bir günde-

likçi ile idare arasında çıkan ihtîâflar hakkında hüküm vermek. 2 - Harp yüzünden tahribata uğramış olan mintakaların ziraat noktai nazarından imar ve ihyası maksadile devlet tarafından bir hususî şahsa verilmiş olan tohumların fena çıkması üzerine o şahıs tarafından yapılan zarar ve ziyan taleblerini rü'yet etmek. 3 - Millî bir baruthane tarafından hususî şahıslar ile yapılmış olan parafın satışı mukaveleNamesi hükümlerinin icrası sırasında hükümet memurlarının yapacakları hizmet hatalarının neticelerini takdir etmek. 4- Devletin ticarî teamül şartları dahilinde gemi isticarî mukavelelerinden çıkan nizalar. 5 - Hususî bir şahsa elektrik telleri direklerinin devlet tarafından satışına dair itirazlar. 6 - Hususî bir şahıs tarafından devlete bir ihtira beratı ruhsatnamesinin temlikî yüzünden mütehaddis itirazlar.

Bazen olabilir ki İdarî bir muamele, biri idarî diğeri hukuku umumiye mukaveleNamesi olan ve birbirine azçok bağılı bulunan iki mukaveleNameinin tatbikini istilzam eder, bu sonuncunun ortaya çıkardığı nizalar adlî mahkemelere, aid olmaktan halî kalmaz. Yalnız İdarî mukaveleName İdarî otoritece tefsir veya sihhati takdir edilmeden adlî davanın rü'yeti mümkün olmayacak olursa, mahkeme meselei müstaharenin halline kadar davayı tecil eder.

Pek tabîî olarak bir hukuku umumiye davası mevzuubahs olsa bile, idari kaza idarî mukaveleler hükümlerini tefsir ve bunların sihhatlerini takdir hususunda sahibi sa- lâhiyetdir, (Meselâ umumî vilâyet meclisleri ve belediye meclisleri müzakereleri gibi idareye mukavele akdi salâhiyetini veren müzakereler).

İdarî mukaveleler yüzünden, mukavele sahibi olan hususî şahıs ile üçüncü şahısların arasında çıkan nizalarda salâhiyet.

Bir hususî şahıs devletle veya onun yerine kaim olanlar ile, idarî bir mukavele akdetmek dolayısıyla bir âmme hizmetinin temşiyetine karışacak olursa, ortaya çıkan salâhiyet meseleleri iki âkidi arasındaki münasebetlerde mevzuübahs olur. Devletin müşterek âkidi ile üçüncü şahıslar arasındaki şahsî münasebetler, bilâkis hukuku hususiye prensiplerde ve bunlardan doğan nizalar, adlî mahkemeler marifetile halledilir.

Bu kaidenin umumî nafia hizmetlerine aid pazarlıklarda müteahhidlerle müteahhidi saniler, (vilâyet idare heyetleri bu nizaları rü'yet etmezler, bunlar mahakimi adliye aittir.) arasındaki münasebetlerde, malzeme itasına aid pazarlıklarda müteahhid ile bu pazarlığı icra edenler beynindeki münasebetlerde umumî nafia hizmetleri imtiyazlarında, gerek imtiyazcı ve gerek hizmetin ifası için kendi yerine ikame etmiş olduğu kimse arasında veya imtiyazcı ile halk arasındaki münasebetlerde birçok mahalli tatbiki vardır.

İdarî salâhiyet yalnız hususî taraflar arasındaki ihtilâflarda, bir İdarî tasarrufu tefsir veya (sıhhatini takdire müteallik bir meselei müstahara zuhuru halinde mevzuubahs olur.

Bu prensibin 1914 - 1918 harbinde şimendifer nakliyatında şayanı dikkat tatbikatı yapılmıştır. Bilhassa 12 haziran 1898 kanunu ile bunun tatbik ve icrasına müteallik olan 2 nisan 1903 tarihli nizamnamenin, seferberlik halinde harbiye nezareti tarafından emredilen insan, hayvan, mühimmat ve her türlü levazim nakliyatındaki gayesi ve neticesi, nakliyat mukavelenamesinin mahiyeti hukukiyesini tebdil etmek olmayıp yalnız idare ile şimendifer kumpanyaları arasında hususî şartları tesbit ve nakliyat ücretlerini tayin etmektir.

Binaenaleyh askerî nakliyat idaresinin bir emrile, naklolunan bir emtanın mürselünileyhi nakliyat mukavelenamesinin iyi icra edilmemesi yüzünden vukua gelen basarın telâfisini elde etmek için ve sırf bu (maksatla ve hiçbir idari akdin takdirini istilzam etmemek şartile adlî mahkemeler nezdinde bir taleb serdetmeye hakkı vardır.

Salâhiyeti istisnaî olarak adlî mahkemelere aid olan idarî mukavelenameler:

Bazı idari mukavele nameler vardır ki kanun istisnaen bunlara aid ihtilâfları adlî mahkemelerin salâhiyetleri dairesine idhal etmişlerdir. Bu salâhiyet izafesinin iki mahzuru vardır:

I - Adlî mahkemeler, huzurlarına getirilen bütün ihtilâflara hukuku hususiye kaidelerini tatbika meyyaldirler Halbuki âmme hizmetleri mevzuubahs olduğu zaman, hukuku hususiye kaidelerinin harfîyen ve tamamen tatbiki ekseriya çok fena neticeler verir. Nitekim gayri muntazar haller (Imprevision) nazariyesi ki, müteahhid veya mültezim için, mukavelenamenin icrası, o mukavelenamenin hini akdinde derpiş edilmeyecek derecede masraflı olması takdirinde, mukavelenamenin şiddetini tadil etmektedir. Hukuku hususiyece meçhuldür, istisnaen adlî mahkemelerin salâhiyetlerine dahil bulunan idari mukavelenamelerde, idareye karşı taahhüd deruhde etmiş olan tarafı gayri muntazar haller nazariyesi himaye etmez, çünkü adlî mahkemeler çok sıkı olan mücbir sebep nazariyelerini hafifletmeği ve genişletmeği reddederler.

2 - Adlî mahkemeler âmme hukuku kaidelerini tatbik ettikleri zaman, bunlara Devlet Şûrasından daha çok şiddetle ve ondan daha az yumuşaklıkla tatbik ederler.

Idareye mâniler ve müşküller ihdas etmek ve bu suretle kendi salâhiyetlerini tecavüz eylemekten korktuklarından hazan hususî şahısların meşru menfaatlerini feda ederler. Yukarıda buna dair bir takım misaller verdik.

Istisnaî olarak adlî mahkemelerin salâhiyeti dairesinde bulunan başlıca haller ikiye irca olunabilir:

1 - Ofktruva resimlerinin iltizamı. Kommünler oktruva resimlerinin cibayeti kendi namlarına tahsil zahmetini bir çiftçiye tahmil ettikleri vakit, bir âmme hizmeti imtiyazı mukavelesi yapmış olurlar: Bir vergi cibayeti her zaman için bir âmme hizmetidir., fakat 17 mayıs 1809 tarihli kararnamenin 36 ncı maddesinden şu netice çıkar ki, oktru va resminin cibayeti hususunun iltizamından doğup idarî kazaya (vilâyet idare heyetleri) aid olan itirazlar, oktruva iltizam mukavelenamesi maddelerinin mâna ve mefhumuna müteallik olan ihtilâflardır, bu tamamile bir tefsir ihtilâfıdır. Kommünler ile oktruva resmî mültezimleri arasındaki diğer bütün ihtilâfların adlî mahkemelere gönderilmesi icap eder. Mukavelenamenin icrasına, feshine, bir hata yüzünden veya diğer herhangi bir sebepten dolayı taraflardan birinin diğerine borçlu olabileceği tazminata müteallik bütün itirazlar bu kabildendir. Bu tefrik pek o kadar yerinde değildir,

2 - Mezbaha resimlerinin, hâllerden, pazarlardan ve sair yerlerden alınacak resimlerin iltizamı. Bu salâhiyet değişikliği, içtihad tarafından iltizam yolu ile cibayeti temin edilen mezbaha resimleri, hâllerde ve pazarlarda yer işgali harçları gibi nahiyelerin diğer bilâ vasita resimlerine ait mukavelelere de teşmil edilmiştir, içtihad belki tenkit edilebilecek İki amile istinat etmektedir: Bu resimlerin oktruva resimlerine teşbih edilmesi, ve bilâ va-

sıta resimlere ait; ihtilâfların bir çok kanun metinleriyle adlî mahkemelerin salâhiyeti dairesine idlhal olunması.

Zahiren mukavelevî olan sultai âmme tasarrufları

Umumî kaideler — Bazı idari mukaveleler vardır iki, zahiren hakikî birer sultai âmme tasarrufları manzarasını arzederler. Maahaza bunlar hakkında yine mukaveleler gibi muamele yapılmaktadır. Meselâ dimime hizmetleri imtiyazcıları, kararname ile tayin edildikleri zaman böyledir. Tayine benziyen bu keyfiyet, direktör ile teati edilmiş olan imtiyaz mukavelenamesinin, hususî bir şekil altında, devlet tarafından kat'î muvafakatten başka bir şey değildir. Bir surette muvafakat edilmesi manasını tazammun eder.

Muvafakat şeklinin hususiyetine rağmen, imtiyaz sahibi yine mukavelevî bir vaziyette bulunur. (Opera komik (direktörünün tayini meselesi, şûrayı devlet kararı 27 temmuz 1923).

Bilmukabele, öyle ahval vardır ki, bir taraflı kararlar teşkil eden sultai âmrne tasarrufları zahiren bir mukavelename şeklinde tecelli ederler. Bu takdirde tasarruflarda taallûku olan eşhas, mukavelevî İbir valziyette olmayıp kanunî veya nizamî bir vaziyette bulunurlar.

Tabîî bu tasarrufların ihtilâfları idarîdir. Fakat, bunları asıl idarî mukavelelerden tefrik etmekte mühim (bir faide vardır:

1 — Mukavelename, mevzuu bahısolduğu zaman, mukavelevî vaziyet, prensip itibarile, iki tarafın arzusu inzınam etmeksizin tadil edilemez. Bilâkis, idarenin bir taraflı bir kararı var ise, bu karar, hattâ ondan istifade eden kimsenin yardım ve muvafakati olmaksızın geri alınabilir.

2 — Bir taraflı bir idarî tasarruf aleyhine müracaat, umumiyetle devlet şûrası nezdinde yapılan iptal talebidir. Bilâkis, mukavelenameler, kazayı kâmile tâbi ihtilâflara yol açarlar.

Laferrière gönüllü askerliği, mukavelevî şekildeki sultai âmme tasarrufları siyasetine ithal eder. Filhakika her askere alınma, sultai âmme tasarrufudur. Bunun kaydolunan kimsenin mütekaddim muvafakati ile yapılmış olması tasarrufun mahiyetini değiştirmez.

Aşağıdaki tasarrufları da aynı şekilde nazarı itibare almak gerektir: 1 — Umumî emlâkin işgali imtiyazı; 2 — Ceza-yirde ve müstemlekelerde arazi imtiyazları; 3 — Emlâkin tahsisi; 4 — Devlet memurlarının tayini.

Umumî emlâkin işgali imtiyazı

Bunda âmme hizmetleri veya umumî nafia hizmetleri işlerinin imtiyazları mevzuu bahis değildir. Bir âmme hizmeti teşkili ve işlemesi gayesini takip etmiyen bir imtiyaz ve yahut bir mezuniyet mevzuu bahis değildir. Bu imtiyazlar, idare tarafından kendi ihtiyar ve arzusu ile ve hususî bir şahsın menfaati maksadile ve umumî emlâkin tahsisi ile kabili telif görünen nisbetteki tasarruflar ile verilir.

Kabili seyrüsefer nehirlerden su almak imtiyazları deniz kenarlarında, deniz hamamları açmak imtiyazları, yollara iân asmak imtiyazları ilah... gibi idare bu imtiyazları vermeğe muvafakat ederken zabıta salâhiyetini kullanmaktadır. Akit vaziyetinde hareket etmiş olmaz. Filhakika bir müsaadenin itası o müsaadeden müstefit olacak kimseye tahmil edilecek bazı şartlara tâbidir. Fakat bu hal, müsaade veya imtiyaza mukavelevî bir vasıf izafe etmez.

Bu noktai nazara bilhassa Mösyö Trotabas itiraz etmiştir. Bu müellif, asıl imtiyazı, hakikî bir mukavele ve alelâde müsaadeyi de bir taraflı bir tasarruf addetmektedir. Haki-

kat halde, yolları işgal için verilen müsaadeler umumî emlâk üzerinde verilen imtiyazların bir şekli mahsusudur ve imtiyazların bir taraflık vasfı münakaşa götürmez.

Bu tasarruflara ait ihtilâflar, mahiyetleri itibarile idarîdir.

— Cezairde ve müstemlekelerde arazi imtiyazları — Birçok kanunlar, ve kararnameler, hükümete, istimar menfaati nâmına, hicret edenlere işletmeleri için arazi tevzi etmesi müsaadesini vermiştir. Bu tevziat, vaziyetlere göre meccanî olarak veya bir para mukabilinde yapılır.

Umumiyetle bu imtiyazların yekdiğerinden ayrı iki devresi vardır: Birinci devrede kendisine arazi verilen kimse mal sahibi değildir. Araziyi işletmek, kıymetlendirmek ve orada oturmak mecburiyetindedir. Yoksa imtiyaz hakkı sukut eder, ikinci devrede imtiyaza, mülk sahibi olur.

Bu nevi imtiyaz, umumî emlâk üzerindeki imtiyazlar kabilinden bir mukavelename değildir, imtiyaz sahibi, mülk sahibi olmadıkça, birtakım ahkâm ve şeraite tâbi olan İdarî bir lütuf ve atifetten umumî emlâk sahibi imtiyazları gibi müstefit olur. Bu tasarruflar, sultai âmme tasarrufları olmak itibarile ihtilâfları, İdarîdir. Bir müstemleke tarafından yapılmış olan muvakkat arazi imtiyazlarının, bütün devamı müdetince, İdarî vasfı haiz olduklarına ve tevellüt edecek ihtilâfların ve itirazların ancak idarî mahkemelere ait bulunduğuna çok kere hükmedilmiştir.

— Umumî emlâkin tahsisi — Tahsis, devlete, vilâyete veya kommüne ait bir gayri menkulün, bir âmme hizmetine, veya bu âmme hizmetinin işlenmesini temin için âmme hizmeti memurine, veya menafii umumiye gayesile hususî bir şahsa veya hususî bir müesseseye tevdiidir.

Üç türlü tahsis vardır.

1 — Devlet tarafından kendi mülkünden bir gayri menkulün servislerinden birine verilmesi. Meselâ tahsisi kaldırılmış bir kışlanın bir posta idaresine tahsisinde olduğu gibi. Gerek departmanlar, ve gerek kommünler için, malik oldukları bir gayri menkulü bu veçhile âmme hizmetlerinden birine tahsis etmelerinde vaziyet aynıdır. Meselâ bir departmanın şehirde bir gayri menkulü vardır, bunu bir bimarhaneye tahsis eder; kommünün bir evi vardır, onu belediye müstahdemin idaresine tahsis eder. Bütün bunlar, dahilî idare işleridir. Lehine tahsis yapılan servisin ayrı bir hukukî şahsiyeti yoktur. Binaenaleyh devlet ile lehine tahsis yapılan servis arasında zuhûr edecek ihtilâflarda kaza mercii mevzuu bahis değildir, çünkü ihtilâf mevcut olamaz.

2 — Amme hizmeti maksadile devlet tarafından bir gayri menkulünün bir departmana, bir kommüne veya bir âmme müessesesine tahsis edilmesi (bir departman veya kommün tarafından da bir gayri menkulün devletin bir âmme hizmetine tahsis edilmesi mümkün olabileceği kolayca anlaşılır.) Meselâ, devletin bir gayri menkulü vardır, bunu bir kollej olmak veya hastahane yapılmak üzere kommüne veya lâboratuvarlar vücuda getirilmek üzere bir üniversiteye tahsis eder. Burada tahsis, artık dahilî bir tedbir değildir. Mukavelevî hükümleri ihtiva eden bir hukukî tasarruftur. Meselâ, devlet, kendi lehine tahsis yapılan servisin muayyen bir mikdar hastayı meccanî olarak kabul etmesini, gayri menkulün bakımını temin etmesini şart olarak ileri sürebilir.

Bu gibi tahsislerden mütevellit ihtilâflar, İdarîdir. Filhakika bu, âmme hizmetlerinin işlemesi maksadile yapılmış bir tasarruftur. Fakat, bir hukuku umumiye mukavelenamesi değildir. Hattâ hakikî bir mukavele de değildir, çünkü tarafeynin rızası yoktur. Bu, âmme hizmeti teşkilâtının bir tarafı bir tasarrufudur. Ve binnetice onu vücuda geti-

ren karar her an tadil edilebilir, geri alınabilir.

Bu kabil tahsislerden mütevellit ihtilâfların, idari mahiyeti, içtihatça kabul ve teslim edilmiştir. Devlete, askerî karargâh ittihaz edilmek üzere Liyon şehri tarafından tahsis edilen gayri menkul hâdisesinde ve yine bir kommün tarafından devlet hizmetine tahsis edilen gayri menkul hâdisesi.

Şûrayı devletin 17 Mart 1922 tarihli bir kararı, daha vazihdir. Hapishane âmme hizmetine tahsis edilmiş olan bir komtriün gayri menkulünde çıkan bir yangın mevzu bahis idi. Şûrayı devlet diyor ki:

“Bu gayri menkulün işgali hususunun hapishane âmme hizmetine tahsisi muntazam ve daimî bir tasarruf ile vuku bulmuş olduğunu, ve bunun neticesi olarak müstedi kumpanyanın ileri sürdüğü ihtilâfın İdarî kazanın dairesi dahiline girmekte bulunduğunu ve aynı zamanda bu servisin işlemesi yüzünden devlete terettüp edecek mesuliyetin kanunu medenî ahkâmı meyanma dahil olmadığı ve ancak bu mes’uliyete has, kaidelere göre takdir edileceğini nazarı itibare alan şûrayı devlet.....,

3 — Devlet (veya onun yerine kaim olan makamlar) tarafından bir gayri menkulün menafii umumiye namına bir hususî müesseseye veya hususî bir şahsa tahsisi. Bu nevi tahsisler için misal olmak üzere, devlet veya kommün tarafından bir gayri menkulün bir hayır veya tedris müessesesine tahsis edilmesi hali zikrolunabilir. Daha hususî olan yine bu mahiyette diğer bir tahsis de 2 Kânunusani 1907 tarihli kanunun beşinci maddesi ile tensik edilmiştir. Kiliselerin katolik dinine tahsisi.

Devlet tarafından istimal olunan bir usul de vardır ki, o da, âmme hizmeti ihdas etmeden, menafii umumiyeyi tatmin etmektir. Bu usulü, nakdî muavenet usulüne takrip etmek mümkündür.

Bu nevi tahsis, ikinci katagorideki tahsisler gibi, mukaveleyi hükümleri ihtiva edemez. Fakat umumiyetle bu tasarrufların tatbiki hususunun, kanun tarafından hususî ahvalde başka bir surette tesbit edilmiş olması hali müstesna olmak üzere, adlî bir ihtilâfa yol açacağı kabul ve teslim edilmiştir.

Filvâki idare, burada menafii umumiye maksadile birtakım ahkâm vazetmekte vadeylemekte ve harekete geçmektedir. Yoksa âmme hizmeti namına hareket etmemektedir. Bu meselede idari salâhiyeti ileri süren kararlar, kati değildir. Bu iki halde, bir piskoposluk sarayının bir piskoposun ikametine verilmiş olması mevzuu bahis idi. Fakat o devirde mezahip hizmeti bir âmme hizmeti idi, demek devlet, bu meselede bir âmme hizmeti maksadile hareket etmiştir ki, bu hal, idari salâhiyeti davet eder.

İçtihat, bilâkis birçok defalar meselâ hristiyan kardeşleri enstitüsü gibi hususî bir müesseseye bir gayri menkulün tahsisi mevzuu bahis olduğu zaman adlî salâhiyet lehinde karar vermiştir .

— **Devlet memurlarının tayini ve onlarla müteallik diğer tasarruflar** —

Devlet memurları, devlete nizamî ve kanunî münasebetlerle bağlıdırlar. Bu münasebetler mukavelevî değillerdir: “Ne idare ve ne de memurlar, umumiyetle bu münasebetleri birtakım hususî mukavelelerle tadil edemezler; lâyetegayyerlik, veya ünvanın devamlı olması, yapılacak hizmetin mahiyeti, maaşların nisbeti, tekaüt olmaklığın şartları, bütün devlet memurları için teşriî veya nizamî tasarruflar ile tesbit edilmiştir. Diğer birtakım mukavelelerle bunlar değiştirilemez (La férrière.. ilâh)

Devlet memuru ajanı vasfı verilebilecek her şahıs hakkında böyledir. Umumî bir otorite tarafından tayin edilmiş

olmak dolayısıyla devamlı ve normal bir surette, muayyen bir makamda âmmе hizmetlerinin idaresine iştirak eden her vatandaşа memur denilir. Evvelâ şahsa verilmiş olan işin, hizmetin daimî ve normal olması lâzımdır, (şûra kararı, 31 temmuz 1912); fakat burada devamlı olması lâzım gelen şey hizmettir, ajanın kendisi değildir.

Meselâ bir vazifeyi vekâleten ifa eden kimse de, şayet o vazifenin asaleten görülmesi icap ediyor idi ise, devlet memuru sayılır. Saniyen memur, asıl âmmе hizmetlerinin işleminde istihdam edilmiş olmalıdır..

Bu iki şart altında, umumî idareler ile memurları arasında zuhûr edecek ihtilâflarda yegâne salâhiyettar olan mahkemeler, idarî kazadır. Birçok kararlar, gerek zımnın ve gerek sarahaten, devlet memurları ile departman, kommün memurları arasında kat'iyen hiçbir fark gözetmeksizin bu veçhile hükmetmiştir. (Şûra kararı, 11 haziran 1909... ilâh)

Memurun yaptığı işin hakikaten sultai âmmе tasarrufu ve yahut alelâde temşiyet tasarrufu yapmağı icap ettirmesinin kat'iyen farkı yoktur. Birçok defalar teklif edilmiş bu farkı içtihat kabul etmemiştir. Bu salâhiyet, vekil memurlara da şâmindir. (Şûra kararı, 9 kânunusani 1924) Hatta umumî idareler tarafından tecrübe için alınmış olan muvakkat memurlara da şâmindir (Şûra kararı, 28 Kânunusani 1925) fakat bunun aksine olarak, umumî idareler ile memur olmayıp ta alelâde yardımcıları arasındaki münasebetler, kanunî ve nizamî mahiyette değildir, bunlar, mukavelevî nevidendir ve taraflar arasında teati olunan mukavelenin alelâde bir hizmet icar mukavelesi olmasına göre, ihtilâf noktai nazarından, mehakimi adliyenin salâhiyeti dairesine dahildirler. Meselâ idare ile alelâde yevmiyeciler arasında zuhûr eden ihtilâflarda bu veçhile hareket edilir. (Şûra kararı, 24 mart 1905.. ilâh) Keza bir hastahane ile gün-

delikle işe alınmış bir amele arasında tahaddüs edecek nizalar da bu kabildendir. (Şûra kararı, 6 mayıs 1921) bu son karar, pek sarihtir. “Mösyö Mourgues, Bordo hastahaneleri idaresi tarafından çilingir - elektrikçi olarak yevmiye ile işe alınmış idi. Kendisine daima yevmiye olarak tediye- ta bulunulmuş ve kendisi hiçbir zaman bu idarenin memurini daim kadrosu dahiline girmemiştir. Binaenaleyh Bordodaki hastahaneler idaresine karşı bir memur vaziyetinde değil, belki mezkûr idareye 1870 tarihli kanunu medenin, iş kanununun 23 üncü maddesi haline gelmiş olan 1780 inci maddesi ahkâmı mucibince bir kunturato ile merbut bir amele vaziyetinde bulunuyordu..., Devlet şûrası, bu ameleye yol verilmesine karşı, vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddiasile müracaat vukuunun kabili tasavvur olamayacağını ve hem de kendisine yol verilmiş olan amele - nin tazminat taleplerini adli mahkemelerin rü’yet edeceği ne ticelerini istihraç etmiştir.

— **Devletin, departman ve kommünlerin sınaî hizmetlerinde bulunan müstahdemlerin vaziyeti** —

Hizmet, sınaî şekilde tensik edildiği takdirde, vaziyeti bambaşka bir cepheden derpiş etmek icap eder (şimendiferler, tramvaylar, telgraf ve telefonlar, elektrik ve gaz kuvvetleri tevziatı., ilâh).

Hizmet; bir imtiyaz şekli ile mi yoksa ya doğrudan doğru ya işletme tarzında mı ifa ediliyor? Bunu tefrik etmek icap eder. Birinci halde ajan, imtiyaz sahibine alelâde hizmet icarı mukavelesi ile merbut ve binnetice istihdam edenle edilen arasındaki nizalar, mehakimi adliyeye aittir.

Sınaî hizmet, devlet veya yerine kaim olanlar tarafından doğrudan doğruya işletildiği takdirde, hizmetin daimî kadrolarına dahil bulunan müstahdeminin, idareye bir mu-

kavelename ile bağılı olup olmadıkları ve istitraden de, bu mukavelenamenin idarî mi yoksa hukuku umumiyeğe müstenit mi olduğı suali dermeyen olunur?

Gaston Jéze, devlet şûrası içtihadım şu suretle tahlil etmektedir :

Alêlâde bir şahsın idaresinde imiş gibi işliyen hizmetlerle bilâkis âmme hukuku kaidelerine tevfikân faaliyetinde bulunan hizmetleri ayırt etmek lâzımdır. Birinci hizmetler, asıl âmme hizmetleri değillerdir. İkinci hizmet ise, âmme hizmetlerindendir. Bu itibar ile idare, umumî menfaatleri tatmin etmek için her zaman âmme hizmetleri prosedelerini kullanmak mecburiyetinde değildir.

İşte bu veçhile 1914-1918 harbinin ilk kısmında, devlet, 10 nisan 1915 tarihli kanun mucibince, bir deniz sigortaları hizmeti ihdas etmiş idi; fakat bu servis, hukuku hususiyeye ait usullere müşabih bir tarzda idare olunduğundan ve devlet lehine hiçbir inhisarı tazammun etmediğinden, fâm mânasile asıl âmme hizmeti değil idi. Kelimelerin sui istimali bir ismi kendine verdirmiştir. (Şûrayı devlet kararı, 23 Kânunuevvel 1921).

Aynile, devlet şûrası, bir müstemleke de umumî yolların bir kısmını diğer kısmına raptetmek için bir akarsu üzerinde vücuda getirilmiş olan ve müstemlekece reji şeklinde idare olunan sandalla nakil hizmeti alêlâde bir sanayi adamı tarafından istenilen hakikî bir nakliyat servisi mahiyetinde olduğuna karar vermiştir. (Şûra kararı, 22 Kânunusani 1921).

Bu iki faraziyede olduğı veçhile, devlet veya yerine kaim olan makamları tarafından umumî kommünler namına sınaî bir servisin, ticaret hukukunun umumî usullerde işletilmesi takdirinde, mehakimi adliyenin salâhiyeti derkâr-

dır ve bu hususta hukuku hususiye rejimi tatbik olunur.

Bu noktai nazar Lafregeyre meselesinde Hükümet Komiseri Rivet tarafından şayanı dikkat bir şekilde izah ve tavzih edilmiştir. (Şûrayı Devlet K.; 26 Kânunusani 1923). “Âmme şahıslarından biri, mümkün olduğu kadar, tam bir surette hususî bir temşiyeti taklit ile iktifa elemek su retile sınaî ve ticarî bir servisi işletmeğe teşebbüs eylediği takdirde bu hizmetin işlemesi yüzünden mütehaddis bütün nizalar, — bu nizalar, umumî şahsın karşısına makineyi işleten memuru, ondan istifade eden müstamili çıkarsa da — heyeti umumiyesile mehakimi adliyyeye aittir. Beyan olunan nazariyeyi tatbikan, umumî sanayi servislerine müteallik ihtilâfların hukuk mahkemelerinin salâhiyetini davet edebilmesi için, bu servislerin bir şahsı hususî tarafından idare edildiği zamanda tâbi oldukları şeraitin aynine tâbi olmaları ve bilhassa patron ile amele arasındaki münasebetlerde umumî şahsın, memur veya ameleye karşı — kat’î bir ehemmiyeti olmıyan ve bunların bir taraflı bir mukavelename, kararname ve saire ile hizmetlerini temine ait bulunan maddî şekil meselesinden kat’ı nazar — alelâde sanayi erbabından birinin san’atini işletmesi için almış olduğu eşhasa karşı bulunacağı vaziyette bulunması lâzımdır.” Esasen sınaî bir servisin hakikaten asıl âmme hizmeti olup olmadığını bilmek bazan pek müşküldür. Evvelce görüldüğü gibi bu meseleyi hal ve fasletmek için devletin veya yerine kaim olan makamlarının, hukuku hususiyyeye tâbi sanayi erbabının vaziyetinin aynı bir vaziyette bulunup bulunmadıklarını araştırmak icap eder. Hukuku hususiye rejimini ve adli salâhiyeti bertaraf edecek gayet bariz bir vasıf vardır ki, o da kanun tarafından ihdas edilmiş bir monopolun mevcudiyetidir. Bu takdirde tam manasile asıl âmme hizmeti mevcuttur, demektir. Devlet ile onun

yerine kair olan makamları, memurlar veya lam manasile sınaî bir serviste kullanılan müstahdemlerin münasebetleri, Devlet şûrası içtihadı hükmüne tevfikân, diğer bir temyiz ve tefrik esasına müsteniden takdir edilmek icap eder» Maiyet müstahdemleri, idareye, hukuku hususiyenin hizmet icarına müteallik bir mukavelenameleri ile bağlibağlıdır. (21 Mart 1905 tarihli kanun, Devlet Demiryolları hakkında bu suretle karar vermiştir.) Bilâkis sınaî bir âmme hizmetini idare edenler mevzuubahs olduğu zaman Devlet Şurası, artık bir hizmetinin icarına müteallik bir mukavelename mevcut olamayacağını ve bu takdirde bunların vaziyetlerinin diğer devlet memurları vaziyetlerine temsil edilebileceği n^ütaleasındadır. İmdi, madun müstahdemler ile devlet arasındaki nizalar, adlî mahkemelerin salâhiyeti dairesine girdiği halde, devletle sınaî müesseseleri idare edenler arasındaki nizalar böyle değildir. (Şûra kararı, 26 Kânunusani 1923 ilâh....) Mösyö Gaston Jéze bu içtihadı tenkit eder; bu müellif, vazn kanunun hassaten tesbit etmiş olduğu hususatın (vazı kanun, 21 Mart 1905 kanununda böyle yapmıştır.) gayrisinde devlet veya onun yerine kaim olan makamları ile, inhisara tâbi tutulmuş her kısım sınaî âmme hizmetleri ajanları arasındaki nizalar âmme hukuku çerçevesine dahil ve idari salâhiyete aittir, demektedir.

Memurlar aleyhindeki takibatla salâhiyet.

— Umumî mülâhazalar — İlerde görüleceği veçhile, memurların mes'uliyetleri mevzuubahs olan ahvalde salâhiyet, vâsi mi kyasta davanın esasına bağlıdır: İctihat, adlî mahkemelerin hususî şahıslar tarafından memurlar aleyhinde ikame olunan davaları, ancak bu eşhasın me-

murlar aleyhinde şahsî bir hâdiseyi ileri sürmeleri ve hizmet hatasından meydana gelmiş bir dava olmaması şartile kabul ederse, aynı içtihat, yalnız hizmet hatası haricindeki şahsî hâdisenin memurların mesuliyetlerini davet edeceğini kabul ve teslim eder. Salâhiyet meselesi ile esas meselesi burada aynı zamanda tetkik ve bahse mevzu edilecektir. Biribirini müteakip üç noktayı tetkik edeceğiz:

1. — Eşhası hususiye tarafından nazırlardan gayri memurlar aleyhine yapılan takibat; 2. — Nazırlar aleyhindeki taibat; 3. — Devlet, departmanlar ve komünler tarafından bizzat kendi memurları aleyhine yapılan takibat.

Eşhası hususiye tarafından nazırlardan gayri memurlar aleyhinde yapılan takibat.

— Tarihçe. — Bu mesele, tarihî noktâ nazardan. Hukuku Esasiye ve Hukuku İdare, eserlerinde mevzuubahs edilmiştir. (Barthelemy, Hauriou ilâh...). Binaenaleyh pek ziyade malûm olan bu teferruata avdet edecek değiliz.

8inci sene kanunu esasisinden evvel, birçok metinler, mahkemelerin memurlara ait davaları daha yüksek idarenin mezuniyeti olmaksızın rü'yet etmelerini menetmiş idi. (Bilhassa 7-14 Teşrinievel 1790 kanunu.) 8 inci sene 22 frimaire kanunu esasisinin 75 inci maddesi, bu takibata ruhsat vermek mezuniyet ve müsaadesini devlet şûrasına vermiştir. Bu metin, şöyle idi: “Nazırlardan gayri, hükümet ajanları hakkında, vazifei memureleri dolayisile takibat yapılması ancak devlet şûrası kararile olur. Bu takdirde takibat mehakimi adıye huzurunda yapılır.” İçtihat muhik olmaktan ziyade, hususî bir mahkeme ile, bu maddeyi kanunu eassî mahiyetinde değil, idarî mahiyette te-

lâkki etmiş idi. Bu madde 8 senesi kanunu esasisinden sonra da yaşamış ve 1870 tarihine kadar bütün hükümetler tarafından kullanılmıştır.

Maamafih bu madde, memurları, ancak vazifei memurelerini ifa eylemelerine müteallik ahval dolayısıyla, himaye edebiliyordu. Memurlar tarafından vazifei memureleri haricindeki ahvali ise tamamen hukukî sahaya dahil olup eşhası hususiyenin bu ahval dolayısıyla adlî mahkemeye müracaatları takdirinde mahkeme bu hususta mezuniyet istihsal etmek mecburiyetinde değil idi.

Memurların vazifelerine müteallik hususatta, idarî işlerden tefrik edilebilecek vahim bir hata irtikâp etmeleri takdirinde, prensip itibarile mes'uliyetleri kabul ve teslim ediliyor, fakat alelâde basit hizmet hatalarından dolayı mes'ul tutulmuyorlardı. Şu halde şahsî hâdiseler ile hizmet hatası tefrik ediliyor ve bu bapta hakemlik devlet şûrasına bırakılıyordu. Devlet şûrası şahsî hâdiseler görürse takibata müsaade ediyordu, aksi takdirde etmiyordu.

8 senesindenberi birbirini velyeden hükümetler, devlet şûrasına verilmiş olan bu salâhiyeti pek açıkça suiistimal ettiler, İkinci İmparatorluk zamanında, muhalefet mevkiinde bulunan cümhuriyetçiler bu suiistimale karşı şiddetle protestoda bulunmuşlardı. Cümhuriyetçiler, iktidar mevkiine gelir gelmez, bu kadar suiistimallere sebebiyet vermiş olan hükmü kanuniyi ilga etmek hususunda isticall gösterdiler. Bu husus 19 Eylül 1870 tarihli kararname ile temin edildi. Bu kararnamenin 1 inci maddesi şöyledir: “8 inci sene kanunu esasisinin 75 inci maddesi ilga edilmiştir. Her derecedeki memurlar aleyhindeki takibatı işkâl eden hususî ve umumî kanunların diğer bütün hükümleri de ilga olunmuştur.”

İlerde göreceğimiz gibi bu hükmü kanununun, hukuk âle-

minde o hükmü vazedenlerin tahayyül ettiklerinden çok farklı bir akibeti olmuştur.

— **19 Eylül 1870 kararnamesinin ipka etmiş olduğu teminat, —**

Umumî ve müttetikunaleyh bir içtihat, Hukuk Usulleri Kanununun 505 inci maddesi ile müteakip maddelerinin tarifi dairesinde iştikâi anilhükkâmın 19 Eylül 1870 kararnamesi tarafından ilga edilmediği ve bu kararnamenin idare memurlarına müteallik olup adliye memurlarına ait hiçbir ciheti olmadığı merkezindedir-

Yine kuvvetli bir içtihat, 19 Eylül 1870 tarihli kararnamenin Ceza Usulleri Kanununun 479 ve 483 üncü maddeleri ile 20 Nisan 1810 tarihli kanunun 10 uncu maddesinin hâkimlerle bazı rüesayı memurine bahşetmiş olduğu hukukî imtiyazatı ilga etmediğini natıktır. İçtihadın bu iki nevi hükmün ipkasını muhik göstermek için ileri sürmüş olduğu muhakeme, mukni olmaktan uzaktır.

Filvaki bir taraftan, muhalif etin eylül 1870 kararnamesinin isdarına bais olan tenkitleri, bu müsavi bir şiddetle asıl hâkimlere ve bilhassa müddeiumumilere ve idarî memurlara tatbik ediliyordu. 19 Eylül 1870 kararnamesini yapmış olanların maksatları hiç şüphesiz bu noktada: anlaşılmış değil idi.

Diğer taraftan, buraya kadar bahsedilen usuller, eşhası hususiyenin haklarını bu nevi imtiyazlardan istifade edenlere karşı kullanmalarına birer mâni teşkil ediyorlardı.

Meselâ asıl adlî imtiyaz denilen ve yalnız adli memurlara değil, bir fırkaya kumanda eden generallere, prefelere tatbik edilen imtiyazdan bahsedelim; bu imtiyaz, eşhası hususiyenin doğrudan doğruya celbetmek haklarını nezaylemektedir. Takibat, ancak müddeiumumi vasıtasile yapı

labilir. Bu, eşhası hususiyenin memurlara karşı olan hukukunu vahim bir surette azaltmaktadır. Halbuki 19 Eylül 1870 tarihli kararnamenin gayesi bu tenkidi ortadan kaldırmak idi.

Her ne olursa olsun, içtihat taayyün etmiş idi ve bu noktayı değiştireceğini ümit etmek te abes idi.

— **İçtihadın 19 Eylül 1870 kararnamesi hakkındaki tefsiri.** — 19 Eylül 1870 kararnamesinin ilk tatbikatı esnasında bu metnin aşağıdaki iki neticeyi vereceği iddia ediliyordu: 1. — Badema eşhası hususiye, memurlar aleyhinde, mezuniyeti mütekaddime istihsaline mahal kalmadan mehakim nezdinde takibat yapabileceklerdir; 2. — Mahkemeler, ileri sürülen hâdiselerin, sabit olmaları takdirinde, memurun şahsî bir hatası olup olmadığını resen takdir edeceklerdir.

Bu ikinci mülâhaza, idarî otorite ile adli otoritenin tefriki prensipine büyük bir darbe olacak idi; adlî mahkemelet, 3 üncü sene 16 fructidor kanununun idarî tasarruflara kat'iyetle vermekte olduğu manada bu tasarruflara ait ihtilâfları rüyet edeceklerdi. Adlî hâkimler, memurlar aleyhine müteveccih takibat dolayısıyla İdarî tasarrufların sıhhatini takdir etmek salâhiyetine malik olacaklardı, içtihat, bu netice muvacehesinde ric'at etmiştir. Bu içtihat, evvelâ 7 Mayıs 1871 ihtilâfına dair bir kararnamede ve müteakiben istida dairesinin 3 Haziran 1872 kararnamesinde bunu kabul etmiş idi. Fakat bir müddet sonra ihtilâf mahkemesi, 30 Temmuz 1873 tarihli bir kararname, şu suretle hulâsa edilebilecek bir hal şekli kabul etmiştir: 19 Eylül 1870 kararnamesi, mütekaddim kanunların eşhası hususiyenin takibatına karşı memurlara vermekte olduğu hususî teminatı ilga etmiştir, fakat İdarî ve adlî salâhi

yetler meselesine dokunmamış ve mahkemelere idarî tasarrufları rüiyet, bunları tefsir ve sıhhatlerini takdir müsaadesini vermemiştir.

Adli mahkemeler, eşhası hususiye tarafından memurlar aleyhine, bu memurların şahsî hataları dolayısıyla yapılar takibatı rüiyete salâhiyettardır, fakat alelâde İdarî hataların, vazifeye ait hâdiselerin neticelerini takdir salâhiyetine malik değildirlir. Bunlar esasen memurların şahsî mes'uliyetlerini davet etmezler. (Daloz, Laferriere ilâh...) Hâdiselerin mahiyeti hakkında ihtilâf zuhurunda memura isnat olunan vakıaların şahsî mahiyette olup olmadığına karar vermek ihtilâf mahkemesine aittir. Filvaki burada mevzuubahs olan nokta, idarî salâhiyet meselesidir ve binaenaleyh ihtilâf usulü istimal olunabilir: Memura isnat olunan hâdiseler şahsî ise, bu hâdiseler memurun karışmış olduğu İdarî tasarruf ve muameleler ile karışmaz. Adli mahkemeler, idarî ve adli otoritelerin tefriki prensipini haleldar etmeksizin, hatta idarî hiçbir tasarrufun kanuniyetini takdir eylemeksizin şahsî hâdiseden mütevellit mes'uliyeti araştırabilirler. Bilâkis, memura isnat olunan hâdiseler, şahsî hâdiselerden değil ise, onun irtikâp etmiş olduğu takdir hataları, onun ifa etmiş olduğu idarî tasarruflardan kabili tefrik değildir. Burada yalnız memurun mes'uliyetinin işin içine karışmaması ile kalınmaz, belki adli mahkemeler bu tasarrufların şaibedar olabileceği hataları, yolsuzlukları aramak maksadile İdarî tasarrufları takdir etmek salâhiyetine malik olurlar. Eğer idare, ihtilâf usulüne müracaat etmiyecek olur ise, kendi salâhiyetlerine istinaden, memura isnat edilen tasarrufun, şahsî bir hâdiseler teşkil edip etmediğine hüküm vermek mehakimi adliyyeye ait ebir kyfiyet olacaktır.

— Memurun mes'uliyetini davet eden şahsî hâdiseneden ibarettir? —

İzah edilen prensipler pek sarihtir. Fakat memurun mes'uliyetini icap ettiren şahsî hâdisenin neden ibaret olduğunu tasrih etmek mevzuubahs olunca müşkülât baş gösterir.

Şahsî hata nazariyesini ilk olarak formül şekline sokan Laferriere 1877 de şöyle diyordu: Eğer zarar veren tasarruf gayrişahsî ise ve hata işlemesi hiç te müstebat olmıyan bir idare edenin, bir devlet mümessilinin tasarrufu olup zâfının, ihtirasının ve ihtiyatsızlığının kurbanı olan bir insanın değil ise tasarruf, idarî kalır ve mahkemelere tevdi edilemez; yok, bilâkis memurun şahsiyeti, hukuku umumiye taallûk eden bir hatadan, bir cebriî şiddet ve bir tağrir muamelesinden meydana geliyor ise o vakit hata vazifedar memura atfedilir, nefsi vazifeye değil. Tasarruf, idarî vasfını kaybeder ve artık adlî salâhiyetin cereyanı için bir mania teşkil etmez.” (İhtilâf mahkemesi, 5 Mayıs 1877 ilâh..) Aynı meselede Laferriere, şahsî hatayı daha sarîh bir surette tarif ve tavsif etmeğe çalışıyordu: O, bunu hatayı, “fahiş bir hata”, “bariz bir gasp” ve “hukuku hususiyeye karşı yapılan affedilmez bir darbe” telâkki ediyordu. Memurun şahsî mes'uliyetini icap ettiren hatalar eksik bir idarî yanlışlığın veya İdarî hatanın aksine olarak ağır bir hatadır. Yine, Mösyö Gaston Jéze'in nazarında “cebrî şiddet” bulunan yerde memurun şahsî hatası vardır, ve bundan başka bir de “memurun vaziyeti itibarile mazur görülmemesi icap eden ağır bir yanlışlıkta bulunması halinde de şahsî hata vardır,”

Fakat memura işlemiş olduğu hatanın, onun şahsî mesuliyetini davet edecek derecede vahim ve matlup evsafı haiz olduğunu tayin edecek kriteriyormu nerede bulmalı? La-

ferriere, daha evvelden bunu hissetmiş idi: Memurun maksatlarını inceden inceye araştırmak lâzımdır, idarenin ve vazifesinin talep ettiği gayeleri istihdaf etmiş midir?.. Beceriksizliği hukukî tasarruf ve hareketlerde hakikaten karışacaktır. Ve bu noktalar birbirinden ayırt edilemiyecek- tir. Ve idare edilenlerin şikâyet edecekleri zarar veren hâdiselerde İdarî tasarruflardan büsbütün ayrı şahsî hatayı bulmak kabil olmayacaktır. V bu hâdiseler hizmet ve binaenaleyh bu hâdiselerde İdarî veya hizmet hatası mevcut olacaktır. Eğer memur, âmmenin menfaatine hizmet etmek için olmayıp ta memurluğun fevkinde yani vazifesi haricinde şahsî menfaatlerini ve şahsî ihtiraslarını ve şahsî garazını tatmin maksadile hareket ettiği takdirde, bilâkis, şahsî hata mevcuttur. Memur, memurluk vazifesine hizmet ettiği zaman değil, fakat memurluk dolayısıyla bu sıfattan kendine hizmet ettiği zaman mes'uldür. Yahut, tabiri diğerle, memur vazifesini ya ifa ettiği zaman değil, hatta fena bile yapsa, fakat ona ihanet ettiği zaman mes'uldür. Mösyö Barthélemy, bu fikri şu şekilde ifade etmiştir: “Bir memur, vazifesini yapıyor kanaatle hatayı işlerse hatası, hizmetine ait bir hatadır; eğer bu hatayı işlemek için memuriyetinden istifade ederse hatası şahsidir.,, Bu kasıt, unsurunun ehemmiyeti, ihtilâf mahkemesinin yeni kararlarında hergün daha ziyade görünmektedir. İhtilâf mahkemesi, dikkatsizlikle başka bir adrese telgrafi götürmüş olan bir müvezziin bu hareketinde şahsî bir hata görmemektedir. (İhtilâf mahkemesi, 24 Şubat 1926). Eğer, meselede kasıt ve şeytanat mevcut ise, iş bittabi başka türlü olur. Binaenaleyh ekser ahvalde, şahsî hata, bir nevi hile ve tağiriden ibarettir. Bu gibi ahvalde, bu hata, vazifeye mütedair olan tasarruftan açıkça ayrılır (maddeten olmasa bile alelâde zihnî bir ameliye ile). Hatta, hata, bu fiile yaban-

cı olmasa, ona dahil olsa bile. Meselâ bir tarih hocası, tedrisatının vasat derecede olmasından dolayı medenî bir mesuliyeti olamadığı gibi yapacağı tarihî yanlışlıklardan dolayı da mes'ul olmaz. Bunlar “âmme hizmetlerinin itiyatlarına — bu itiyadatın fena olması takdirinde — dahil olan ihmaller, zühuller ve hatalardan doğan noksanlara.. (Hauriou) Fakat, bir tarih dersi esnasında başkasının itikatlarına karşı şiddetli ve küfürlü tecavüzlere kalkışırsa şahsî bir hata işlemiş olur.

İçtihat, memurların mes'uliyetini tarif ve tesbit edilen hile ve tağrir vakıalarile tahdit etmez. Mösyö Barthélemy'nin dediği gibi: “Beceriksizlikler, gayrikabili itizar ihmaller, bir şeytanat fikri ile irtikâp edilmedikleri takdirde, şahsî hatalardan addolunabilirler.” Bu telâkki, içt'hat noktai nazarından daima doğrudur, fakat ihtilâf mahkemesi, bunu gitgide daha büyük bir ihtiyatla takip etmektedir, (ihtilâf mahkemesi, 17 Teşrinisani 1917). Kararnameler, bu bahiste ekseriya “tağrire temsil edilebilecek ağır hata” mefhumunu ileri sürmektedir. O kadar ağır hatalar vardır ki, hile ve tağririn vücudunu farzettirir. Bu kabîl bir hata, memurun mes'uliyetini davet eder. Meselâ, bir nahiye müdürü, nezaret tamimlerinde ittihazı emredilmiş olan ihtiyat tedbirlerini almayarak bir imzayı “kat'iyen itimada şayan olmadığını bildiği” bir şahsın alelâde şehadeti üzerine, tasdik eder ve bilâhare imzanın sahte olduğu tebey- yün eyler ise müdür mes'ul olur, (İhtilâf mahkemesi, 26 Temmuz 1911). Fakat her halde memur aleyhine ileri sürülen gerek haricî hâdiselerde ve gerek bizzat vazifevî tasarruflarda manen, ya maddeten ayrılması mümkün olan ve hatayı teşkil eden bir vak'a bulmak lâzımdır. “Memurun filinde tamamen vazifeye müteallik İdarî tasarruftan ayrılacak bir hâdise görüldüğü takdirde şahsî hâdise mev-

cut demektir.” (Haurion). Yukarda zikredilmiş olan birinci halde tefrik hâdisesi, şiddetli ve küfürlü olması itibarile tecavüzkârane ve ihtiraskârane olması hâdisesidir, ikinci halde ise nezaretin tamimlerine muhalif hareket, tefrik noktasıdır.

Memurlar, yalnız müspet fiillerinden dolayı değil, belki ihmallerinden, vazifelerini yapmamalarından dolayı da mes'ul olurlar. Bu ihmal kastı olur ve yukarda tarif olunan şahsî hâdisenin vasıflarını arzeder ise, bu, yukardaki mülâhazaların mantığı neticesidir. Hukuk mahkemesinin 5 Kânunusani 1921 tarihli bir kararını, bu nazariye aleyhinde verilmiş bir hüküm telâkki etmemek lâzımdır. Bu kararname, zımnî olmakla beraber, devlet memurunun zühul dolayısıyla vaki harekâtından “culpalata in omittendo,, mes'ul olabileceğini natıktır. Bu hususta mevzuubahs olan mesele, şu idi: Bir nahiye müdürü, kazalara mâni olması için lâzım olan tedbirleri ittihaz etmeden evvel, bir nişan atma mahalli vücuda getirmiş idi. Kendisine kurşunların geleni geçeni sıyrıp geçmekte olduğunu haber verdiklerinden nahiye müdürü, muhatarayı, pek az hissedilecek derecede birtakım tedbirler almakla iktifa eylemiş idi. İşte bu şerait altında bir adam, serseri bir kurşunla ağır surette yaralandı.

Mahkeme, nahiye müdürü tarafından ittihaz edilmiş olan inzibat tedbirlerinin ademi kifayetinin, kâfi derece nakabili itizar bir hata teşkil etmediği mütaleasında bulunmuştur. Çünkü bu meselede vazife tasarruflarından tefrik edilebilecek bir vaziyet görmemiştir. Bir hatanın derecesini takdir meselesi mevzuubahs olduğu bütün ahvalde, hâdiselerin vaziyetine göre tereddüde kapılması lâzım idi. Hukuk mahkemesinin bulduğu hal sureti, evvelce bahsedilmiş olan bilhassa zühul neticesi in omittendo vukua gelen hatalar-

da daha mer'i bir haldedir, içtihat, kendilerine karşı bir gûna hile ve tağrir isnat olunamıyan ahvalde, memurların mes'uliyetlerini ancak pek büyük bir ihtiyatla kabul etmektedir. Faal ve mevcut bir hâdise, müspet bir hareket, muayyen bir hukukî tasarruf dolayısıyla tezahür ettiği zaman hatanın mahiyet ve vahametini takdir etmek nisbeten kolaydır. Basit bir dühul mevzuubahs olursa takdir keyfiyeti daha ziyade nazikleşir.

Hizmet hatası nerede biter? İtayı reyden imtina keyfiyetini nasıl takdir etmeli? Hiç şüphesiz bu sebepten dolayı, bazı nadir ahval müstesna olmak üzere, içtihat, memurun imtina ve istinkâfi meselesinde hakikî bir sui niyeti gösteren bir delilin mevcut olmasını zarurî kılmaktadır. Zühulen ve fakat hüsnu niyetle yapılmış bir hatanın şahsî bir hâdise telâkki edildiğine dair ancak birkaç misal zikredilebilir. Bunun en barizi, askere celp muamelesine riyaset edip te, kanunun sarîh ahkâmına rağmen, numaralar adedinin, çağırılan gençler adedine müsavi olup olmadığını tahkik ve bu bapta emniyet kespetmeği ihmal etmiş olan suprefenin vaziyetidir, (İhtilâf mahkemesi, 19 Teşrinisani 1881).

Fakat bazı yeni kararlar, hiç olmazsa vahametleri bu derecede olan meselelerde şahsî bir hata görmekten imtina etmektedirler. Bilhassa bir belediye reisinin, filhakika kanuna muhalif olmakla beraber, bir müntehibe intihabat listelerinde yapılmış olan tadilâtı bildirmekten imtina etmesi, (intihap hilelerini teshil veya intihap neticelerini tebdil veya tebdile tasaddi maksadile imtina etmemiş ise), bir şahsî hata vakıası değildir. Bilâkis içtihat, memurun suiniyetini, kin, intikam veya şahsî tamai gibi hissiyatını gösteren ahval ve şerait mevcut olduğu zaman menfi, bir hareketinde veya memurun zühulünde bile şahsî bir hata kabul eder.

İşte şahsî bir takım sebeplerden dolayı bir gazeteye ahvali medeniyeye, belediye meclisinin içtima davetlerine, belediye mukarreratına ait malûmatı vermekte muttariden imtina eden ve fakat diğer gazetelere veren bir belediye reisi böyle bir vaziyette bulunmuş olur. Keza bir arazi sahibine bağcılık ruhsatıyesini “kendisi ile arası iyi olmadığını” ileri sürerek vermekte zühul ve imtina eden nahiye müdürünün vaziyeti de bunun aynıdır. Bu iki halde, vazifeye müteallik tasarruf veya hareketten “tefrik edilebil hal”, suiniyetten, memurun suiniyetinden ve memurun itaat tmiş olduğu kin hissinden ileri gelmektedir.

Bir hal vardır ki, bunda memurun imtina veya ihmali behemehal, şahsî bir hâdis vücuda getirir: Bu da sabit olmak şartile, bu fiillerin kanunu cezaya tecavüz mahiyetinde olmasıdır. Bu takdirde Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununun 3 üncü maddesi mucibince maznunun intihabına göre hukukî dava, ya tenkil veya ihtilâf mahkemesi huzurunda rüiyet olunur. Filvaki memurlar, diğer vatandaşlar gibi, tenkil kanunlarına tâbidirler. Maamafih bu fikri pek o kadar ileri götürmemek lâzımdır.

Bazı hâdiseler vardır ki, alelâde bir vatandaş tarafından yapıldığı takdirde bir cürüm teşkil ettiği halde idari bir muamele esnasında vukuu takdirinde bu vasfını kaybeder. Bir belediye reisi, yolsuz bir surette ve fakat hüsnü niyetle, hatta yolsuz bir belediye kararı ile ve fakat salâhiyeti dairesinde, damgalanmamış panayir etlerini bir kasap dükkânında müsadere ettirmeğe tevessül ettiği takdirde, mesakin hürriyetini ihlâl etmiş sayılmaz. Aynı sınıftan bir memur, yolsuz bir surette ve hatta kapı kırarak, fakat hüsnü niyetle ve vazife ifası maksadile, müsadere edilmiş buğday çuvallarım iaşe idaresine teslim etmek için bir şahsı hususunin hanesine girecek olur ise, bir hanenin kapısını kırmış

olmak cürmile itham edilemez. (İhtilâf mahkemesi, 17 Teşrinisani 1917).

Bu mefhumun, hususî bir şahsa isnat edildiği zaman gayriihtiyarî katli nefis ve cerh cürümleri teşkil edecek olan hâdiseler mevzuubahs olduğu zaman, tatbiki çok naziktir. Hukuk dairesinin 5 Kânunusani 1921 tarihli kararnamesinin isdarına bais olan mesele şudur: Bir şahsı, kendi arazisinde bir nişan atma mahalli vücuda getirdiği ve tehlikeleri kendisine ihtar edilmesine rağmen ihtiyat tedbirleri almadığı halde, bir kaza vukuunda ihtiyatsızlıkla bu vaziyete sebebiyet vermiş olmak töhmetile, hakkında cezaî takibat icra edilir. Filvaki, münaziünfih bir içtihad nazaran cürüm, ihmâl veya ihtiyatsızlık yüzünden ileri gelmiştir. Maamafih bir karar, bu mahiyetteki ihmaller dolayısile, belediye reisinin adli mahkemeler huzuruna sevkedilemeyeceğini natıktır. Acaba bu keyfiyet, ihtiyatsızlık neticesi husule gelen mecruhiyet cürmünün unsuru olarak işlenilen hata, mefruz hata failinin memur veya alêlâde bir şahıs olması halinde, başka başka mahiyette olacağı manasına mıdır? Tammile böyle değildir. Hakikat halde, bu meselede hata vardı, fakat bu hata idarî idi. Bir memur, devlet memuru sıfatile hareket ettiği zaman, vazifesine müteallik hareketleri arasında bile kolaylıkla tanılabilen bazı mahiyette ve derecei vahameti muayyen birtakım kusurlarından dolayı muhtı vaziyette bulunur. Diğer hatalar, anonim bir vasıf iktisap ederler. Bunlar, servise ait hatalardır ve ancak idarenin mes'uliyetini davet ederler. Memurun eşhası salisenin yaralanmasını intaç etmiş olan hafif kusurları, şahsî hata teşkil etmez ve hiçbir zaman şahsî hata mahiyetinde olamaz. Binaenaleyh hiçbir zaman ihtiyatsızlıkla yapılan mecruhiyet cürmünün unsuru olamazlar.

— İdarî tasarruflara dahil olan şahsî hâdiseler. —

Çok defa, şahsî hâdiseler, memurun ifa etmiş olduğu İdarî tasarruftan maddeten tefrik edilebilir. O zaman adlî salâhiyet, kolaylıkla ve müşkülsüz olarak cari olur. Şahsî.hâdisenin maddeten tefrik edilemeyecek derecede İdarî tasarrufa bağlı olması takdirinde, mesele daha ziyade nezaket peyda eder. Tabiri diğerle, cürüm telâkki olunan tasarruf, vazifevî tasarruftan tamamen ayrı bulunduğu ahvalde, şahsî hâdiseyi tefrik etmek kolaydır. Meselâ belediye reisi, belediye dairesine intihabat listesinin tadil edildiğini mübeyyin bir liste talik ettiği zaman, hatta listelerden isimleri çıkarılanların ne sebebe mebni çıkarılmış olduklarını zikretse de vazifesine ait bir tasarrufta bulunur. Fakat kendisine verilmiş olan talimatla derpiş edilen bu neşriyat ile iktifa etmiyerek sokaklarda herhangi bir müntahibin müflis olduğundan dolayı intihabat listesinden bihakkin ihraç edildiğini ilân ettirecek olursa bu şahsî bir hata teşkil eder. (İhtilâf mahkemesi, 4 Kânunuevvel 1987). Bu son halde hatayı teşkil eden tasarruf, (sokaklarda normal olmıyan bir şekilde ilân) maddeten İdarî tasarruftan ayrıdır. Şahsî hatalara ait olan misaller de çoktur. (İhtilâf mahkemesi, 2 Haziran 1908 ilâh...). Fakat birçok ahvalde şahsî hatanın İdarî tasarruftan maddeten tefriki mümkün olamaz. Bu gibi ahvalde suç olan hâdiseler tasarrufa dahildir.

Bu takdirde onu tasarruftan ayırmak daha müşkülleşir. Maamafılı mahkemeler nezdinde memurun mes'uliyeti mevzuubahs olabilmek için idarî tasarrufa dahil olan hâdiselerin, o tasarruftan manen ayrı bir şahsî hata göstermeleri icap eder. Mösyö Duguît bu noktai nazarı kabul etmez, (İdarî tasarruftan tefrik edilebilen şahsî bir hâdiseler yoktur ki, bunda memurun mes'uliyetini davet edecek şahsî bir hata bulunabilsin. Bu nakabili itiraz bir keyfiyettir.) Fa-

kat Duguit hemen şu ciheti de ilâve eder ki, adlî mahkemeler bu şahsî hatayı araştırmak ve tenkil etmek salâhiyetine malik değildirler. Çünkü bu araştırma İdarî bir tasarrufun takdir ve tenkidini istilzam eder. Aleyhinde kat'î bir içtihat mevcut bulunan bu tez, bize göre, şayanı kabul değildir. “İdarî tasarrufta mütedahil, mündemiç şahsî hata yoktur.” İdarî tasarrufta mündemiç birtakım hâdiseler olabilir ki bunlar, o tasarruftan manen ayrı olan şahsî bir hatayı ortaya atabilirler.

İdarî tasarruflar ve memur tarafından irtikâp edilmiş olan hata arasındaki tefrik birinci faraziyede olduğu kadar bu faraziyede de yapılabilir. Fakat, idarî tasarruftan maddeten ayrı hâdiseler vasıtasile vücut bulacak yerde, tasarruftan manen ve fikren kabili tefrik olan hata, burada tasarruflara dahil hâdiseler ile vücut bulur. Şu halde gerek sonuncu ve gerek birinci halde İdarî tasarrufa dokunmaksızın şahsî hatayı tefrik etmek mümkündür. İdarî tasarrufa gelince: Bu tasarruf bütün neticelerini muhafaza edecek ve bunu meslek haricindeki bir tasavvurla yapmış olan kimse, adlî mahkemeler huzurunda bu hatası dolayısıyla bais olmuş olduğu hasarın mes'uliyetini taşıyacaktır. Memurun suinyeti ister sabit olsun, isterse beceriksizliğinin ağırlığıyla farzedilmiş bulunsun, İdarî tasarruftan filen tefriki kabil ve ondan ayrı olarak takdiri mümkün bir hâdiseye olacak ve o andan itibaren adlî mahkemelerin salâhiyeti haricinde kalamayacaktır. Mösyö Duguit, başka şekilde muhakeme ederek bir çıkmaza sapmıştır. Bu müellife göre, vazifevî tasarruflara tedahül eden şahsî hatalarından dolayı memurlar mes'ul tutulacaklardır. Fakat adlî mahkemeler bu hatayı ne tebyin ve ne de tenkil edemeyeceklerdir. Bu suretle bizzat İdarî bir tasarrufa temas etmiş olacaklardır. Çünkü zarar gören hususî şahıslar silâh-

larından tecrit edilmiş bir vaziyete düşeceklerdir. Çünkü idarî mahkemelerin memurların şahsî hatalarını takdir etmek salâhiyetleri yoktur. Mösyö Duguit'i bu halde salâhiyet meselesinin menfî ihtilâf meseleleriyle iştigal eden ihtilâf mahkemesine sevkedileceğini ve şayet bu mahkeme bu hususta adliye otoritesinin salâhiyetini kabul edecek olursa, mahkemelerin bidayette hüküm vermekten imtina etmiş oldukları mesele hakkında serbestçe hüküm verebileceklerini söylemek suretile her şeyi telif etmeğe çalışmıştır. Fakat ihtilâf mahkemesi salâhiyet yaratmaz. O, yalnız salâhiyet tayin eder. Menfî ihtilâf hakkında adlî otoritenin sa- iâhiyettar olduğuna hüküm verdiği zaman, ihtilâf mahkemesinin yaptığı şey, hakikat halde adlî otoritenin bu meseleyi elinde tutması lâzımgeldiğini ve gayet böyle yapmamış ise bunun hukuk kaidelerinin yanlış tatbikinden mûmbais bulunduğunu beyan etmekten ibarettir.

İdarî tasarruflara dahil meseleler üzerine müesses mesuliyet davalarını adlî otoritenin rüiyete kendisini salâhiyettar görmüş olduğu ve fakat bu tasarruflardan manen tefriki kabil olan hataları meydana çıkarmış bulunduğu ahval çoktur. İşte bir iki misal: 1. — Bir nahiye müdürü, kendilerine aidiyeti nahiye tarafından mucibi münakaşa görülmüş olan bir toprak üzerinde ve bir ırmak boyunda eşhası hususiye tarafından inşa edilmiş olan bir duvarı yıktırmağı bir kararname ile emreder; ve bu emirnameyi icra ettirir. ihtilâf mahkemesi bu meselede nahiye müdürüne karşı açılan tazminat davasını rüiyet hususunda adlî mahkemeleri salâhiyettar tanır. Zira nahiye müdürü kendi vazifesi dahilinde olmyan birtakım İdarî tasarrufları ifa ederken şahsî bir hatada blunmuştur. (İhtilâf mahkemesi, 24 Kânunuevvel 1924). 2. — Bir nahiye müdürü medeni bir cenaze merasimi esnasında kiliselerin çanlarının çalmasını

emreder. Nahiye müdürünün tasarrufu idaridir.

Şûrayı Devlet bu tasarrufun idarî vasfını tanır. Çünkü bu nevi kararlara karşı vazifei muayyenei kanuniyeyi tecavüz iddiasile vuku bulacak müracaatleri mesmu olduğuna karar vermiştir. (Şûrayı Devlet kararı, 8 Temmuz 1910). Fakat bu İdarî tasarruf ahval ve şeraite göre nahiye müdürünün şahsî bir hatasını ortaya çıkarabilir. Meselâ nahiye müdürü böyle bir tedbiri mahallî teamüllerin haricinde olarak, sırf iyi bir idare kaygusuna yabancı olan amillerin tesiri altında bu işi yapmış olursa, böyle bir niyet ve tasavvur İdarî tasarruftan tefrik edilebilen bir vakıadır. Ve binaenaleyh nahiye müdürünün hatası adlî mahkemeler tarafından takdir olunabilir, (İhtilâf mahkemesi, 22 Nisan ve 4 Haziran 1910.) Fakat çanı çalan adam nahiye müdürünün emrine itaat etmekten başka bir şey yapmamış olduğundan ve kendisine suiniyet izafesi mümkün bulunmadığından bu dava haricinde kalır.

Bütün bunlardan şu neticeyi çıkarmak lâzımdır. Şahsî bir hata mevcut oldukça ve bu hata görülür ve İdarî tasarruftan alelâde bir düşünce ile tefriki kabil olursa bu hatanın takdiri adlî mahkemelere aittir. İster idari tasarrufa dahil hâdiselerin neticesi olsun, ister haricî hâdiselerle tezahür etmiş bulunsun.

— Bir memurun tasarrufunun kanunsuz olduğu nasıl anlaşılır?

Ekseriya, bir tasarrufun kanunsuz oluşu onun idari vasfını nez'etmediği söylenilir. Şu itibarla ki, tasarrufun kanunsuzluğuna rağmen bu tasarrufu yapmış olan memurun mes'uliyetini takdire muhakkak adlî mahkemeler salâhiyettar değildirler. Diğer taraftan kanunsuz bir tasarruf oluşu, memurun aleyhine bizzarure onun

mes'uliyetini icap ettiren şahsî bir hâdise değildir. İdarî tasarruf kanunsuz olsa ve hatta iptal edilmiş olsa bile idarî mahiyette bir hareket olarak kalır. — ki, adlî mahkemeler, idarenin mes'uliyeti mevzuubahs olduğu takdirde bunları rüiyet edemezler. Ve keza herhangi bir memur şahsî bir hâdise dolayısıyla muahaze edildiği yani bu memurun şahsî mesuliyeti mevzuubahs olduğu zaman, bu tasarrufların neticelerinitakdir edemezler. Bu mealde bir çok mukarrerat ittihaz edilmiştir. Bu suretle işi meydana çıkaracak diğer her türlü ahval ve şerait haricinde ve cezaî bir müeyyidenin mevcut olmaması takdirinde mecburî idarî icra yolunu kullanan bir memur şahsî bir hatada bulunmuş olmaz. Hukukî içtihat, mecburî İdarî icranın ne gibi ahval ve şerait altında istimal edilebileceğini tayin etmiştir.

(İhtilâf mahkemesi 2-5-13 20-Kânunuevvel-1902)

Müstaceliyet hali müstesna, suç, cezaî müeyyideyi istilzam ettiği takdirde, İdarî mecburî icra usulüne müracaat olunamaz. Fakat bundan bir memurun, bir idarî tasarrufu zecir tarikile ve bu tarikin ihtiyarına müsaade edilmiş olduğu ahval haricinde mevkiî tatbika koymasından şahsî bir hata irtikâp etmiş olduğu manası çıkmaz. Ekseriya meseleye müteallik huku'kî müşkülât ile izah edilebilen hizmete müteallik bir hatadan başka ortada bir şey yoktur. Ve bu hataya meydan vermiş olan hadiseler, binmetice bunların dahil bulundukları İdarî tasarruflardan tefrik edilemezler. Aynide idarî bir tasarrufun şekle ait noksandan dolayı iptal edilmesi bizzarure bu aktin faili olan kimsenin şahsî mes'uliyetini ortaya çıkarmaz.

— İctihat misalleri. Şahsi hâdisenin bulunmadığı haller. —

Yukardaki fıkralarda zikretmiş olduğumuz haller haricinde misal olarak atideki hususları zikredebiliriz. Bu hususlarda adlî salâhiyet, bertaraf edilmiştir. Çünkü memura tahmil edilecek şahsî bir hâdiseye yoktur. 1 — Yanlış bir talimat dolayısıyla bir telgraf memurunun mazeret kabul edilebilecek yanlışlığı yüzünden bir bahisçi vaktinde at koşusu (meydanına telgrafla emir veremiycek olursa bu memur hakkındaki mes'uliyet davası adlî mahkemeye sevkedilemez. (İhtilâf mahkemesi 9-Kânunuevvel-1899)

2 — Adlî mahkemeler erkânı askeriye tarafından maiyyetlerine verilen tahsis emirlerinin şümülünü takdir (salâhiyetine malik değildirler. Meselâ, sivil bir hasta, askerî bir eczacı aleyhine davaya kıyam ederek kendisini fna şerait altında bir radyo tedavisine tâbi tutmuş olduğumu ve binaenaleyh eczacının mes'ul edilmesini dava ettiğini, eczacı da kendisine verilmiş olan emir dairesinde hizmetini ifa eylediğini, makamı itirazda söylese.

3 — Gene meselâ bir posta müvezzii ağır bir hata teşkil ethiyyen bir dikkatsizlik yüzünden herhangi bir mektubu yanlış bir adrese götürecektir olursa, bundan mütevellit davayı gene adliye mahakimi rüyet edemez. (İhtilâf mahkemesi 19-Teşrinisani-188il)

4 — Nihayet temyiz mahkemesi ölen bir askerin ailesi tarafından o askeri tedavi etmiş olan doktor aleyhine, yanlış bir teşhis yapmış olduğunu ve ilâçlarının tesirsiz bulunduğunu ileri sürmekle iktifa ederek açacakları davayı da adlî mahkemeler göremezler.

— **İçtihat misalleri. Şahsî hâdisenin bulunduğu haller.**

1 — Birçok ahvalde bilâkis bir şahsî hâdisе mevcut bulunduğunun iddia edilmesi dolayısıyla adlî mahakim, bu ahvale ait deaviyi rüyet etmek salâhiyetine maliktir. Meselâ, bir askerin ailesi tarafından bir doktor aleyhine açılan bir mes'uliyet davası. Bu davada doktora gayet ağır bir hata isnat olunur. Meselâ hastayı tedavi etmekten imtina ederek hapsedmesi.

2 — Gene hususî bir şahıs tarafından bir pre/fe aleyhine, dolandırıcılıkla ve demiryolları nizamnamesine muhalefetle itham etmek suretile kendini müddeiumumiye vermiş olmasından dolayı açılan dava. Bu davayı rüyete de adlî otorite kendini salâhiyettar görmüştür. Prefenin bu hareketi, o şahsı hususî aleyhine kurulmuş hakikî bir tuzak teşkil etmektedir. (İhtiâlf mahkemesi 14-Kânunuevvel-1925).

3 — Nihayet kuvvei umumiye mensup memurlar kendileri tarafından tevkif edilmiş olan bir kimseye karşı haşinane muameleler icrası da bu kabildendir. Bu haşinane muameleler tevkif esnasında yapılmış olmayıp polis merkezinde yapılacak olursa: Bu halde memurlara karşı açılan mes'uliyet davası bihakkin mahakimi adliyyeye sevk edilir. Zira tu harekette şahsî hâdisе vardır, (İhtilâf mahkemesi, 25 şubat 1922)

Şahsî hâdisе muallel olduğu takdirde, refereler hâkimi, hadiseleri tahkik ve nolktai nazarını vermek için bir mütehasıs tayin etmek salâhiyetine maliktir.

Nazırlar aleyhinde yapılan takibat

— Cezaî takibat — 16 Temmuz 1871 tarihli Kanu-

nu Esasinin 12 inci maddesi söyle diyordu: Reisicumhur ancak meb'usan meclisi tarafından itham ve âyan meclisi tarafından muhakeme edilir. Nazırlar, vazifei memurelerine müteallik hususattan dolayı meb'usan meclisi tarafından itham edilirler. Bu takdirde onun da muhakemesi ayan meclisi tarafından icra edilir. Bu maddenin iki kısmı arasında yapılacak bir mukayeseden şu netice çıkar ki, nazırlar hakkında cezaî muhakeme yapmakta, yalnız adalet hotkuru kazası salâhiyettar değildir. Bunlar alelade ceza mahkemeleri huzurunda da muhakeme olunabilirler.

1 — İtham edildikleri kanuna muhalif hareket, ifayı vazife esnasında olmadığı zaman.

2 — Aksi halde meb'usan meclisi, nazırları âyan meclisi huzurunda itham etmeği muvafık bulmadığı takdirde.

Umumiyetle kabul edilmediğine göre, 16 Temmuz 1875 tarihli kanunun 12 inci maddesinde kullanılmış olan (cinayet tabiri) cürümleri ihtiva eder. Binaenaleyh Divanîâli, meb'usan meclisi tarafından keyfiyet kendisine tevdi edildiği zaman, bir nazırın ifayı vazife esnasında irtikâp etmiş olmakla itham edildiği ve kanunun cürüm ve cinayet olarak kabul ettiği cürüm ve cinayetlere ait davaları rüiyet edebilir.

Divanîâlinin, birçok defalar iddia edildiği veçhile, kendisinin devlete muzır ve hileli olduğuna hükmeylettiği ef'al den dolayı, nazırları, cinayetle itham ve gene kendisinin intihajp eylediği keyfi cezalarla, bu ef'al hiçbir hükmü kanun tarafından derpiş ve haklarında ceza tertip ledilmemiş olduğu halde, tecziye etmesi mümkün müdür?.,

Bu mesele çok ihtilaflıdır. Ve böyle olmasında da şaşır-

lacak bir şey yoktur. Nazırlar kanunun himayesine mazhar olan vatandaşlardır. Asrı (ceza hukuku, hususî bir metnin tayin ve tecziye etmediği hadiselerin cezaî takibata mahal yermesine ve tenkiline muarızdır. Aynı zamanda hâkimlerin kendiliklerinden keyfî birtakım cezalar tertip etmelerine de muhaliftir.

Bütün Fransız Kanunuesasîlerinin temeli olan 1789 Hukuku Beşer Beyannamesi böyle bir nazariyeyi şu tabirlerle takbih ve reddetmektedir. Hiçbir kimse cürümden mukaddem tanzim ve neşredilmiş olan ve kanunî bir (surette tatbik edilmekte bulunan bir kanunun haricinde hiçbir suretle mahkûm edilemez. Bizim aleyhinde bulunduğumuz tezin taraftarları yegâne delil olarak, parlâmento ananesini ileri ısırimektebedirler. Bu an'ane ise meşkûttür. Böyle bir delilin ceza hukuku ve asrî âmme hukukunun en kat'î prensiplerini akamete uğrattırmak için kâfi olmadığı kolaylıkla kabul edilir.

Maamafih Divanıâli 1918 senesinde malvy meselesinde bu tehlikeli yola sapmıştır. Ayan meclisi bunun müfteriyane bir surette itham edilmekte olduğu hıyaneti vataniye hadiselerinden kendisini tebriye ettikten sonra, ona karşı memuriyetine ait vazifelere muhalif harekette bulunmuş olmakla itham etmiş ve hiçbir ceza kanunu tarafından derpiş edilmiyen nefî cezasını, keyfî olarak vermiştir.

— Hususî şahıslar tarafından nazırlar aleyhine ikame olunan hukuk davaları. —

1791 tarihli kanunun 31 inci maddesile diğer bir takım kanunların mevaddı mahsusası metinlerine nazaran, teşriî meclis tarafından nazırla-

rın ithamı, onlar aleyhine hususî şahıslar tarafından açılacak hukuk davalarının şartı mütেকaddimidir. Heyeti teşriye kararile, itham edilen her nazır hakkında, zarar gören vatandaşlar zarar ve ziyan davası ikame edebilirler. Bu hüküm sekiz senesi kanununun 75 inci maddesinin ne sebebe mebni eşhası hususiyeinin memurlar aleyhindeki davalarının mahkemelere sevkedilebilmesi için Şurayı Devletin (mütেকaddim mezuniyetini şart koyarken, yalnız nazırlardan gayri memurlardan bahsetmiş olmasını izah eder. Çünkü nazırlar için mesele, teşriî heyet tarafından mütেকaddim bir ittihamın mecburî olması şeklinde halledilmişti.

Fakat bu metinler ilga edilmiştir. Ve bütün teşriî teşebbüslere rağmen yerlerine başkaları konmamıştır. Esasen 19-Eylül 1-1370 tarihli kararname, her derece memurlar aleyhindeki takibatı işkâl edecek olan bütün umumî ve hususî kanun hükümlerini ilga etmiştir. Halihazırda nazırlar, bu tarihtenberi (hususî şahıslara karşı diğer memurların bulunduğu mevkededirler. Yani vazifelerine ait hatalardan dolayı değil, fakat şahsî hadiselerden dolayı mes'uldürler ve adlî mahkemelere tabidirler, (İhtilâf mahkemesi kontrolü müstesnadır.) Bu husustaki içtihat pek kat'î değildir. Hatta hukukî takibatın, meb'usan meclisi tarafından mütেকaddim bir ittihamname olmayınca yap i lam i yaca ğ i suretindeki fikirde, meclis, hazırları Divanîali huzurunda itham etmese' bile, hususî şahısların hukukî davalarını ceza veya cinayet mahkemelerinde takip edebilirler.

— Nazırların devlete karşı mes'uliyetleri.—

Bu mesele çok karışıktır. Sebebi de şüphesiz ki, nazırların idarelerindeki büyük hatalarından dolayı siyaseten devle-

tin hukukî takibatına maruz kalmalarını tasavvur etmenin müşkül olmasındandır. Parlâmento âdatı bu noktada ahvali fevkalâde müstesna olmak üzere fırkalarla devlet adamlarının yekdiğerini korumalarını amildir. Bunlardan kat'ı nazar, prensipler diğerk memurlar için takarrür etmiş olan keyfiyet ile hemahenk ve vazıh bi hal sureti bulmuştur.

Laferriere bu müşkülü şöyle halletmiştir. Kanun, nazırların medenî mes'uliyetini ilân ettiğı takdirde, bu meseleyi usulün fıkdanı dolayısıyla bil'amel tatbik etmek mümkün olmaz. Bu ahval haricinde metin fıkdanından dolayı nazırların mes'uliyeti yoktur. Nazırın bir cinayet veya cürümden dolayı cezaî takibata duçar olması hali müstesnadır. O zaman devlet müddeii şahsî mevkiine geçerek zarar ve ziyan ister ve elde edebilir. Bu son nokta, bizim na zarımızda şüpheden azadedir. Fakat âlim müellifin nazariyesinin diğerk kısmını kabul edemeyiz.

25 Mayıs 1911 tarihli Bütçe Kanununun 151 inci ve 152 inci maddeleri şöyle diyor: Nazırlar, kendi mes'uliyetleri altında krediler haricinde sarfiyatta bulunamazlar. Maliye nazırı, yine kendi mes'uliyeti altında muayyen, hududu geçen tediyaı emredemez. Yalnız ahvali fevkalâde ve müstacele ve bilâhare kanuna tahvil edilmesi icap eden kral iradeleri müstesnadır. Yine 15 Mayıs 1850 tarihli kanunun dokuzuncu maddesi, kanunen bir kredi açılmadıkça hiçbir masrafın emrü tediye edilemeyeceğini tesbit etmektedir. Kredisiz her türlü masraf veyahut kredinin haricindeki masraf kısmı nazırın şahsına tahmil edilir. Nazırların mes'uliyeti prensipi bu şekilde mevzuubahs olmasına nazaran, devlet nazırlar aleyhinde hangi mahkemeye müracaat edebilir. Adlî mahkemelerin bu işte salâhiyettar olmadığı muhakkaktır. Laferriere'in dediğı gibi,

mezuniyet verilmemiş olan masrafların tesviyesini gayri kanunî surette emretmek bir hata ise, bu hata İdarî bir hatadır, ve hukuku umumiye taallûku yoktur.

Tediye emri mahiyeti itibarile İdarî bir tasarruftur. Ve nazır vazifesinin esaslı bir salâhiyetlerindendir. Bütçe kanununa muvafık olsun olmasın, mahkemeler, bu tasarrufu rüiyet edemedikleri gibi hazine için tevhit edeceği neticeleri de münakaşa edemezler.

Divanı muhasebat ta bu hususta salâhiyettar değildir. Çünkü bunun hakkı kazası ita âmirlerine şamil değildir. Divanı âlilerin de bu hususta salâhiyetleri yoktur. Zira o da, ancak nazırların cinai ef'ali hakkında hüküm vermeğe salâhiyettar olup, krediyi tecavüz etmek gibi İdarî hususat hakkında hüküm veremez.

Yalnız İdarî mahkeme kalır. Laferriere onun da salâhiyetini tanımaz. Çünkü şûrayı devlet meseleye ancak bir deyin kararnamesi veya nazır aleyhinde isdar olunmuş bir cebir emirnamesi ile vaz'ı yet edebilir. Halbuki bu usul, muhasipleri, müteahhitleri, mültezimleri ve emvali emiriye vazûliyetlerine şamil olur ise de bir hata yüzünden devleti zarara sokmuş olan âmiri italara ve idare edenlere şamil olamaz. Fikrimizce hata buradadır. Kanun bir hakkın mevcudiyetini kabul ettiği zaman onun temini için lâzımgelen şekili de yaratır.

Asrî Fransız hukukunda her hakkın hizasında bir icra vardır. Eski Roma hukukunda olduğu gibi muhakeme usulleri artık hakka hâkim değildir. Binaenaleyh kanun, bazı ahvalde nazırların mes'uliyetini kabul ve ilân edince meşguliyet birtakım muhayyel usul müşküllerinin arkasına gizlenip kanunun tatbikine mâni teşkil edemez. Fazla olarak hali hazırda böyle bir usul de mevcuttur. Çünkü 13 Nisan 1898 tarihli kanunun 54 üncü maddesi nazırları bü-

tün devlet medyunlarına veyahut nazırlara karşı icra ilânları isdar etmek hakkını vermiştir. Binaenaleyh nazırlara karşı bu nevi ilâmlar isdar olunabilir. Yalnız nazırların şûrayı devlete müracaat ederek itiraz etmek hakları vardır. Hususî kanun metinlerde hâzineye karşı hukukan mes'ul tutan hâdiseler haricinde nazırlar, hangi nisbet dairesinde hatalarından dolayı devlete karşı mes'uldürler? Fikrimizce, onlar hakkında diğer memurlardan farklı bir vaziyet yoktur. Aynı salâhiyet ve esas kaideleri, bunlar hakkında da tatbik olunur. Yalnız şunu söyleyelim ki, devletin kendi nazırlarına karşı mes'uliyet iddiası, diğer memurlara karşı olduğu gibi, İdarî mahkemelere aittir. Halbuki Mösyö Hauriou, bilâkis adli mahkemelere temayül etmektedir.

**Devlet namına, departmanlar ve nahiyeler namına
memurlar aleyhindeki takibat.**

— Muhasip veya muhasip muavinlerinin mes'uliyetleri. —

Emvali emîriye muhasiplerine ait kanun, bir mes'uliyet sistemi ihdas etmiş ve aynı zamanda cebir yolile tahsilât için birtakım hususî usuller vazetmiştir.

Muhasebeciler hakkında vaziyetlerin icabına göre muvazi iki kaza mercii; karar ittihaz edebilirler. Divanı muhasebat, bunların muhasebelerini rüyet edecek, hesapların maddî unsurların tetkik edecek ve zimmetli hesap memurları hakkında, icap ettiği takdirde, her türlü mahkûmiyetlere karar verebilecektir. Divan, muhasebeciden ziyade onun hesabâtı hakkında itayı hükmeder. Divan, muhasebecinin hattı hareketi hakkında ve hesabâtın idaresi esnasında gerek şahsî hataları ve gerek âmirlerinin ve ma-

iyetindekilerin hataları yüzünden davet etmiş olduğu mes'uliyetler hakkında karar vermeğe salâhiyeti yoktur. Bu takdirde nazır, muhasebeci hakkında, zimmet ve binnetice tazyik kararnamesi isdar etmek suretile, hakka muvafık addettiği tedbirleri ittihaz edebilir. Muhasebecinin, ihtilâfı halletmesi için, devlet şûrasına müracaat etmeğe hakkı vardır. (Laferriere). Bazı kanunî hükümler, birtakım memurların devlete karşı olan nakdî mes'uliyetlerini tanzim ve tensik etmiştir. İşte 8 inci senenin 28 Nivose tarihli kanununun 12 inci maddesi, harp komiserlerinin nakdî mes'uliyetlerini tesbit etmektedir; 16 Mart 1882 tarihli kanunun 11 inci maddesi kolordu kumandanlarının, şube müdürlerinin mes'uliyetlerini tesbit etmektedir. 27 Ağustos 1828 tarihli emirnamenin 82 inci maddesinin 2 inci fıkrası, müstemlekât valilerinin mes'uliyetini tayin etmektedir. Bu muhtelif hallerde nazırların iade ve tazminat kararlarına karşı, tarafeynden herhangi biri tarafından vuku bulacak müracaatlerin mehakirni idariye tarafından rüyet edilmesi tabiidir.

Nihayet şurasını da unutmamalıdır ki, emvali emîriyeyi idare eden muhasebeciler, divanı muhasebatın hakkı kazasına tâbi olmakta yalnız değildirlir. Divan, vekâletsiz olarak emvali emîriyenin idaresine karışan bütün şahıslara (valiler, nahiye müdürleri, eşhası hususiye) de şamildir. Bu ahvalde divanı muhasebat, bu şahısları filen muhasip addederek yolsuz işlerini rüyet ve itayî hükmeder.

— **Tenkil tarikile yapılan takibatta devletin hukuku.** —

Bir memur, vazifesini ifa sırasında irtikâp yapmış veyahut vazifesine müteallik herhangi bir cinayet veya cürüm işlemiş olmakla itham edildiği ve bundan dolayı

devlet doğrudan doğruya ve maddeten mutazarrır oldukları zaman, müstelzimi mücazat bir hareket yüzünden zarar gören herkes gibi, müddei şahsî olarak ceza mahkemesine müracaat ve zarar ve ziyan talep etmeğe hakkı vardır. Bu takdirde adlî salâhiyet, şu fikre istinat eder: Cezaları tatbik hususunda salâhiyettar olan tenkil mahkemeleri kendilerine tevdi edilen bu gibi müstelzimi mücazat hareketlere müteallik şahsî davaları da rüiyete salâhiyettardır. Bu, Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununun 3 üncü maddesinin takibatı cümlesindendir.

— İta âmirleri ile muhasip olmıyan diğer memurların mes'uliyetleri — umumi mülâhazalar. —

Yukarda mevzuubahs edilmiş olan metinler, (fıkra: 134) ita âmirleri ve devlet hesabına emvali emîriye veya levazımı saireye vazîliyet olmıyan idare edenler ile ajanlar gibi muhasip bulunmıyan memurların mesuliyetleri bahsinde kabili tatbik değildir. Binaenaleyh hataları yüzünden hâzineyi mutazarrır ettikleri takdirde devlete karşı bu memurları nakden mes'ul tutmak mümkün müdür, meselesi tamamen mevcuttur. Devlet şûrası, bunu şimdiye kadar daima menfî olarak halletmiştir. (Şûra kararı, 28 Mart 1924). Hiç şüphesiz memurların hazine için maddî zararı mucip hataları, diğer bütün hataları gibi yapanlar için inzibatî mes'uliyeti daidir.

Beceriksizlikle, ihtiyatsızlıkla veya suinîyetle hâzineyi ziyana uğratan memur, işten el çektirilmek veya azlolunmak tehlikesine maruz kalır. Fakat hususî bir kanun hükmü mevcut değil ise bu memurlar hataları dolayısıyla devleti izrar ettikleri zaman devlete karşı nakden mes'ul olmazlar. Bu sureti hal, yalnız tahlil edeceğimiz içtihat

tan değil, belki 21 Temmuz 1885 tarihinde devlet şûrası maliye dairesinin vermiş olduğu bir reyden menbainı almaktadır. (Dallos). Bu kararda şöyle deniliyor: “Devletin, memurlar tarafından vazifei memurelerini ifa esnasında ika edilen zararlardan dolayı o memurlardan tazminat talebine hakkı olabilmesi ancak kanunun ahkâmı sarihâsile muayyen ahvali hususiyede mümkün olabilir. Bu içtihadı ekser müellifler tasvip etmişlerdir. Mösyö Beke eserinde diyor ki: Memurlar ağır ve şahsî hatalarından dolayı devlete karşı nakden mes’uldürler ve adlî mahkemeler bu mes’uliyeti rüyete salâhiyettardır. (Laferriere ilâh) Burada pek bariz bir hususiyeti tenvir etmek icap eder: Hükümet memurlarının devlete karşı mes’uliyetleri keyfiyeti, umumiyetle bir usul meselesi dolayısıyla mevzuubahs olmuştur. Nazır, bu mes’uliyeti amelî surette ortaya koymak için, zimmet kararnameşi usulünü kullanıyordu. Bu kararnameye karşı, memur, şûrayı devlete müracaat ettiği zaman şûra da bu usulün muhasip olmıyan bir memura tatbik edilebilmesine itiraz ediyordu. Bu noktada muvaffak olması tabî idi ve bu memurların devlete karşı nakdî mes’uliyetleri olmaması kaidesi bu usul meselesi sayesinde içtihadı dahil oldu. Bilhasisa 28 Haziran 1895 tarihli kararname, nazırların ancak muhasiplerle, mültezimler, müteahhitlerle emvali miriyeye vazîüyet olan memurlara karşı zimmet kararnameleri usulüne tevessül edebileceklerini hatırlatmakla iktifa eylemektedir ve istinafen müracaat eden memurun bu sınıflardan birine mensup olmadığını görerek meselenin esasına temas etmeksizin kararnamayı iptal eder. Hükümet komiseri Mösyö Jagerschmidt’in mülâhazatı ve mütaleatı bir mukaddeme şeklinde baş tarafına konulmuş olan 4 Kânunuevvel 1891 tarihli bir kararnamede devlet şûrası, bilâkis, meselenin esa-

sı hakkında sarahatle kararını verir ve evvelki içtihadını kat'iyetle teyit eder.

Hususî bir kanunun nazıra, o zamana kadar malik olmadığı istirdat usulünü bahşeylediği ve binnetice devlet tezinin bir usul vasıtasile bertaraf edilmesine artık imkân kalmadığı bir devrede mesele yeniden mevzuubahs olmuştur. Filvaki 13 Nisan 1898 tarihli kanunun 54 üncü maddesi, nazırlara devletin bütün borçlularına, hatta bunlardan muhasip olmıyanlarına karşı icra ilâmı şeklinde hüccetler çıkarmak hakkını bahşetmektedir. Nazır, bu usulü bilâvasıta vergiler müdürlerinden birinin, hâzineye bais olmuş olduğu zannında bulunduğu zararı mumaileyhe yükletmek için kullanmıştır. Usulen doğru olan ve böyle olduğu devlet şûrasınca tasdik olunan kararı, esas itibarile feshedilmiş ve esbabı mucibe olarak hiçbir hükmü kanununin bu kabîl bir memuru, idare etmek vazifesini ifa eylediği sırada, göstermiş olduğu ihmâl dolayısile nakden mes'ul tutulmasını âmir bulunmadığını göstermiştir. (Şûra kararı, 24 Teşrinisani 1916).

Zikri geçen 28 Mart 1924 tarihli kararname, memur tarafından irtikâp edilmiş hatanın aşikâr olması faraziyesinde, bu içtihadı teyit etmiştir: Devlet şûrası, idarenin devlet tarafından hataya kurban giden adamın ailesine verilmiş olan tazminatı mücrim memurdan istirdat edebilmesini kabul etmemiştir. (Mesele, şu idi: Harp esnasında bir ihtiyat zabitanın mücrimane hafifliği yüzünden suçsuz bir vatandaş kurşuna dizilmişti.)

— **Nahiye memurlarının mes'uliyeti hakkındaki içtihat.** —

Devlet memurları, mevzuubahs olduğu zaman memurların nakdî mes'uliyeti meselesini daima menfî ola-

rak halletmiş olan içtihat, nahiye memurları ve bilhassa nahiye müdürleri mevzuubahs olduğu zaman bilâkis meseleyi müspet bir surette halletmeğe meyleder. Adlî mahkeme, nahiyeler tarafından müdürleri aleyhine, şahsî hâdise ileri sürülerek açılan mes'uliyet davalarını rüyetle salâhiyettar addedilmiştir. Birçok ahvalde bu mahkemeler, bu memurlara vekâlet nazariyesini tatbik etmişlerdir. Bilhassa onları, Kanunu Medenin 1992 inci maddesini tatbikan, ancak ağır hatalarından dolayı mes'ul etmişlerdir; çünkü onlar ücretsiz olan vekillerdir.

Bu içtihat, hiç olmazsa salâhiyet meselesinde, ihtilâf mahkemesinin eski bir kararı ile takviyet bulmakta ise de bizce iki hata ile şaibedardır: Evvelâ devlet ile nahiyeler arasında, salâhiyet noktai nazarından, fark gözetmeğe mahal yoktur. İdarî salâhiyet, millî olsun, departman veya nahiyelere ait bulunsun âmmе hizmetlerine müteallik tasarruflardan ve muamelelerden mütevellit ihtilâfları ihtiva eder, içtihat, bu şekilde tebellür etmiştir. (Şûrayı devletin muhtelif kararları ilâh...) Diğer taraftan hususî vekâlet kaideleri, idare ile memurları arasındaki münasebetlere kabili tatbik değildir (Laferriere).

Arkası var

Çeviren: **İbrahim Ali Erberk**

İdarenin kazaî murakabesine ait muhtelif sistemler

IV — Yugoslav sistemi

Yazan: **Roger Bonnard**

Bordeaux Üniversitesinde İdare Hukuku Profesörü

Sistemin genel karakterleri.

Bugün Yugoslavya'da mevcut olan idarî mahkemeler sistemi Fransız sistemine en ziyade yaklaşan bir sistem olmak hususiyetini göstermektedir. Bununla beraber Fransız sisteminin tam bir mahsulü değildir. Oldukça bariz farklar ,bu iki sistemi birbirinden ayırır.Bu farklar yüzünden bazı hususlarda Fransız sisteminden daha ziyade idarî mahkemeler sistemine yaklaşmakta, öte yandan da bu tip sistemden, Fransız sisteminden daha fazla uzaklaşmaktadır.

Evvelâ, Fransa'da olduğu gibi, Yugoslav idari mahkemeler sistemi devlet şûrası ve mıntaka idare mahkemelerinden mürekkep iki derece kazayı ihtiva eder. Fakat bu mıntâka mahkemeleri Fransız idare heyetleri gibi, basit vazifelere malik hâkimler değildir: Hiç olmazsa, muayyen bir mikyasta idari mesailde Droit Commünün birinci merhalesini teşkil eder. Bundan başka devlet şûrasının ve mıntaka mahkemelerinin azalan, hususî vaziyetleri hususunda tamamen hâkim sıfatını kazanmışlardır. Yalnız bu vaziyet 1929 daki diktatörlük rejiminde bir tevakkufa uğramış, fakat 1931 teşkilâtı esasiyesi ile tahakkuk ettirilen meşrutî rejimde bu hal idame edilememiştir.

Bunun aksine, devlet şûrasının ve mıntaka mahkemelerinin salâhiyetleri idari tasarrufların iptal davalarına tahdit edilmiştir. Tam kaza salâhiyetlerine malik değildirlir. Fakat idari mahkemelerin, idari tasarrufların kanuna uygunluğu hakkında hüküm vermek hususundaki salâhiyeti sübjektif hakların ihlâli halinde tahdide uğramış değildin Bu keyfiyet Yugoslav sistemini Alman sisteminden uzaklaştırarak Fransız sistemine yaklaştırır. İdarenin, idareci - hâkim usulü yolu ile objektif davaları rüyet için idari davaların sübjektif ve objektif davalar şeklindeki materyel tefriki kullanılmamaktadır.

Sırbistandaki idari kaza.

Sırbistan krallığı daima bir devlet şûrasına malik olmuş ve onu muhafaza etmiştir. Filhakika, devlet şûrası aleyhinde on dokuzuncu asrın ortalarına doğru oldukça umumî bir surette hüküm süren ve bazı ülkelerde bu müessesenin ilgasına kadar giden cereyanlara burada tesadüf edemeyiz.

1869 da kanunuesasî rejiminin kabulünden evvel Sırbistanda devlet reisinin teşriî meclisi ve fiiliyatta şahsî iktidarının âleti olan bir devlet şûrası vardı. Buna rağmen 1863 teşkilâtı esasiyesi bu müesseseyi muhafaza etti. Fakat yeniden bir teşkilât yapmak suretile, statüsünü değiştirdi. Zira, teşriî fonksiyonu ile bir parلمان mevcut olduktan sonra devlet şûrası artık hükümet için teşriî bir meclis rolünü oynayamazdı. Bu sebeple, devlet şûrası idarî meselelerde hükümetin istişarî organı ve bundan fazla olarak idarenin kanuna uygun olmıyan tasarrufların iptal vazifesi ile mükellef idarî bir mahkeme haline getirildi.

Devlet şûrasının idarî mahkeme salâhiyetinin hudutları

çizilmek için Alman sisteminden istifade edildi. Devlet şûrası ancak, İdarî bir tasarrufta idare edilenin sübjektif hakkının ihlâli karakterini taşıyan ihtilâflara bakacaktı. Bu sebeple idare edilenin sübjektif bir hakkı mevzuubahs olmalı idi. Bununla, takdirî fiiller hususundaki davaların kabul edilmediği anlaşılıyor. (5 birinciteşrin 1870 nizamnamesi. Madde 35) Binaenaleyh şûranın salâhiyeti ancak nazırların tasarruflarına şamil idi. Aşağı otoritelerin tasarrufları şûra huzurunda doğrudan doğruya dava edilemezdi.

O zamanki Fransız sisteminden istiafde edilmişti. Devlet şûrası, aynı surette organize edilen bir tasdika bağlı adalet = justice retenue ye malikti ve red kararları kat'î idi. Fakat tasarrufun kanuna uygun olmadığı ve idare edilenin hukuku ihlâl edildiği beyan edilen kararların alâkadar nazıra gönderilmesi mecburî idi. Eğer vekil devlet şûrasının kararını kabul etmezse, dava vekiller heyetine gönderiliyordu. Nihayet vekiller heyeti de alâkadar vekilin fikrine iştirak ederek devlet şûrasının kararını muvafık bulmazsa dava millet meclisine gönderilirdi. Millet meclisi kat'î olarak karar veriyordu. Bu suretle teşriî uzuvda muhafaza edilen bir adaletle karşı karşıya bulunuyoruz demektir. Buna gösterilen esbabı mucibe de kanunları tefsirin teşri uzvunun imtiyazı olması fikri idi.

Bu 1863 devlet şûrası kazaî salâhiyetin icrasında hükümete pek fazla bağlı, ve ziyadesile tâbi bir vaziyette bulunuyordu. Buna rağmen mevcudiyeti ciddî bir tehlikeye maruz kalmadı. Gerçekten 1888 de devlet şûrasının ilgası düşünülmüştü. Fakat gene ipka edildi ve ıslahı için çalışıldı.

1888 teşkilâtı esasiyesi (madde 141 ve sonrası) devlet şûrası teşkilâtında iki büyük değişiklik yaptı. Şûra azaları-

na garantiler verildi. Bilhassa lâyenazillikleri kabul edildi. Bu suretle hâkim sıfatını kazandılar. Öte yandan devlet şurasına tevkilli adalet = justice déléguée verildi. Memurların inzibatî hâkimi oldu.

Devlet şûrasının ıslahı hususundaki gayret, 1901 teşkilâtı esasiyesinde de devam etti. 21 Birincikânun 1901 ve 30 İkincikânun 1902 kanunları devlet şûrasına ait kanunu esası hükümlerini tatbik mevkiine koydu.

Kazaî salâhiyet mühim bir genişlemenin mevzuu oldu. Prensip olacak, devlet şûrasının idare edilenlerin hukuku ihlâl edildiği hallerde salâhiyetli bulunması ve bu salâhiyetin kanuna uygun olmıyan tasarrufun iptali davası ile tahdit edilmesi kabul olundu. Bu suretle prensip olarak, basit bir menfaatin değil, idare edilenin bir hakkının ihlâli şartile mukayyet, idarî tasarrufların iptali davası kalıyordu.

Bu tahdidi kaideye iki istisna gösterildi. Evvelâ, ihlâl edilen bir menfaatin ihkakına dair dava nazırların salâhiyetsizlikle malûl tasarrufları hakkında kabul edildi. Bu; pür objektif davaya, yani yalnız objektif bir hakkın ihlâli üzerine müstenit davaya doğru atılan ilk adımdı.

Öte yandan, devlet şûrası memurların tayin muamelesine ait davalarda, oldukça garip hususiyetlerle, umumî bir salâhiyet kazandı. Kanuna uygun olmıyan tayinler aleyhinde yalnız alâkadır memur değil, aynı zâmanda divanı muhasebat vasıtasile bizzat devlet de dava edebiliyordu.

1903 teşkilâtı esasiyesi 1901-02 de devlet şûrası teşkilâtında esaslî hiçbir değişiklik yapmamıştır.

1921 esas teşkilât kanunu ve sonraki kanunlar.

Büyük savaşın sonunda Yugoslavya ismi altında muhte-

lif memleketlerin birleşmesini müteakip 1921 esas teşkilâtı ile tahakkuk ettirilen esas teşkilâtta eski idarî kaza sistemi muhafaza edildi ve inkişafı temin olundu.

O zamana kadar ancak bir derece idarî kaza vardı: Devlet şûrası. 1921 esas teşkilât kanununun idarî dava hakkındaki en büyük yeniliği iki derece kaza teşkil etmesidir. 103 üncü madde ile ipka edilen devlet şûrası altında mıntaka İdarî mahkemeleri teşkil olundu (madde 102). Bu teşkilâtın teferrüatı 17 mart 1922 kanunu ile tanzim olun, du. Bu kanun da 5 eylül 1922 kararnamesile tamamlandı.

1921 esas teşkilât kanununun, 6 İkincikânun 1929 kral manifesti ile ilgasından sonra devlet şûrası ve İdarî mahkemeler teşkilâtı tadile uğradı. 7 İkincikânun 1929 ve 29 Birincikânun 1929 kanunları bu teşkilâtı İkincikânun 1925 da kurulan diktatörlük rejimi ile ahenktar bir vaziyete getirdi.

Nihayet Yugoslavyada meşrutî rejimi kuran 1931 deki yeni esas teşkilât kanunundan sonra, 1929 kanunların tadil gayesini gözetten bir proje hazırlandı. Fakat henüz parlmana verilmiş değildir. (1934) Bundan başka, 1931 esas teşkilât kanununun 119 uncu maddesi, 100 üncü ve ondan sonraki maddelerle hâkimler lehinde kabul olunan garantilerin beş sene müddetle tatbik edilmemesine müsaade etmektedir.

Devlet şûrasının ve mıntaka idarî mahkemelerinin teşkilât ve salâhiyetleri hakkında ileri sürülecek tez 1922 de tesis olunup 1929 da tadil olunan rejimdir.

Teşkilâtı bakımından, devlet şûrasının ve mıntaka idarî mahkemelerinin bariz vasfı, azalarının hâkim sıfatını alabilecek bir vaziyette bulunmalarıdır. Filhakika, hususî vaziyetleri bakımından, hükümet karşısında kendilerine muayyen bir istiklâl temin eden garantiye maliktirler. Hâkim

statüsünde esas da budur. Bununla beraber 1929 kanunları, diktatörlük rejiminin neticesi olarak, oldukça geniş bir surette bu garantileri azalttı ve bu hakim sıfatını zayıflattı.

Devlet şûrası azalarının tayini hususunda, evvelâ, hükümetin seçme serbestisini pek çok tahdid eden bir usul tesis edildi. 1921 esas teşkilât kanununa (madde 103) göre devlet şûrası azalarının yarısı kral tarafından tayin edilecek, diğer yarısı da meb'usan meclisi tarafından seçilecekti. Kral, tayinleri meclis tarafından gösterilen iki misli âza arasından yapacak, meclis de aynı surette kral tarafından gösterilen iki misli azadan yarısını intihap edecekti.

Bu usul devlet şûrası azalarını siyasal tesirlere pek fazla maruz bıraktığı iddia edilerek tenkide uğradı.

Fakat, 1929 da parlman ortadan kaldıran diktatörlük rejimi ile bu tayin şekli değiştirilmek iktiza etti. 7 İkinci- kânun 1929 kanunu (madde 2) devlet şûrası azalarının bundan sonra, kral tarafından tayin edileceğini kabul etti. Yalnız şu şartla ki bu vazife için lâzım olan ehliyet dolayısıyla kanun tarafından tesbit olunan muayyen kategoriler içinden seçilmek iktiza ediyordu.

Öte yandan, bu tayin garantilerinden fazla olarak, devlet şûrası azalan için 1921 esas teşkilât kanununun (madde 103) tasarladığı, ve 17 Mart 1922 kanununun sarahaten kabul ettiği muayyen bir lâyyenazillik garantisi mevcuttu. Bu azaların azilleri ve mecburî tekaüde sevkleri ancak mahkemelerin bir kararını müteakip kabil olabiliyordu, (madde 127) Mahkemeler huzurunda haklarında takibat yapılmaları mümkün değildi (madde 13). Nihayet haklarında inzibatî salâhiyet bizzat devlet şûrası tarafından icra ediliyordu.

Fakat bu lâyenazillik rejimi 7 İkincikânun 1929 kanunu ile hemen hemen tamamen kaldırıldı. Bu kanun devlet şûrası azalarının hükümetin takdiri ile azledileceği gibi başka vazifelere naklolunabileceğini kabul etti. Eski rejimden ancak adlî takibatı ve başka vazifeye muvakkat tahvil hususunda devlet şûrasının müsaadesini muhafaza etti.

Aynı surette, mıntaka İdarî mahkemeleri azalan hakkında 17 Mart 1922 kanunu ile tesis oluna ngarantiler 9 İkincikânun 1929 kanunu ile hissedilir derecede azaltıldı.

17 mart 1922 kanununa göre, mıntaka İdarî mahkemeler azalan hükümet tarafından devlet şûrasının verdiği iki misli ismi ihtiva eden bir liste üzerinden tayin ediliyordu. 9 İkincikânun 1929 kanunu devlet şûrasının isim listesi hazırlaması usulünü kaldırdı. Öte yandan 17 Mart 1929 kanunu devlet şûrası azalarınıninkine az çok benziyen bir lâyenazillik rejimi kurdu. Mıntaka İdarî mahkemeleri azalan üzerindeki inzrbatî salâhiyet devlet şûrası tarafından icra ediliyordu. Fakat burada 9 İkincikânun 1929 kanunu mıntaka mahkemeleri azalarının lâyenazillliğini çok azalttı.

Yugoslav idarî mahkemelerinin salâhiyeti oldukça alâka uyandırıcı bazı hususiyetler gösterir.

Evvelâ burada, İdarî mahkemelerinin normal teşkilâtının şartlarından biri olan kazaî fonksiyonun ayrılması temayülüne tesadüf ederiz. Fakat bu ayrılma, ancak mıntaka İdarî mahkemelerinde tamamen tahakkuk ettirilebilmiştir. Filhakika bunlar münhasıran mahkeme vazifeleri görürler. Bilâkis, devlet şûrasında bu ayrılma vukubulmamıştır. Şûranın salâhiyeti İdarî fonksiyon ile kazaî fonksiyonun bir elden görülmesine müsaittir. Yalnız, Fransız devlet şûrasından farklı olarak, İdarî fonksiyonları istişarî mahiyette değildir: Bunlar aktif idare fonksiyonlarıdır. Bu fonksiyonlar bazı idari tasarruflar için müsaade vermek, ve mahallî idareler üzerinde idarî bir kontrol icra etmek gayelerini güderler. İki fonksiyonun bu bir elden ifa edilişi oldukça husus bir mahiyet taşır. Umumiyetle İdarî mahkemelere verilen idarî fonksiyonlar

istişarîdirler. Zira idarî ve kazaî fonksiyonların ayrılmasında husule gelen zarar, o zaman mahkemenin aktif idareci vazifesi gördüğü zamandan daha az tehlikelidir. Diğer taraftan iki fonksiyonun bir elden görülmesi keyfiyeti kazaî ihtisaslaşma prensipine engel oldukça devlet şûrası dahilindeki dairelerden hiçbirinde kazaî fonksiyon ayrılamıyacaktır. Kendi salâhiyeti sahasına giren meseleler için, her daire aynı zamanda hem idarî meselelere hem de deavî işlerine bakmaktadır. Bununla beraber bu iki kategori işler arasında bir usul farkı mevcuttur. İdarî kararlar daima bütün dairelerden mürekkep umumî meclis tarafından verilir. Mütihassıs daire meselenin ilk hazırlığını yapmakla iktifa eder. Bilâkis, kazaî kararlar, prensip olarak umumî meclisin müdahalesine uğramadan dava dairesi tarafından verilir. Bununla beraber, eğer karar hukuk bakımından, eski kararlarda kabul edilen hal suretinden bir ayrılık ihtiva ederse, dairenin kararı umumî meclise gönderilir. Umumî meclis bu hususta kat'î karar salâhiyetine maliktir. Bu madde bilhassa içtihadın vahdetini korumak için vaz'olunmuştur.

1921 esas teşkilât kanunu ve 17 Mart 1922 kanunu ile devlet şûrasının salâhiyeti eskiden olduğu şekilde, gayrikanunî olan otorite idarî tasarruflarının iptali davası ile mahdud bir salâhiyet olarak kalmış temşiyet tasarruflarına ait itirazlar adlî mahkemelerde bırakılmıştır. Fakat 1921 esas teşkilât kanunu mühim bir yenilik yaptı. Yalnız sübjektif davalara inhisar eden iptal davaları objektif davalara da teşmil edildi. Filhakika eskiden kanuna uygun olmıyan

idarî tasarruflara karşı iptal gayesini gözeten müracaatlar ancak idare edilenin bir hakkı ihlâl edildiği zaman kabul edilebilirdi. 1921 esas teşkilât kanunu, kanuna uygun olmıyan İdarî tasarruflar aleyhinde yapılacak müracaatin yalnız bir hakkı ihlâl ettiği zaman değil, aynı zamanda sadece haleldar edilmiş bir menfaat karşısında kalındığı zaman da kabul edilebileceğine karar vermiştir. Bu vaziyette itiraz sübjektif bir hak üzerine değil objektif bir hak üzerine yapılmaktadır. Bu artık sübjektif bir dava değildir: Bu, ihlâl edilen bir menfaat vakıası ile meşrut objektif bir davadır. Bu suretle 1902 de basit bir menfaat üzerine müstenit salâhiyetsizlik hakkındaki müracaatların kabulü ile başlanan ve objektif bir davanın kabulüne doğru ilerliyen tekâmül şimdi ikmal edilmişti. Dava, ihlâl edilir bir hak olmaması yüzünden, bir menfaatin sadece ihkakı üzerine yapılıyordu. Binaenaleyh devlet şûrası huzurunda açılan bu dava hemen hemen Fransız devlet şûrasına açılan salâhiyeti tecavüz davası ile müşabehet arzetmektedir. Yalnız şu büyük farkı da hemen işaret etmek icap eder: Yugoslav devlet şûrası huzurunda açılan bu dava İdarî nizamnamelere karşı olduğu zaman kabul edilemez. Ancak ferdî idare tasarruflarına karşı kabili kabuldür.

Devlet şûrasına gelen dava diğer bir hususiyet gösterir. Dava yalnız ferdler tarafından değil, aynı zamanda maliye vekili tarafından tayin edilen bir mümessil vasıtasile devlet tarafından da açılabilir. Kanunsuz tayinlere karşı devlet davaları için divanı muhasebat, 1922 den evvel olduğu gibi mahkeme huzurunda devleti temsil eden organ olarak kalmıştır.

17 Mart 1922 kanununda bir başka hüküm vardır. Bu madde devlet şûrasına iptal salâhiyetini aşmağa müsaade ve bu suretle Fransız salâhiyeti tecavüz davası sistemi ile

kayda şayan bir farkı tayin etmektedir. Prensip olarak devlet şûrası ancak gayrikanunî olduğuna kani olduğu tasarrufu iptal edebilir.

17 Mart 1922 kanunundan evvel bu kaidenin istisnası yoktu. Halbuki bu kanun, 43 üncü maddesinde, eğer idare yapmağa mecbur olduğu tasarrufu üç ay zarfında ifa etmezse, alâkadarın müracaatı üzerine, devlet şûrası idare yerine geçerek bu tasarruf ubizzat yapacağını kabul etmiştir.

Devlet şûrası bu suretle, istisnâ olarak, iptal kararlarını takip ve intaç ettirmek bakımından idarenin fena niyetlerinin önüne geçmek için iptal salâhiyetini aşabilir. Fakat Bu istisnâ salâhiyetin kat'î müeyyidesi yoktur. Zira, devlet şûrası tarafından verilen karar karşısında, idare icradan çekinebilir. İdarenin icra etmemek hususundaki bu mukavemetini yenebilecek hiçbir çare yoktur. Bunun için müessir çare Romanya mevzuatında olduğu gibi İdarî mahkemeye, idareyi, zararlardan ve gecikmiş günler faizlerin den dolayı, mahkûm etmek salâhiyetini vermektir.

Devlet şûrasının salâhiyeti İdarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıklarını rüyet davasına münhasır olduğu hakkındaki kaidenin bir istisnası vardır. 9 İkinciteşrin 1930 kanunu (madde 134) ile tesis edilen bu istisna adlî mahkemelerin devletin medenî mes'uliyetine hüküm vermek hususunda münhasıran salâhiyet sahibi olduğu kaidesine muhalif olarak, devlet şûrası bazı mutlak zaruretler altında ifa edilen idarî tasarruflarla fertlerin hukuku ihlâl edilerek yapılan zararlar için bu salâhiyeti almıştır.

Nihayet, 1922 den sonra devlet şûrası İdarî mahiyetteki bazı ihlâl hareketleri için evvelce malik olduğu cezaî tenkil salâhiyetini muhafaza etmiştir. Gümrük ma-

liye, devlet inhisarları nizamâtını ihlâl hallerinde cezaî hükümler vermesi hu suretle vuku bultmaktadır.

Devlet şûrasının hükümetin ve vekillerin tasarrufları iptal hususundaki salâhiyeti derecei ulâ ve derecei nihaiyededir. Daha aşağı idarî otoritelerin tasarrufları bahsinde, mıntaka idarî mahkemelerinin verdiği kararlara karşı istinaf hâkimi vaziyetindedir. Zira bu maddeye göre idare otoritelerinin tasarruflarının kanuna uygun olup olmadığını rüyet davası için derecei ulâda karar verecek hâkim bu mıntaka mahkemeleridir.

Bu suretle, bu mınta'ka idarî mahkemeleri, Fransız idare heyetlerinde olduğu gibi, yalnız teşriî mevzuat ile tesbit olunan meselelerde salâhiyettar hâkimler değillerdir. İdarî tasarrufların iptal davaları için Droit Cammun hâkimleri, yani umumî salâhiyetlere malik hâkimlerdir. Bununla beraber bu salâhiyet, ancak madun idare otoritelerinin tasarruflarına münhasır olduğundan, gene mahduttur. Hükümetin ve vekillerin tasarrufları aleyhine açılan davaların rüyet mahalli doğrudan doğruya devlet şûrasıdır.

İngiliz —Amerikan ve Fransız sistemleri arasında birinci mütevassıt sistem

V — Belçika sistemi

Sistemin genel karakterleri.

İdarenin kazaî mürakabesini adlî mahkemelere veren Anglo — Amerikan sistemle, bu murakabeyi adlî mahkemelerden alan Fransız sistemi arasında Belçika sistemi yer almaktadır. Filhakika mutavassıt sistemlerin birinci tipi olan Belçika sistemi, Fransız sistemin-

dekinden daha fazla, fakat İngiliz — Amerikan sistemindekinden daha az adlî mahkemelere salâhiyet vermekle tebarüz eder. Zira bu sistemin esaslı noktası idarî davalar husufunda salâhiyetlerin tevezzüü için bu davaların sübjektif ve objektif davalar olarak materyel bir tefrikini kullanmasıdır. Fakat bu fikri kabul eden bütün ülkeler bu prensibi aynı surette organize etmiş değildirler.

Belçikada, bu sübjektif ve objektif davalar hakkındaki materyeî tefrik adlî mahkemeleri bir hakkın ihlâli mevcut olan bütün İdarî ihtilâflar için salâhiyetli kılmak mevzuu bahseldüğü zamandan itibaren vazolunmuştur.

Fakat uzun müddet, sübjektif davaların adlî mahkemelere verilmesi prensibi çok hafifledi. Kuvvetlerin tefriki hususundaki Fransız telâkkisinin tesiri altında son zamanlara kadar adlî mahkemelerin bir hâkimiyet tasarrufundan doğan sübjektif hakları taşıyacağı hakkında karar vermek için hâkimiyet ve temşiyet tasarrufları arasındaki tefrik nazarı itibara alınmıştı.

Binaenaleyh adlî mahkemelerin salâhiyetlerindeki tahdide rağmen idarî mahkemeler kurulmamış ve bu mahkemelerin hariç bırakılması keyfiyetinde müannidane bir surette ısrar edilmiştir. Bununla beraber idarenin kazaî murakabesindeki boşluklar bu son yıllarda, Belçikada bir idarî mahkemenin tesisi lehinde büyük bir hareket uyandırmıştır.

1831 esas teşkilât kanununun hükümleri ve bunların tarihsel sebepleri

1831 esas teşkilât kanunu İdarî mahkemeleri düşünmemiş ve idarî davalar hususunda adlî mahkemelere ol-

dukça geniş salâhiyet vermiştir. Bu kanunu hazırlayanların kafalarında muhakkak surette idari mahkemelere yer vermemek ve bunların yerini adlî mahkemelerle doldurarak idarenin kazaî mürakabesini bu ikinci mahkemelere bırakmak fikri bulunuyordu. Bu temayülün sebebi, o zaman hemen hemen her yerde hüküm süren idari mahkemeler hakkındaki gayrimüsait prejüjelerin mevcudiyeti idi.

Fakat aynı zamanda idari mahkemelere karşı bu itimatsızlık 1814 de kadar Fransız imparatorluk rejimi ve 1814 ile 1830 seneleri arasındaki Felemenk rejimi ile E-elçika üzerine çöken hükümet otoritarizmine karşı efkârı umumiyedeki parlayan aksülâmelin bir neticesi idi.

1814 te Belçika'nın Hollanda ile ittiihadından sonra, Hollanda hükümeti, Birinci Napoleon hükümeti zamanında oldukça revaçta olan adlî mahkemelerin idari mürakabeden uzaklaştırılması tatbikatı meselesinde Belçika efkârı umumiyesinde tezahür eden bu reaksiyonu hesaba katmak mecburiyetinde idi. Bu sebeptendir ki 24 Ağustos 1815 kanunu (Madde: 165) adlî mahkemelerin fertlerin hukuku mevzuubahs olduğu — idare karşısındaki hakları da dahil — ihtilâfları rüyeteye salâhiyettar olacağını açıkça kabul etmişti. Bu haklardan, idari tasarrufların kanuna uygun olup olmadığı hakkında idare edilenler tarafından vaki olacak iddiaları sübjektif haklar kategorisinde almıyan bugünkü sübjektif hukuk telâkkisi anlaşıyordu. Bu suretle sadece bir menfaati haleldar eden bir kanuna uygunsuzluk, o zaman olduğu gibi daima adlî mahkemelerin salâhiyeti dışında kalmıştır.

Böylece 1815 esas kanunu adlî mahkemelere idare üzerinde oldukça geniş bir mürakabe salâhiyeti veriyordu. Fakat bu, Hollanda hükümetinin, mutlakiyetçi temayül-

leri ile asla uyuşmadı. Bu sebepten 5 Birinciteşrin 1822 kararı krala idare ile adlî mahkemeler arasındaki ihtilâfları halletmek salâhiyetini vermişti. Valiler salâhiyetleri dışında bulunan davalar için adlî mahkemeler huzurunda itiraz hakkını aldılar. Bu tedbiri haklı göstermek için esas kanunun mahkemelere takdir salâhiyetini vermediği cihetle İdarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıklarını takdir etmek için yegâne salâhiyetli makamın kral olduğu ileri sürülüyordu. Ve kralın da mahkemelerin tecavüzlerine karşı salâhiyetini müdafaa etmek mecburiyetinde bulunduğu ilâve ediliyordu. Hakikatte hükümet bununla istediği davaları adlî mahkemelerden çekip almasına müsait hakikî bir “davayı kendisine hasrû tahsis etme,, hakkı tesis etmek istemiştir. Hâdisat ta bunu teyit etmiştir.

Hükümet bu ihtilâf hâkimi salâhiyetlerini adlî mahkemeleri vesayeti altına almak ve 1814 esas kanunu ile kendilerine verilen salâhiyetleri tahdit etmek için bir vasıta olarak kullandı. Tatbikatta bu, 1814 te efkârı umumiyye yapılan müsaadeleri geri almak ve Fransız imparatorluk rejiminin mutlakiyetine dönmek demektir.

Bu sebepten, 1831 kanun vazıları, Felemenk rejimine karşı reaksiyon halinde bulunduklarından, bu sisteme karşı açık ve kat’î şekilde muhalif bir vaziyet aldılar. Esas teşkilât kanununda bu sistemi kaldırmağa ve avdetine mâni olmağa mütemayil hükümler koydular.

Evvelâ, 92 ve 93 üncü maddelerinde adlî mahkemelerin fertlerin hukukuna taallûk eden bütün ihtilâfları rüyetle salâhiyettar olacağı prensibi tekrar yer aldı. Bu prensibin yalnız medenî haklar için değil, aynı zamanda siyasal haklar için de mevzuubahs olduğu tasrih edildi. Bununla beraber bu ikinci nevi haklar için kanun ile vazoluna-

cak istisnaların bulunacağı da ilâve olundu.

Öte yandan, Felemenk Hükümeti idari tasarrufların kanuna uygun olup olmadığını takdir hususunda yalnız kendisinin salâhiyettar olduğunu iddia ediyordu. Bu sebepten 107 inci maddede, kendi salâhiyetleri içine giren ihtilâflarda adlî mahkemelerin, nizamname vazeder mahiyette ve ferdî hususlardaki bütün idarî tasarrufların kanuna uygunluğu hakkında hüküm verebileceği kabul edildi.

O zaman bu mevzu üzerinde mazide cereyan eden hâdiseler dolayısıyla, adlî mahkemelerin salâhiyetini muhafaza için esaslı bir mesele olarak telâkki olunan idare ile adlî mahkeme arasındaki ihtilâfların rüyeti işinde 106 ıncı madde bu ihtilâfların hallini temyiz mahkemesine bıraktı.

Bununla beraber 94 üncü madde teşri uzvuna adlî mahkemeler yanında komisyonlar veya fevkalâde mahkemeler hariç olmak üzere başka mahkemelerin de kurulması salâhiyetini veriyordu. Fakat esas teşkilât kanunu bu suretle sonradan adî bir kanunla İdarî mahkemeler teşkilini mi istemişti? Yoksa, esas teşkilât kanununun ruhu İdarî mahkemeleri nazarı itibara almadığından bu maddeyi böyle bir mahkemeyi tesis müsaadesi vermekten tamamen uzak bir tefsire mi tâbi tutmak icap ediyordu? Bu mesele sonradan bir münakaşa mevzuu olmaktan kurtulamamıştır.

1831 esas teşkilât kanununun idarenin kazaî mürakabesine ait hükümleri bunlardır. Eski siyasal rejimlerin tatbikatına karşı vaki aksülâmelle ve fertlerin haklarını himaye için istenen garantileri ancak adlî mahkemelerin verebileceği ve idarî mahkemelerin buna müsait olmadığı hakkında o zaman hâkim olan kanaatlerin tesiri altında Belçika İdarî mahkemelerine idare üzerinde geniş bir kazaî mürakabe tanındı. Bundan başka, adlî mahkemelerin

elinden bu salâhiyetin alınmamasını emniyet altında bulundurmak için idare ile aralarında çıkacak ihtilâfları hal salâhiyeti kendi hiyeraşinden olan temyiz mahkemesine verildi.

İçtihadın adlî mahkemelerin salâhiyetine yaptığı tahditler.

Adlî mahkemere idare üzerinde geniş bir mürakabe salâhiyeti açan, salâhiyetlerinin bizzat kendileri tarafından müdafaa edilmesine müsaadede bulunan, idarî mahkemeleri nazarı itibara almıyan, hatta belki de tamamen bertaraf eden bu esas teşkilât kanunu hükümlerinin Belçika'da, İngiliz *Common law* sisteminin aynı bir kazaî mürakabe sistemi kurduğu zannolunur. Halbuki hakikatte böyle olmamıştır.. Belçika sistemi İngiliz sisteminden oldukça uzak kalmıştır. Belçikada adlî mahkemelerin idare karşısında kullandığı salâhiyetler, İngiliz adlî mahkemelerinin *Commun law'a* tevfikân icra ettiği kazaî mürakabe salâhiyetlerinden daha az ve daha dardır. Bunun sebebi de şudur: Fransız İdarî müesseselerinden biraz uzaklaşmakla beraber Belçika'da 1831 den sonra kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisi yerleşmişti. Esas teşkilât kanununun hükümleri bile bizzat adlî mahkemeler tarafından bile bu kuvvetlerin tefriki hakkındaki bu Fransız telâkkisinin tesiri altında tefsir olunmuştu.

Adlî mahkemelerin idare üzerindeki mürakabe salâhiyetinde hissedilir derecede tahditler yapılmasına yol açan, esas teşkilât kanununun müsaade ettiği bütün mürakabe imkânlarının tahakkukuna mâni olan ve nihayet Belçika

sisteminin İngiliz sistemine varmasını imkânsız kılan işte bu telâkki olmuştur.

Salâhiyetli adlî mahkemelerin, fertlerin medenî ve siyasal hakları mevzuubahs olan bütün ihtilâflarda hüküm vermek için beyan ettiği temel kaide hakkında, çok erkenden, bu salâhiyete ilk tahdit konuldu.

Bu tahdit, bir hakkın mevcut olabilmesi için vazolunan bir şarta taallük eden fert hukukunun muayyen bir telâkkisi neticesi idi. Fertlerin hakları bahsinde, ilk tahdit vazolunmak için bir tecrübe yapıldı. Fakat muvaffakiyete eremedi. Esas teşkilât kanununun 93 üncü maddesi ile istihdaf edilen siyasal hakların, medenî hakların dışındaki fertlerin bütün haklarını ihtiva etmiyeceği, siyasal ve medenî haklardan başka üçüncü bir kategorinin mevcut olduğu ve bu kategoriye giren haklar esas teşkilât kanununda nazarı itibara alınmadığından adlî mahkemelerin salâhiyetleri dışında kalacağı fikri kabul edilmek istendi. Fakat siyasal hakları daraltan bu fikir revaç bulmadı. Esas teşkilât kanununun istihdaf ettiği siyasal ve medenî hakların fertlerin mümkün bütün hukukunu kapladığı fikri daima muhafaza edildi.

Fakat siyasal hakları daraltan bu fikir, kazanamamakla beraber, öte yandan, içtihat tarafından fert hukukunun genel telâkkisinde bir tahdidin yapılması yahut hiç olmazsa bu hakların sahasını daraltmak imkânı ortaya atıldı.

Temyiz mahkemesi, 25 Haziran 1840 ve bunu tesis eden 24 Şubat 1843 kararları ile ferdin idare muvacehesinde ancak hususî menfaatlerini tatmin maksadile idarenin mükellefiyetini tesis eden kanun ve nizamname hükümleri mevcut olduğu zaman bir hakkı mevcut olabileceği; ve bu suretle yalnız genel menfaatler hakkında vazolunan İdarî bir mükellefiyetin fert için bir hak olamayacağı ve ferdin

ancak kendi lehine basit bir menfaat iddiasında bulunabileceği kabul edildi. Fert hukukundaki böyle bir şartın tarafkiran mahiyeti aşikârdır. Zira fert için bir hak mevcut değildir demek vebinaenaleyh adlî salâhiyeti bertaraf etmek için idarî mükellefiyetin yalnız genel menfaat için vazolmuşuğunu söylemekle iktifa edilmiştir. Bunu söylemek îisbeten kolaydır. İdarî faaliyetin yalnız özel menfaatleri istihdaf etmesi nadir olduğundan, özel menfaatleri gözeten bütün İdarî faaliyetlerin aynı zamanda genel menfaatleri tatmin gayesini taşıdığından karşılaşabilecek özel menfaatleri oldukça kolay bir surette nazarı itibara almamak ve yalnız genel menfaat gayesi takip edildiğini iddia etmek mümkündür. Binaenaleyh, fert hukukunun bu telâkkisinde hakların sahasını tahdit adlî mahkemelerin kazayı kâmile tâbi davalardaki salâhiyetini azaltmak yolu mevcuttur. Belçika adlî mahkemeleri bu yolu sarahaten tutmuştur. Kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin tesiri altında adlî mahkemeler bazı İdarî faaliyetleri murakabeden çekinmek istedikleri zaman bu faaliyetlerin genel menfaatleri istihdaf etmeleri hasebile fertler için birer hak teşkil etmiyeceklerini byan etmişlerdi.

Belçika içtihadı da idarî tasarrufların kanuna uygunluklarını mürakabe bahsinde adlî mahkemelerin salâhiyetine thditler koydu ve bunu yine kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin tesiri altında yaptı.

Evvelâ, esas teşkilât kanununun 107 inci maddesile sarahaten tanınan idari tasarrufların kanuna uygunluğunu takdir salâhiyeti için, prensip olarak adlî mahkemeler bu hükmü, ancak organik ve şekli mahiyette olan kanuna uygunsuzluk hallerinde yani salâhiyete ve şekle ait meselelerde tatbik etmeğe rıza göstermektedirler. Tasarrufun gaysine ve mevzuuna taallûk eden hallerde pek nadir olarak

bu salâhiyeti kullanmaktadırlar. Tasarrufun mevzuu ve muhtevası hususunda, kanun tarafından tayin olursa bile,, adlî mahkemeler, umumiyetle, kanuna uygun olup olmadığını tetkikten imtina etmektedirler.

Bunu şu suretle izah etmek mümkündür: Kanun tarafından tasarrufun mevzuu muayyen olsa bile, muhtevası,, ekseriya, ancak idarenin takdirinden sonra taayyün etmesi hasebile adlî mahkemeler burada idare tarafından istimal olunan bir takdir hakkının mevcudiyetini görmekte ve mürakabeye mecbur olmadıklarını beyan etmektedirler. Aynı surette ve aynı sebeple gayeye taallûk eden hallerde “salâhiyetin saptırması” halinin, adlî mahkemeler tarafından muhafaza edilmesi nadirdir. Nihayet adil mahkemeler esas teşkilât kanununun 107 inci madde ile kendilerine verdiği salâhiyetlerin sarahaten içinde kalarak idarî tasarrufların kanuna uygunluğu hakkında oldukça azalmış bir takdir salâhiyetine maliktirler. Adlî mahkemelerin idarenin takdir hakkının muhtevasını mübalâğalandırmak hususundaki bu temayülü, idarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıklarını adli mahkemeler yolile kontrol ettirmeği kabul etmiyen kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin tesirile husule gelmiştir.

İdarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıklarını tayin salâhiyetini adlî mahkemeler vermekle, esas teşkilât kanunu gayrikanunî İdarî tasarrufların iptali ve bu tasarruflar hakkında idareye emirler göndermek salâhiyetini açıkça vermiş değildir. Fakat esas teşkilât kanunu bu iptal ve emir verme salâhiyetini kat’î olarak çekip almamıştır. Bu suretle esas teşkilât kanununun hükümlerini geniş mikyasta zorlamaksızın içtihat adli mahkemelere bu salâhiyeti tanıyabilecektir.

Zira kanuna uygun olmıyan tasarrufun iptali kanuna

uygun olup olmadığı hakkındaki tetkikin mantikî ve zarurî neticesi olduğundan ve kazaî fiile katıldığından kanuniyetini tayin salâhiyetini haiz bir organa bir iptal salâhiyeti tanımak tabîî bir keyfiyettir: Bir idarî tasarrufun kanuna uygun olup olmadığını tetkik davası normal olarak bir iptal davasıdır. Bir iptal salâhiyetinin ademi mevcudiyeti halinde bir emir verme salâhiyeti kabul etmek, yani adlî mahkemeler lehine idare üzerinde İngiliz mahkemelerinin icra ettiği mürakabeye müşabih bir mürakabe hakkı tesis etmek kabul olunabilirdi.

Bilâkis, Belçika içtihadı, daima, adlî mahkemelerin kanuna uygun olmıyan İdarî tasarrufların ne iptali cihetine gitmesine, ne de idareye emirler vermesine rıza göstermemiştir.

Bu noktada kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin tesir: çok sarihtir. Kuvvetlerin tefriki, idarî tasarrufların adlî mahkemeler tarafından rüyet edilmesine muhalefet eder Adlî mahkemelere İdarî tasarrufların kanuniyetini tetkik salâhiyetini veren esas teşkilât kanununun 107 inci naddesi kuvvetlerin tefrikine istisnâ bir aykırılık olarak telâkki edilmelidir. 107 inci madde ancak tasarrufun kamniyetini tayinden bahsettiği ve iptal ve emir verme salâhiyetinden bahsetmediği cihetle, adlî mahkemelerin bu iki salâhiyetin hiçbirine malik olmadığını kabul etmek icap eder.

Bunun içindir ki, Belçika sistemi bu noktada İngiliz sisteminden uzaklaşmış ve adlî mahkemelerin İdarî tasarrufların kanuniyetini tayin edebileceğini, fakat gayrikanunî tasarrufların iptali cihetine gidemeyeceğini kabul eden İtalyan sistemine yaklaşmıştır.

Nihayet, idarenin medenî mes'uliyeti bahsinde, içtihat uzun müddet adlî mahkemelerin salâhiyetine ehemmiyetli

bir tahdit koymuştur. Fakat son zamanlarda bu tahdit kaldırılmıştır. Devletin hakimiyet ve temsilyet tasarrufları tefriki kabul edildiği cihetle, Belçika içtihadı adlî mahkemelerin devletin hakimiyet tasarruflarından doğan mes'uliyeti hakkında hüküm vermeğe salâhiyetli olmadığını, ve bundan başka böyle bir mes'uliyetin mevcut olamayacağını, bilâkis devletin temsilyet tasarruflarından doğan zararlarda medenî mes'uliyeti bulunduğunu ve adlî mahkemelerin bu mes'uliyet hakkında hüküm vermeğe salâhiyetli olduğunu, kabul etmiştir.

İçtihat, bu suretle, başka yerlerde birçok idare hukuku tarafından uzun müddet kabul edilen ve medenî mes'uliyeti tefrikte kullanılan bu prensibi almış oluyor. Bu, birinci sureti halli teşkil eden devletin ademi mes'uliyeti ile bugünkü hal sureti olan umumileştirilmiş mes'uliyeti arasında bir telifdir. Fakat, bundan başka, Belçika'da hakimiyet tasarrufunda bulunan devletin ademi mes'uliyeti prensibi, adlî mahkemelerin böyle bir mes'uliyet üzerinde hüküm veremeyeceği fikri ile takviye edilmiştir.

Adlî mahkemelerin bu salâhiyetsizliği esas teşkilât kanununda bir istinatgâh buldu. Bu hususta esas teşkilât kanununun 92 ve 93 üncü maddelerine dayanıldı. Bu maddeler adlî mahkemelere fertlerin haklarını ihtiva eden ihtilâfları rüyet salâhiyetini vermektedir. O halde adlî mahkemenin salâhiyetini kullanması için bir ihtilâfın mevcudiyeti gerektir. Halbuki fert ile hâkim devlet arasında (yani hakimiyet tasarrufu yapan devlet arasında) kelimenin hukukî manasile bir ihtilâf mevcut olamaz. Bir ihtilâf iki şahıstan birinin diğerine hak iddiasında bulunduğu zaman vücut bulur. Hâkim devlet ile idare edilen arasında bu muhalefetin mevcudiyeti mantıkî olarak mümkün

olamaz. İdare edilen, hâkim devletin üstünlüğü hasebile, ona karşı bir iddiada bulunamaz. Öte yandan hâkim devletin fertlere karşı iddialarda bulunması da mevzuubahs değildir. Hâkim devlet idare edilenlere emirler verir.

Fakat, hakikatte, biraz üstünkörü olan bu delâilin arkasında, adlî mahkemelerin, salâhiyetsizliğinin daha kat'î bir illeti ve daha sağlam bir sebebi olarak kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin tesiri vardı, adlî mahkemeler idarî tasarrufları rüyet edemezler. Fakat bu ifadeden devletin, devlet olarak yaptığı tasarruflar, yani devletin kumanda hakkını, hakimiyetini kullanarak yaptığı tasarruflar anlaşılmalıdır. Devlet medenî bir şahıs olarak görüldüğü zaman, fertlerle aynı vaziyette bulunduğundan, adlî mahkemelerin salâhiyetini kaldırmak için artık bir sebep mevcut olamaz.

Bununla beraber, içtihat hâkim devletin ademi mes'uliyeti ve böylece bir mes'uliyet karşısında adlî mahkemelerin ademi salâhiyeti prensibi üzerine tekrar avdet etmiştir.

Evvelâ, hakimiyet ve temşiyet tasarruflarının tefrikine nazarî olarak istinat olunamayacağı ileri sürüldü. Bundan başka hangi tasarrufun hakimiyet, hangisinin temşiyet tasarrufu olduğunu söylemekteki müşkülât sebebile, tatbikatta da bunun mümkün olmadığı mütaleasında bulunuldu. Tereddütleri ve birbirine zıt kararları doğuran işte bu idi. Binaenaleyh devletin mes'uliyeti hakkındaki tefrik, mütearız bir esasa dayanıyor ve tatbikatta büyük müşkülât arz ediyordu.

Aynı zamanda, esas teşkilât kanunundaki hiçbir hükmün adlî mahkemelerin, devletin muayyen medenî mes'uliyetleri hakkındaki salâhiyetini tahdit etmediği kanaatinde de bulunuldu. Filhakika, esas teşkilât kanunu adlî

mahkemelerin, fertlerin hukuku mevzuubahs olan bütün hallerde salâhiyyettar olduğunu kabul etmişti. Binaenaleyh bir ferdin idarenin yaptığı herhangi bir tasarrufun bu haklarından birinin ihlâl ettiğini iddia etmesi halinde adlî mahkemeler derhal bu itirazı rüyete salâhiyyettar bulunuyorlardı. Zararın sebebi olan idarî tasarrufun mahiyeti ne olursa olsun vaziyet aynı olacaktı. Zira esas teşkilât kanunu bu hususta hiçbir tefrik gözetmemişti.

Bu suretledir ki, evvelâ, temyiz mahkemesi 4 mart 1917 kararı ile devletin, hâkimiyet tasarrufu yapan (hâkim devlet) ve temşiyet tasarrufu yapan (medenî devlet) diye tefrikini ve böyle bir düalizmi reddetti. Kararında diyordu ki: Her vaziyette devlet bir şahıs olarak, daima ayrılmaz bir varlık olarak telâkki edilmelidir. Sonra, bunun neticesi olarak, 6 ikinciteşrin 1920 ve bunu teyit eden 12 temmuz 1921 kararı ile temyiz mahkemesi devletin mesuliyeti ve adlî mahkemelerin bu mes'uliyet bahsindeki salâhiyeti bakımından hâkimiyet tarifi ile temşiyet tarifini tefrike mahal olmadığına karar verdi. Gene bu karara göre idarî tasarrufun mahiyeti ne olursa olsun devletin sebebiyet verdiği zararlardan dolayı medenî mes'uliyetinin tanınması ve adlî mahkemelerin bu mes'uliyet hakkında hüküm vermekte daima salâhiyetli bulunması icap ediyordu .

Bununla beraber, başka zaman bu yeni içtihadın müftesirleri tarafından tanındığı gibi, devletin medenî mes'uliyeti henüz tahditleri tamamen bertaraf etmiş olmayacaktı. Bu da adlî mahkemelerin haiz olduğu salâhiyetlerin bu hususta mahdud olması vakiasından doğuyordu.

Filhakika, esas teşkilât kanununa göre, adlî mahkemeler ancak ferdin bir hakkı ihlâl edildiği ve bu hak-

kın kendi huzurunda ihkakı istendiği zaman salâhiyetli (bulunuyordu. Binaenaleyh, ancak sebebiyet verilen zararın ferdin bir hakkına taallûk etmesi takdirinde devletin mesuliyeti hakkında hüküm vermeğe salâhiyettar olacaktı. Netice olarak, eğer idarenin takdir hakkını istimalinden doğan bir zarar mevcutsa veya ferdin kendi lehine her hangi bir hakkını ihtiva etmiyen bir vaziyette bir zarar varsa, adlî mahkeme artık salâhiyetlerini istimal edemiyeceklerdi.

Hülâsa olarak, kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinin baskın tesiri Belçikada, esas teşkilât kanunu hükümlerinin idarenin adlî mahkemeler tarafından kazaî murakabesi bahsinde İngiliz Common lav sistemini tahakkuk ettirmeğe mâni olan tahdidî bir tefsirini tahrîk etti. O halde ki esas teşkilât kanununun daha geniş bir tefsir hiç olmazsa ıkazayi kâmil davaları halikında tam bir salâhiyet tesisini imkân altına alacaktı. Adlî mahkemelerin, İdarî tasarrufların kanuniyetini tayin salâhiyeti bütün hallerde kabul edilmedi.

İdarî tasarrufların kanuniyeti meselesinde, adlî mahkemelerin bu takdir salâhiyetini sıkı sıkıya muhafaza ettiği görüldü. Yalnız kanuna uygun olmıyan tasarrufları iptal etmek veya idareye emirler göndermek salâhiyeti verildi.

Bundan başka, devletin hâkimiyet haklarını kullanırken yaptığı zararlardan doğan mes'uliyeti hakkında adlî mahkemelerin salâhiyetsizliği bertaraf edildi. Fakat adlî mahkemelerin rüyet salâhiyetine girebilmesi için zararın bir hakka taallûk etmesi gibi bir tahdit muhafaza olundu.

Nihayet, idarenin kazaî mürakabesi için şu hususlarda

adlî mahkemelerin salâhiyetli olmadıkları kabul edildi:

1 — Hakların değil, yalnız menfaatlerin mevzuubahs olduğu ihtilâfların tûyeli.

2 — İdarî tasarrufların kanuna uygun olup olmadıklarını takdir bahsinde tasarrufun materyel bünyesini yani gayesi ve muhtevası itibarile kanuniyetini tayin.

3 — Kanuna uygun olmıyan tasarrufların iptali ve idareye emirler gönderilmesi.

4 — Ferdin bir hakkını ihlâl etmeyen zararlar da devletin medenî mes'uliyeti.

Bir Devlet Şûrası tesisi temayülleri.

Adlî mahkemeler tarafından idare üzerinde icra edilen bu kazaî kontrolün aksakları Belçikada bir devlet şûrası tesisi lehinde bir fikir hareketi husule getirmiştir. Kurulması istenen devlet şûrası malûm meziyetleri sebebiyle Fransız devlet şûrasının az çok bir kopyası olacaktı. Bu suretle Belçikada, Fransız müesseselerinde görülen hâdiseyi doğurmuş, İdarî mahkemelerden uzaklaştıktan sonra şimdi bu mahkemelerin tesisi cihetine gidilmek istenmiştir.

Belçikada bir idarî mahkeme tesisi lehindeki fikir hareketi, bugün ekseriya vaki olduğu gibi, adlî mahkemelerin, İdarî ihtilâfları, teknik karakterleri sebebiyle İdarî mahkemelerden daha az ehliyetle rüyet edebileceği düşüncesinden doğmuş değildir. Binaenaleyh kazaî murakabenin bir yer değiştirtmesi keyfiyeti yani idarenin kazaî mürakabesini adlî mahkemelerden alarak idarî mahkemelere verme keyfiyeti mevzuu bahis değildir. Bir devlet şûrası isteniyorsa, bu yalnız adlî mahkemelere idarenin mürakabesi işinde vazolunan tahditlerin

sebebile ve bu kontrolün aksaklarını tashih etmek maksadiledir.

Aynı zamanda, istenen devlet şûrası idarî davalar hakkında yalnız adlî mahkemeler tarafından bırakılan salâhiyetlere malik olacaktır. Ve adlî mahkemelerin haiz olduğu bugünkü salâhiyet olduğu gibi bırakılacaktır. İşte Belçikada bu hususta ortaya atılan bütün ıslahat projelerinin esaslı fikri budur.

Diğer taraftan bir devlet şûrası kurulması etrafındaki talepler, devletin medenî mes'uliyetini kabul eden ve bu hususta adlî mahkemelerin salâhiyetini tanıyan yeni içtihadatıberi kuvvetini kaybetmişlerdir. Zira, idarenin kazaî mürakabesindeki aksaklar arasında, şimdi bertaraf edilen temayül isebebile, fikirleri müteessir eden devletin ademi mes'uliyeti meselesi geliyordu. Bununla beraber bir devlet şûrası tesisi meselesi ortadan kalkmış değildir. Zira idarenin kaûî mürakabesi henüz büyük boşlukları ihtiva etmektedir. Kanuna uygun olmıyan idarî tasarrufların iptal ledilelmemesi bu meyandadır. Bu da idarenin kazaî mürakabesi sistemini nokran bir halde bırakmağa kâfidir.

Diğer taraftan, adlî mahkemelere verilemeyen veya verilmek istenmiyen bazı kazaî meselelerde idareci - hâkim usulü tatbik olunmaktadır. Bu suretle daimî bir vilâyet meclisi, 3 temmuz 1881 kanununun dava salâhiyetini azaltmasına rağmen, kral huzurunda istinaf edilmek şartile, henüz bazı idarî ihtilâfların ruye'ti salâhiyetini elinde tutmaktadır .

Bu sebepten ve halklı olarak bir devlet şûrasının salâhiyeti dahiline girecek kâfi 'derecede mevzu bulunmaktadır.

Belçikada, teklif olunan bir İdarî mahkemenin ifa

edeceği rol şu suretle izah olunabilir: Adlî mahkemelerin müdahale etmiyecekleri hallerde, idarî davalar hususunda kazaî fonksiyonu ifa etmek, yani adlî mahkemelerin sübjektif davalar hususundaki salâhiyetini tamamlamak ve idarî tasarrufların iptal davalarına bakmak.

Bu noktai nazarın kabul edilmesi esas teşkilât kanununun çerçevesine giren sebeplerden dolayıdır. Filhakika adlî mahkemelerin salâhiyeti esas teşkilât kanunu tarafından tesbit edilmiştir. (Madde 92, 93 ve 107) netice olarak, bir idarî mahkeme tesis edecek âdi bir kanun bu mahkeme için adlî mahkemeler lehine mevcut salâhiyetlerden bir kısmının alınması suretile bir salâhiyet organize edemeyecektir.

Daha kolayı, adlî mahkemelerin salâhiyetini değiştiren bir kanunu esasi tadili ile idarî mahkeme idarî davalar hakkında ancak esas teşkilât kanununu tefsir eden içtihat tarafından atılan salâhiyetleri elde edebileceklerdir.

Şurasını da ilâve etmek lâzımdır ki idarî mahkeme taraftarları bu mahkemenin yalnız salâhiyeti bahsinde değil, aynı zamanda mevcudiyetini alâkadar eden prensip bahsinde de müşkülâta uğramışlardır. Onlara yapıdan itirazlarda, metinde olmasa bile hiç olmazsa kanunu esasının ruhunda idarî mahkemeleri bertaraf eden bir prensip mevcut olduğu ileri sürülmüştür. Zira, 1831 de adlî mahkemelere verilen geniş salâhiyet sarahaten idari mahkemelere bırakılmamak fikrile vâki olmuştur. Esas teşkilât kanununun 94 üncü maddesi kanun vazına adlî mahkemeler yanında başka mahkemelerin kurulması salâhiyetini veriyorsa, bu metin idarî mahkemeleri istihdaf eder mahiyette telâkki edilmemek i -

cap eder. Buna cevaben şu mütalea yürütülüyor: — Bu fikir ileride görüleceği gibi kazanan noktai nazarıdır — 1831 de idarî mahkeme kurulmak istenmemekle, beraber bu, idarî mahkemelerin hiç bir zaman tesis edilmeyeceği demek değildir. O zamanki kanun vazının böyle bir niyeti mevcut olduğumu iddia etmek doğru olmaz. Buna delil de bizzat 94 üncü maddedir. Zira bu madde ihtiyaç ve zaruret halinde idarî mahkemelerim tesisi imkânına müsait şekilde tefsir edilecek vaziyettir.

Bununla beraber, bir devlet şûrası tesisi hususundaki fikir Belçikada bir çok muhalifler buldu. Bazılarına göre, idarenin kazaî mürakabesindeki boşlukları doldurmak için bir devlet şûrası tesisinden vazgeçmek çok iyi olacaktır. Bundan başka, bu müessese yi kurmak her türlü idari mahkeme dışında idarenin kazaî mürakabesini adlî mahkemelere bırakan esas teşkilât kanununun ruhuma muhalif olacaktır.

Filhakika bu fikirde içtihadın, idarenin kazaî mürakabesindeki aksaklıkları gidermesi mümkün olduğu ve bunu yapması icap ettiği ileri sürülmektedir. Adlî mahkemeler, şimdiye kadar esas teşkilât kanununu ihlâl etmediği halde, tanımadıkları kontrol salâhiyetlerini üzerlerine alabilirler. Hattâ esas teşkiât kanununun ruhuna sadık kalmak için bunu yapmak mecburiyetindedirler.

Adlî kuvvetin idare karşısındaki geniş salâhiyeti ve muhtariyeti gösteriyor ki prensip olarak idarî tasarrufların rüyetini adlî mahkemelerden alan kuvvetlerin tefriki hususundaki Fransız telâkkisi esas teşkilât kanununun ruhunda bertaraf edilmektedir. Halbuki içtihadın esas teşkilât kanunu hükümlerini dar bir şekilde tefsir etmesi ve adlî kontrol salâhiyetini azaltması ta-

mamen bu Fransız telâkkisinin tesirile vaki olmuştur. Netice olarak, kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisinden mülhem bulunan bu mürakabe tahditleri kaldırılmış olmakla esas teşkilât kanunu ihlâl edilmeyecekti. Tam tersine, bu kanunun ruhuna sadık kalınacaktı. Zira kanunun ruhu Fransız telâkkisinin bertaraf edilmesini âmirdi. Bir kelime ile, tamamen İngiliz sisteminin tahakkuku arzu ediliyordu. Çünkü esas teşkilât kanunu bakımından bu tahakkuk keyfiyeti mümkün ve katta mecburî idi.

Adlî mahkemeler lehindeki bu tez Belçikada galebe çalmamıştır. Esasen kazanması da temenni edilecek bir şey değildir. Zira sistem belki de mahzurlar verebilirdi. Eğer hâdiselerin durumunda bir değişiklik yapılmak isteniyorsa bu ancak bir devlet şurası tesisi ile mümkün olabilirdi.

Filhakika, evvelâ, 1831 kanun vazılarının esas teşkilât kanununda kuvvetlerin tefriki hakkındaki Fransız telâkkisini bertaraf etmek niyetinde oldukları iddia edilebilir. Fakat buna rağmen bu Fransız telâkkisi fikirlerde yerleşmiş ve Belçika efkârı umumiyesinde hâkim olmaktan geri kalmamıştır. O suretle ki bugün bu telâkki yi terketmek icap etse bütün bir zihniyeti değiştirmek lâzım gelecektir.

Öteyandan idarenin kazaî mürakafoesinm adlî mahkemelere bu tam avdeti yanlışklar doğurabilir. Filhakir ka hemen hemen her yerde, hattâ İngilterede, tesadüf edilen ve bazı idarî meselelerdeki teknik mahiyet itibarile adlî mahkemelerin bunlara bakmasına nihayet vermek gibi bir temayülün mevcudiyeti ile karşı karşıyayız. Bugünkü hâkim fikir İdarî davalar hakkında, idarî müdahalelerin tekâmülü ve İdarî ihtilâflardan bir çoğu-

nun büründüğü teknik mahiyet sebeble bu ihtilâfları rüyet için gereken özel ehliyeti hesaba katmak itap ettiği merkezindedir. Tecrübe göstermiştir ki umumiyetle adlî mahkemeler bu ehliyeti haiz değildirler. Bu salâhiyeti üzerine alabilecek; ancak idarî ihtilâflarda ihtisas kazanmış mahkemeler olabilir.

İşte Belçikada bir devlet şûrası tesisi mevzuu üzerinde sarfedilen doktrinal gayret budur. Şimdi mevzuatta varılan neticelere bir göz atmak lâzımdır.

Bir devlet şûrasının tesisi meselesi 1831 esas teşkilât kanununun meriyet mevkiine girdiğinden itibaren pek az zaman mevzuu bahseldi. Fakat o anda ve oldukça uzun müddet teşriî mesailde bir hükümet meclisi isteniyordu. Bu meclise kazaî bir salâhiyet izafesi mevzuu bahis değildi. Bu, bir mahkeme değil teşriî bir meclis olacaktı. 1831 den 1855 e kadar bu mevzu üzerinde bir çok projeler ileri sürüldü. Bunların hiç birisi neticelenmedi ve nihayet mesele de bir tarafa bırakıldı.

Meselenin yeniden ele alınması çok sonra, yirminci asrın ilk senelerinde olmuştur. Fakat o zaman devlet şûrası, hükümetin teşriî meclisi rolü ikinci plâna bırakılarak, bir İdarî mahkeme olarak mütalea olunuyordu.

Belçika hukukçularının dikkatleri 1910 da Brükselde arsiulusal idare ilimleri kongresinde idarî mahkemelerin faydaları hakkında cereyan eden münakaşalara takıldı. Kongre onlara, idareden ayrı olmak şartile, İdarî mahkemelerin, adlî mahkemelerin temin ettikleri kadar sağlam garantiler arzettiğini gösterdi.

Bu suretle harekete getirilen ve R. Marcq ve M. Bourquin'in iki dikkate şayan kitabına istinat eden fikir cereyanı 1912 de adlî encümenin hazırladığı kanun lâyihasını doğurdu. Bu proje mütevazıydı. İdarî mahkemele-

re muhalif olanların düşmanlıklarını düşünerek ancak idarenin kazaî mürakabesinde en büyük boşlukların doldurulmasını istihdaf etmişti. Filhakika, salâhiyeti, adlî mahkemeler tarafından salâhiyetleri dışında olarak tutulan devletin mesuliyeti ile tahdit edilen bir idari mahkeme tesisi teklif olunuyordu. Bu salâhiyet, devletin hâkimi yet tasarruflarından doğan mesuliyeti haline de şamildi. Harp bu projenin tahakkukuna mani oldu.

Harpten sonra, devlet şûrası meselesi evvelkine nisbetle belki daha heyecanlı bir şekilde tekrar alevlendi. 1919 da L. Wodon'un adlî mahkemeleri lehinde şiddetli bir müdafaaname mahiyetinde olan kitabının intişarı buna delildir.

Temyiz mahkemesi, 1920 ve 1921 kararları ile devletin hâkimiyet tasarruflarından dolayı mes'uliyetini tanıdığı zaman devlet şûrası taraftarlarının delillerinden en iyisini ortadan kaldırmış oldu. Fakat henüz kanuna uygun olmayan idari tasarrufların iptal davaları meselesi kalıyordu.

Diğer taraftan, hükümet 1921 tadili ile nihayetlenen kanunu esasi tadilât projesinde, devlet şûrası taraftarlarını memnun etmek çarelerini düşündü. Bu müessese ye karşı kanunu esasi itirazlarını düşürmek için tadilât projesine Fransız tipinde bir devlet şûrasının tesisini mümkün kılan hükümler koydu.

Islahatın tahakkukuna yardım için teknik hususiyetlerini temin malksadile, hükümet parlâmento haricinde bir komisyon kurdu. Bu komisyon parlmanda çalışan komisyon gibi bu meseleyi tetkik edecekti. Fakat Fransız sisteminin pek fazla bir kopyası halinde düşünülen sisteme muhalif olan ve hükümetin parlâmento haricinde bir komisyon marifetile meseleyi tetkik ettir-

mesini istemiyen meclis encümeni, lâyihanın hükümlerine mutlak bir muhalefet gösterdi. Ve reddetti. Hedefi iki muhalif fikir arasında bitarafılığı muhafaza etmek olan hükümet, tesisini düşündüğü devlet şûrasının kurulması hakkında meclis encümenine ısrar ve tazyik etmeğe cesaret edemedi. Ve tekliflerinin kabul edilmemesine müsaade etti.

Bununla beraber, bu mağlûbiyete rağmen, bu münakaşalar esnasında ehemmiyetli bir nokta kabul edildi. 7 haziran 1921 deki meclis müzakerelerinde hükümet bir devlet şûrası tesisinin esas teşkilât kanununa muhalif olmadığını ve bir gün adli kanunla tesisi mümkün bulunduğunu beyan etti. Meclis de bunu kabul etti. Bu keyfiyet mahiyeti itibarile bir devlet şûrasının kurulmasını kolaylaştırabilecektir. Bununla beraber o zamandan itibaren, mesele teşriî sahada görünmüş değildir. Doktrinde unutulmadığı muhakkaktır. 1930 da çıkan H. Velge'in kitabı bunun delilidir.

İstenilen ıslahatı yapmak için zamana ihtiyaç vardır.

— Gelecek sayıda İtalyan sistemi —

Çeviren:
Haşan Şükrü Adal

Kronik

Fransada Uray ve İller Kredi Kasası çalışmaları

Uraylara ve yersel yönetimlere kredi bulmak için açılan bu kasa, 28 Birinci Kânun 1931 günlemeçli yasa ile kurulmuştur. Ve dört yıllık bir varlığı içinde çok işler görmüştür. Bu çalışmalar 19 Haziran 1935 günlemeçli idare meclisi raporunda şöyle sıralanmıştır :

1934 Plânçosu :

Gelirler :	<u>Tahmin olunan</u>	<u>Tahsil olunan</u>
Sermaye ve hisseler	16,423,000	16,953,540,90 Frank
Faiz	150,000	119,929,68 „
Yukarıki yasaya göre gazino ve mahfellerdeki oyunlardan alınan gelirler	16,000,000	10,611,569,87 „
O kanunun 91 inci maddesinin ikinci fıkrasına göre alınan	7,000,000	6,261,582,14 „
Ufak tefek gelirler :	<u> </u>	<u> </u>
YEKÛN :	37,573,000	33,972,954,— „

Harcananlar :

	<u>Tahmin edilen</u>	<u>Harcanan</u>
İdare masrafı	313,00	264,962 „
1932 ve 933 yıllarında belediyeler ve yersel yönetimlerle yapılan ödünç para mukavelelerindeki faizlerin indirilmesi karşılığı	24,634,931	24,958,282 „
1934 de muvafakat edilen pardiler	<u>12,625,069</u>	<u>6,752,018</u> „
YEKÛN:	37,573,000	31,975,292

1934 de faizlerin indirilmesi için Vilâyet ve Belediyeler altı bölüme ayrılmıştır.

1 — Santim kıymeti 35.000 frank ve daha ziyade olan Vilâyetlere kasa paralarından (1,5/15).

2 — Santim kıymeti 35,000 Frankdan aşağı olan Vilâyetlere (1,5/15).

3 —Nüfusu 30,,000 den yukarı Belediyelere (1/15)

4 — Nüfusu 5.000 - 30.000 arasındaki Belediyelere (2/15).

5 — Nüfusu 1.501 - 5.000 olan Belediyelere (3/15)

6 —Nüfusu 1.500 den aşağı Belediyelere (6/15).

1934 yılı başlangıcında 1933 den kalma 693 iş vardı ve bu isteklerin tutarı (1,101,438,315) Frankdı. 1934 yılında ise, faizlerin indirilmesi için (2,422) müracaat oldu ve bunların temsil ettikleri sermaye tutarı (712,544,056) Franka çıkıyordu.

Bu ikisini tutarı 3,115 talep ve (1,813,982,191) frankı buluyordu. Halbuki kanunun 48 inci maddesine göre 1934 yılında idare meclisi kararla faizleri indirilebilecek ödünç para tutarı yalnız (300,000,000) Frankdı. Talebler, 3 Şubat 1932 tarihli Decret'nin 14 üncü maddesine göre kasaya geldiği gün sırasile sıralanmıştır. Fakat her bölümün sıra listesi ayrıdır.

1934 de (1,893,922,191) Frank sermayeyi temsil eden 3.115 faiz indirme isteği karşısında idare meclisi, bunlardan yalnız 1.662 isteği onaylamıştır. Bunların sermayesi (316,071,043) Frankdır.

Uraylar ve İlbaýlıklar Kredi kasasının ilk üç aylık iş tablosu :

Birinci seri :

A : 1932 de 109 faiz indirme isteği oldu ve bu istekler

968 milyon Frank sermayeyi temsil ediyordu bundan 180 milyonluk bir sermayenin faizi indirilmiş ve bu indirme kredi kasasına 2,869,703 Franka mal olmuştur.

B : 1933 de 49 Faiz indirme isteği gelmiş olup bunlar 180 milyon Frank sermayeyi temsil ediyordu.

C : 1934 de 13 faiz indirme isteği geldi. Bunlar 67 milyon Franklık sermayeyi temsil ediyordu.

İkinci seri :

A : 1932 yılında 55 faiz indirme isteği alındı, bunlar, 137 milyon frangı temsil ediyordu, bundan 110 milyon faizi indirilmiş ve bu kredi kasasına (2,056,896) franka mal olmuştur.

B : 1933 de 46 faiz indirme isteği geldi bunların sermayesi tutarı 105 milyondur, bundan 69 milyon faiz indirmesine uğradı, ve bu, kasaya (1,402,248) franka mal oldu.

C : 1934 yılında 32 istek geldi, sermayesi tutarı 57 milyondur, 42 milyonu faiz indirmesine uğradı. Ve bu bankaya 775 bin Franka mal oldu.

Üçüncü Seri :

A : 1932 yılında 83 faiz indirme isteği geldi. Bunlar 543 milyon Frank sermayelidir. Bundan 102 milyon Frankı faiz indirmesine tabi tutuldu. Ve bu indirme kredi kasasına (1,800,836) Franka mal oldu.

B : 1933 yılında 59 Faiz indirme isteği alındı ve bunların sermayesi 205 milyondur.

C : 1934 yılında 28 indirme isteği geldi, sermayesi tutarı 89 milyondur.

K. N. KICIMAN